

ב"ה

תשרי ה'תשפ"ד כהלכתו

המדריך
לזוג הסוכות
ושמחת תורה
שחל בשבת

הלכות ומנהגי חב"ד

- תדפיס -

יוצא לאור

על ידי 'ועידת רבני קהילות חב"ד' ו'מוקד הלכה'
שע"י בית דין רבני חב"ד

פתח דבר

כמידי שנה בהתקרב חודש החגים 'מושב'ע במועדים' אנו מוציאים לאור את 'המדריך' ובו הלכות ומנהגי חב"ד, וב"ה זכינו שהמדריך נתקבל בקרב אנ"ש בשנים האחרונות כמים קרים לנפש עיפה לאור הצמאון הגובר לקבל הלכות ברורות והכרעות מעשיות בכל השאלות המצויות בימי החגים.

המדריך מלוקט מדברי הפוסקים עד לאחרוני זמננו, והמובא בכתיב רבותינו נשיאנו בעניינים אלו וע"פ הפסיקה המקובלת בין רבני חב"ד, ובהכנתו נעזרנו לא מעט בליקוטים שונים שנערכו עם השנים ובביאורי ההלכות שבהם ועל כל המלקטים תבוא ברכה. תודתנו נתונה לרבנים המגיחים שהואילו בטובם והשקיעו מזמנם להגיה וללכך שאלות רבות שעלו במשך עריכת המדריך.

מעלה נוספת במדריך שלפנינו, באשר הוא מבוסס במידה רבה על המענה שניתן ע"י הרבנים שליט"א לשאלות הרבות שהופנו למוקד ההלכה שע"י בית דין רבני חב"ד באה"ק, שמאז הקמתו בשנים האחרונות כבר הופנו אליו עשרות אלפי שאלות מקהל חסידי חב"ד מכל רחבי תבל, ובעזרת העיון במאגר השו"ת הרחב שנערם במערכת המוקד, יכולים היינו לתת במדריך זה את תשומת הלב לשאלות בהם נתקלים בפועל ושהיו זקוקים עוד לבירור ולליבון.

וזאת למודעי אשר מדריך זה הינו תדפיס ומתהדרה ראשונה בלבד, ועל כן בקשתנו שטוחה בפני הקוראים שיח"א אשר כל מי שיש בידו הערה/הארה/הוספה ישלחו אלינו למען נוכל לתקנם במהדורות הבאות, לתועלת הרבים.

מדריך זה מיועד עבור בני ארץ ישראל החוגגים יום-טוב יום אחד, ועל בני חוץ-לארץ החוגגים גם יו"ט שני של גלויות לשים לב לשינויים בדינים ומנהגים בנוגע ליו"ט שני. כמו כן, המדריך הותאם במיוחד לשנה זו בה יו"ט ראשון דחג הסוכות וכן שמחת-תורה חלים בשבת, ואין ללמוד הוראה מכמה וכמה מהדינים והמנהגים בנוגע להנהגה בשנים אחרות.

מדריך זה יוצא ע"י 'ועידת רבני קהילות חב"ד' ו'מוקד הלכה' שהוקמו על ידי ובפיקוח בית הדין וזאת על מנת להרים את קרן התורה וההלכה בקרב אנ"ש לאור הצמא הגדול בציבור. 'ועידת רבני קהילות חב"ד' מאגדת בתוכה את כלל רבני קהילות בדיון הלכתי משותף ובמיזמים תורנים שונים וכן פעולות לרווחת הכלל והפרט של אנ"ש בארצנו הקדושה. 'מוקד הלכה' מזה מספר שנים מעניק לציבור אנ"ש מענה הלכתי מכלל רבני קהילות חב"ד באה"ק במגוון דרכי התקשרות ובהשתתפותם ובפיקוחם של הרבנים חברי בית הדין שליט"א, התודה נתונה בזאת למכון 'הבינה' על המעורבות בהוצאות המדריכים לתועלת אנ"ש בשנים האחרונות במסגרת פעולות רבות לחיזוק לימוד התורה וההלכה ע"י המכון, ואשרי חלקו.

אנו תקוה שהלימוד במדריך אכן יסייע לכאור"א מאנ"ש שי' להתכונן כראוי לחגים בלימוד הלכותיהם ומנהגים ובעיקר - בקיומם בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, ובזכות לימוד ההלכות שבתורה נזכה במהרה לקיים את כלל הלכות תורתנו הק' בשלימות - בגאולה האמיתית והשלמה, תיכף ומיד ממש.

בברכת גמר חתימה טובה

'ועידת רבני קהילות חב"ד' 'מוקד הלכה'

שע"י בית דין רבני חב"ד באה"ק ת"ו

המדריך להג הסוכות ושמחת תורה הלכות ומנהגי חב"ד

בעידודם ובהכוונתם של חברי ב"ד רבני חב"ד הרבנים הגאונים שליט"א:

הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי, מזכיר בית הדין

הרב מנחם מענדל גלובובסקי, סגן מזכיר

הרב אליהו יוחנן גוראריה

הרב משה הבלין

הרב יוסף הכט

הרב אברהם מיכאל הלפרין

הרב ישראל יוסף הכהן הנדל

הגהה:

הרב שניאור זלמן ירוסלבסקי - מגיה ראשי, רב קהילת חב"ד אלעד ודיין בב"ד רבני חב"ד

הרב לוי יצחק אפשטיין

רב קהילת חב"ד חרש

הרב יעקב מנדלזון

רב קהילת חב"ד ערד

הרב בנימין קופרמן

רב ביהמ"נ המרכזי ברמת גן ודיין בב"ד רבני חב"ד

הרב חיים קי"נר

רב קהילת חב"ד עמנואל ודיין בב"ד רבני חב"ד

מערכת:

הרב מנחם מענדל והבה - ראש בית ההוראה 'תורה שלמה' ירושלים - עורך ראשי

הרב שמואל גלובובסקי

הרב אלימלך פריקס

הרב יצחק שלמה קריבצקי

לתגובות והערות:

halacha144@gmail.com

עימוד ועיצוב:

y.w. graphicdesign

© כל הזכויות שמורות

הדפסת המדריך לזכות
יהושע בן חיה רייזל וזוגתו חיה אלישבע בת שרה
חיה רייזל בת פסיה, יחיאל מיכאל בן דינה רבקה
שטענרא שרה בת דינה רבקה, שיינא בת דינה רבקה

לברכה והצלחה בכל
ולמילוי משאלות ליבם לטובה בטוב הנראה והנגלה

תוכן עניינים

ה. מצות נטילת לולב . . . . . 29.

זמנה / אכילה קודם נטילת לולב / סדר ואופן נטילת הלולב / חציצה בנטילת לולב / הנענועים / השאלת הלולב לאחר / נטילת לולב לנשים / נטילת לולב לקטנים

ט. שמחת בית-השואבה . . . . . 32.

זמנה / מהותה / התועדויות של שמחה / ריקודים / לימוד שיחות בענין שמחת בית-השואבה

י. מבצע סוכה ומבצע לולב . . . . . 34.

מבצע סוכה / מבצע לולב

יא. ליל הושענא-רבה. . . . . 35.

מעלת היום / שמחת בית-השואבה / תיקון ליל הושענא-רבה / חלוקת תפוחים וטיבולם בדבש / נעורים כל הלילה / עלות-השחר

יב. יום הושענא-רבה. . . . . 37.

הוספה בצדקה / תפילת הושענא-רבה / חביטת ערבה / סעודת יום-טוב / שנים מקרא ואחד תרגום / הכנות לשמחת תורה / פרידה מהסוכה / הדלקת נרות / תפילת מנחה

יג. ליל שמיני-עצרת ושמחת-תורה

(שחל בשבת) . . . . . 40.

יוקר הזמן דשמחת-תורה / שמחה וריקודים / תהלוכה / תפילת ערבית / קידוש והתועדות לפני הקפות / סדר הקידוש / אמירת "לחיים" / אושפיזין / ברכה אחרונה / השתתפות נשים וילדים בהקפות / סדר ההקפות / סעודת יום-טוב / קריאת שמע שעל המטה

יד. יום שמחת-תורה (שחל בשבת) . . . . . 44.

תפילת שחרית / התועדות הכנה להקפות / הקפות / קריאת-התורה / הזכרת נשמות / תפילת מוסף / סעודת יום-טוב / שיעורי חת"ת / תפילת מנחה / התועדות לאחר מנחה / תפילת ערבית / "ויעקב הלך לדרכו" / הבדלה / הקפות שניות

טו. אסרו-הג הסוכות . . . . . 50.

מרבית באכילה ושתייה / תחנון / כינוס תורה / שיירי ארבעת-המינים והסכך

א. בין יום-הכיפורים לסוכות 4

מעלת ועבודת ימים אלו / זמן בניית הסוכה / קניית ארבעת-המינים / מרבית בצדקה / לשמח אשתו וילדיו / י"ג תשרי

ב. ערב חג הסוכות 6

מרבית בצדקה / הקות דם / הכנת הגוף / הכנת המאכלים / הכנת הסוכה לחג / איגוד הלולב ומיניו / סעודה בערב החג / שנים מקרא ואחד תרגום / נתינת צדקה / הדלקת נרות / תפילת מנחה

ג. איגוד הלולב 9

האיגוד / האוגד / אופן האיגוד / ההכנה לאיגוד / סדר האגידה למעשה

ד. ליל יום-טוב הראשון דחג-הסוכות

(שחל בשבת) . . . . . 10.

שמחת החג / תפילת ערבית / טעויות בתפילה / איחולי "גוט יום-טוב" / כניסה לסוכה / כוונה לקיים מצות סוכה / אושפיזין / סדר הקידוש / נטילת-ידיים / סעודת החג / ברכת-המוזון / ניקיון הסוכה / שמחת החג ושמחת בית-השואבה

ה. יום-טוב הראשון דחג-הסוכות

(שחל בשבת) . . . . . 15.

נטילת לולב והושענות / תפילת שחרית / הלל / קריאת-התורה / תפילת מוסף / סדר הקידוש / תפילת מנחה / תפילת ערבית / הבדלה

ו. חול-המועד סוכות . . . . . 18.

נטילת לולב / הנחת תפילין / תפילת שחרית / הלל / "הושענות" / קריאת-התורה / תפילת מוסף / "יעלה ויבוא" בתפילה ובברכת-המוזון / מצות שמחה / אושפיזין / איסורי חול-המועד / החלפת ההדסים והערבות / "מבצע לולב" / הוספה בלימוד התורה / כינוסי תורה / כינוסים לילדים / שמחת בית-השואבה

ז. דיני ישיבה בסוכה . . . . . 24.

מצות הישיבה בסוכה / אכילה ושתייה בסוכה / שינה בסוכה / לימוד ותפילה בסוכה / שהות בסוכה / בעת ירידת גשמים / כניסה לסוכת חברו ללא רשות / דיני ברכת "לישב בסוכה" / כבוד הסוכה / "אושפיזין"

זמני כניסת ויציאת החגים

חג	כניסת החג:	ירושלים	תל אביב	חיפה	באר שבע	צפת
הג הסוכות	כניסת החג:	17:46	18:07	17:58	18:09	17:56
	יציאת החג:	19:02	19:04	19:03	19:04	19:01
שמחת תורה	כניסת החג:	17:38	17:58	17:49	18:00	17:47
	יציאת החג:	18:53	18:55	18:54	18:55	18:52

בין יום-הכיפורים לסוכות

מעלת ועבודת ימים אלו

הסוכה כבר במוצאי יום-הכיפורים¹¹, על-
כל-פנים בדיבור¹² - בתכנון בנייתה¹³, או
בלימוד מסכת סוכה או הלכות סוכה¹⁴.

ז. גם בערב-שבת יכול לעסוק בבניית הסוכה¹⁵
במשך כל היום¹⁶, ולכתחילה יעשה זאת
לאחר שיכין צרכי שבת¹⁷.

ח. מי שלא בנה סוכה קודם החג, יכול לבנותה
בחול-המועד¹⁸. ויש לשאול רב מורה-הוראה
כיצד לבנותה באופן המותר בחול המועד¹⁹.

א. מחרת יום-הכיפורים < היום שלמחרת יום-
הכיפורים נקרא "בשם השם" ("גאט'ס
נאמען")¹.

ב. ביום זה משכימים לבית-הכנסת².

ג. הימים שבין יום-הכיפורים לסוכות < "הימים
שבין יום-הכיפורים לסוכות הן ימי שמחה,
שבהן היו מחנכין את המזבח בימי שלמה"³.

ד. ביחס לימים אלו נאמר במדרש⁴: "מיום
הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות,
זה עוסק בסוכתו, וזה בלולבו, וביום טוב
הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני
הקדוש-ברוך-הוא ולולביהן ואתרוגיהן
לשמו של הקדוש-ברוך-הוא"⁵.

ה. אין אומרים תחנון בימים אלו⁶ ועד לסיום
חודש תשרי⁷.

זמן בניית הסוכה

ו. מעיקר הדין אין זמן קבוע לבניית הסוכה⁸,
אולם מצוה לתקן את הסוכה ולבנותה כולה⁹
מיד למחרת יום-הכיפורים, בבוקר לאחר
תפילת שחרית, שמצוה הבאה לידך אל
תחמיצנה¹⁰.

ומנהג ישראל להתחיל לעסוק בבניית

11. משמעות הרמ"א בכפל דבריו סו"ס תרכד וריש סי' תרכה ושו"ע
אדה"ו סי' תרכה סו"א, שהמצוה לתקנה למחרת יום-הכיפורים,
ואילו מנהג ישראל להדר ולהתחיל לעסוק בבנייתה מיד במוצאי
יוה"כ"פ. וכ"מ במקור הדברים במהרי"ל ריש הל' סוכות. וכן דייק
החיד"א במחזיק ברכה סי' תרכה ובברכי יוסף סי' תרכד סק"ג.
ולהעיר מספר השיחות תש"ג ח"א ע' 41 ה' 1 בטעם כפל דברי
הרמ"א. וע"ע קובץ לפול התמימים חכ"א ע' שנו ואילך. ואכהמ"ל.
12. ספר המנהגים ע' 59. וראה לקוטי דבורים ח"ד ע' 1536. ר"ד כ"ק
אדמו"ר מסעודות: מוצאי יום-הכיפורים תשכ"א (תורת מנחם חכ"ט
ע' 24). ליל א' דחג-הסוכות תשל"א (תורת מנחם חס"ב ע' 81). שיחת
כ"ק אדמו"ר ש"פ בשלח תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"ב ע' 275).
וראה ספר השיחות שם, שלמעשה לא הקפידו לעסוק בבניית הסוכה
בפועל אלא בדיבור בלבד אודות הסוכה. וראה הגסמן באוצר מנהגי
חב"ד, אלול-תשרי, ע' רנה. ולהעיר ממטה אפרים סי' תרכד סקט"ו,
שיש בדיבור בענייני הסוכה משום התחלת המצוה. וראה גם בשיחות
דלעיל, שדיבור הוא "מעשה זוטא".
13. ראה בהמצוין בסוף ההערה הקודמת. וראה של"ה מסכת יומא
עמוד התשובה: "וטוב מיד לאחר ההבדלה, קודם שאכל, יתייעץ
בענין הסוכה עם בני ביתו איך יעשה אותה ובאיזה מקום" כו'. וראה
גם מטה אפרים שם.
14. שיחת כ"ק אדמו"ר יום שמחת-תורה תשכ"ו (תורת מנחם חמ"ה
ע' 125). וראה גם ערוך השולחן סי' תרכד סק"ז.
15. ראה דרכי משה סי' תרכה סק"א בשם מהרי"ל שם. וכ"ה בשל"ה
שם. בכורי יעקב שם סק"ה. מטה אפרים שם. וראה שו"ע אדה"ו סי'
רנא ס"ג, שכל מלאכה שהיא לדבר מצוה - מותר לעשותה בערב-
שבת.

16. ראה פמ"ג א"א סי' תרכה סק"ב שהסתפק אם מותר לבנות הסוכה
אף לאחר חצות וי"ל דאסור. וכ"כ במשנ"ב שם סק"ב. אבל ראה
חזון עובדיה סוכות ע' ק שהעיר, שהרי לא נאסרה המלאכה בערב
שבת אלא מן המנחה ולמעלה, ובפרט שכאן הרי הוא צורך מצוה,
אלא שלא התיר למעשה לכתחילה אלא עד המנחה ולמעלה. וכ"ה
בכורי יעקב שם (כיון שסבר שהוא מלאכה קבועה). וכ"כ בילקוט
יוסף סוכה סי' תרכה ס"ג. אבל לפי דברי אדה"ו שם, נראה דכיון
שהוא מלאכת מצוה, מותר לכתחילה לעשותה כל היום. וכ"כ בנדר"ד
בבית השואבה סי' תרכה אות ז [אלא שמה שלמד כן מסתימת דברי
הפוסקים לכאורה אינו מוכרח, כיון שיחבן שמסכו על פרטי הדינים
שכתבו בהל' שבת]. ובאר גם מדוע אינה בגדר מלאכה קבועה. וראה
גם הליכות שלמה פ"ז סי"ג ובהערה שם.
17. ראה בית השואבה שם אות ו (וכ"ה בכף החיים סי' תרכד סקל"ה),
שאם מחרת יום-הכיפורים הוא ערב-שבת, שעשיית הסוכה אז היא
מדין מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה ויש לעשותה מיד אחר תפילת
שחרית, הנה בערב שבת יש לעשות זאת לאחר הכנת צרכי שבת,
שכבר מתחייב בהם תחילה (ראה שו"ע אדה"ו סי' רנ ס"א-ג) ותדיר
ושאינו תדיר - תדיר קודם. וע"ע פתח הדביר ח"ג סי' רנ. פסקי
תשובות (מהדורת תשפ"א) סי' תרכה אות ד.
18. שו"ע אדה"ו סי' תרלו ס"א.
19. פרטי דינים באופן בניית הסוכה בחול המועד - ראה חול המועד
כהלכתו פ"ח סכ"ה. וש"ב.

1. ספר המנהגים ע' 59. וראה הביאור בזה בשו"ג שם. אגרות קודש
כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"א ע' קצד. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי
ע' רנו.
2. שו"ע אדה"ו סי' תרכד ס"ד.
אכן בכמה יומנים מוזכר שכ"ק אדמו"ר נכנס לתפילת שחרית כמה
דקות לפני השעה הקבועה (10:00).
3. שו"ע אדה"ו סי' תרכד ס"ג. וראה עוד לקוטי שיחות ח"ט ע' 564
בשו"ג ובהמצוין שם.
4. ויקרא רבא לז.
5. עוד במעלת ד' ימים אלו - ראה ספר השיחות תרצ"ז ע' 161.
ספר המאמרים תרצ"ח ע' סז. שיחת כ"ק אדמו"ר ש"פ האיזנו תשכ"ג
(תורת מנחם חל"ה ע' 40 ואילך), ועוד.
6. שו"ע אדה"ו שם.
7. סידור אדה"ו קודם למנצח יענך.
8. ויכול לבנותה זמן רב לפני החג, ובלבד שיחדש בה דבר - ראה
פרטי הדינים בזה בשו"ע אדה"ו סי' תרלו.
9. ובאם לא יספיק לבנותה כראוי ובהידור מוטב שלא למהר ולבנותה
כולה ביום אחד - ראה מטה אפרים סו"ס תרכד. וראה עוד פסקי
תשובות (מהדורת תשפ"א) סי' תרכה אות ג.
10. שו"ע אדה"ו סי' תרכה ס"א. וראה להלן בהערה הבאה.
ומ"ש שהוא לאחר תפילת שחרית - הוא לפי הוספת אדה"ו שם
(ומקורו בשל"ה מסכת יומא עמוד התשובה): "אחר יציאה מבית-
הכנסת". וראה גם סי' רנ ס"ג (לענין הכנת צרכי שבת).

קניית ארבעת-המינים²⁰

ד. יש להיזהר לכתחילה שלא לקנות ארבעת-המינים עבור היום הראשון של החג מקטן²⁹, שכן ביום הראשון יש דין "לכם", שהמינים צריכים להיות משלו, ואילו הקטן אין הקנאתו הקנאה³⁰.

אכן, אם אין הקטן מוכר סחורה משלו, אלא שמוכר בשליחותו של גדול - אין כל חשש בדבר³¹.

ונכון להדר בכך גם בקביעות שנה זו, שהחג הראשון חל בשבת ונוטלים לולב רק בשאר הימים, כנ"ל ס"ט.

מרבית בצדקה

טו. מנהג ישראל לפזר מעות לעניים ולהרבות בצדקה בערב חג-הסוכות³², וכל ארבעת הימים שבין יום-הכיפורים לסוכות בכלל זה³³.

ענין הריבוי בצדקה הוא גם בכך שכל אחד ישפיע על היהודים שבסביבתו שיתנו צדקה³⁴.

זו. סיפוק צרכי החג < כ"ק אדמו"ר הורה לערוך מגביות על-מנת לספק בהרחבה את צרכיהם של הזקוקים לסיוע בהוצאות החג, לסעודות ולבוש נאים³⁵, וכן לדאוג שיהיו להם ארבעה-מינים משלהם³⁶, ומה טוב - גם סוכה משלהם³⁷.

ט. בקביעות שנה זו, שהיום הראשון של החג חל בשבת ואין נוטלים את ארבעת-המינים אלא מהיום השני ואילך - אף שמן הדין יוצאים ידי חובה גם בארבעת-מינים שאולים²¹, יש להדר שיהיו לו ארבעת-המינים משלו²² (או שיקח מחבירו באופן של "מתנה על מנת להחזיר", כדלהלן פ"ח ס"ה).

י. קטן היודע לנענע לולב, דהיינו להוליך ולהביא לעלות ולהוריד - יש לחנכו ליטול לולב. ונכון לקנות לו ארבעת-המינים כשרים לברכה משלו²³.

יא. על ארבעת-המינים להיות נאים ומהודרים²⁴. ויש לכל אחד להשתדל בדבר ולקנות ארבעה-מינים מהודרים, בפרט שכיום הדבר הוא בהישג יד²⁵.

יב. כ"ק אדמו"ר הזכיר את הנהגת האר"י ז"ל²⁶, שלא היה מתמקח במחירים של ארבעת-המינים, אלא היה משלם את הסכום שהתבקש²⁷.

יג. אין מדקדקים לשלם עבור ארבעת-המינים קודם החג דוקא, וניתן לשלם בהקפה או בתשלומים וכיו"ב²⁸.

20. דיני ארבעת המינים בהרחבה יפורטו בהרחבה בהודמנות אחרת א"ה.

21. ש"ע אדה"ז סי' תרמט ס"ב.

22. ראה נתיבים בשדה השליחות ח"ב פ"ב סי"ח ובהערה שם. בירורי מנהגים - מועדים ע' 139 (ושם דן האם הידור זה גובר על שאר ההידורים בדי' מינים, ואם יש לו רק לולב כשר ולחבירו לולב מהודר, אם עדיף שיברך על לולב שלו דוקא או שיקח מחבירו. ע"ש בארוכה ובהמצוין שם).

23. ש"ע סי' תרנז ס"א, ושם: "חייב אביו לקנות לו לולב". ולמעשה לא מקפידים לקנות לולב לכל אחד מהילדים שהגיעו לחינוך ויכול ליטול בלולב של אביו או של אחר, אלא שמ"מ מי שיש באפשרותו נכון לקנות ארבעת-המינים לכל אחד מילדיו שהגיעו לחינוך - ראה בהרחבה פסקי תשובות על אתר אתר א ובהערות שם. וש"נ. וראה עוד להלן פ"ו ס"ג.

יצוין, כי הדבר גם מועיל במיוחד עבור היום הראשון של החג (כשחל בחול), שעדיף שלקטן יהיה ד' מינים משלו, כדי להימנע משאלות הלכתיות - ראה שו"ת אגרות משה ח"ג סי' צה. וראה להלן בפנים פ"ו סט"ז ואילך. וש"נ.

24. ראה שו"ע אדה"ז סי' תרמה ס"ב. וש"נ.

25. וראה בספר סדר היום עניני לולב: "ומי שיכול ויש סיפוק בידו לקנות, צריך שישתדל לקנות המובחר והמהודר שימצא, ואף שיוסיף בדמים - הקב"ה יוסיף ימים על ימיו וממנו הכל ומידו נתנו לך". וראה גם ביכורי יעקב ריש סי' תרמה.

26. ראה טעמי המצוות פרשת ראה.

27. ראה שיחת מוצאי ש"פ וילך תשל"ט (שיחות קודש תשל"ט ח"א ע' 24). ועוד.

28. ספר המנהגים ע' 65.

אין מקפידים לקנות את ארבעת-המינים במוצאי יום-הכיפורים

דווקא - ראה ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל א' חג-הסוכות תשכ"ט (תורת מנחם ח"ד ע' 95)

29. וכגון שלוקח ממקום הפקר ומוכרו בשוק - ראה ביאור הלכה סי' תרנח ד"ה לא יתגנו בשם הכתב סופר. שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' סה. פסקי תשובות (מהדורה חדשה) סי' תרנח אות יב.

30. ראה שו"ע חו"מ סי' רלה ס"ב ובהמצוין בהערה הקודמת.

31. ובתנאי שלא נתן לו אותם במתנה אלא רק עושה שליחותו של גדול - קובץ מבית לוי ח"ד ע' סג. פסקי תשובות שם ובהע' 61.

32. סידור עם דא"ח שער הסוכות רנז, ג לפי פרי עץ חיים שער חג-הסוכות ספ"ג וספ"ד. והובא פעמים רבות בשיחות כ"ק אדמו"ר, שחידש את המנהג ופרסמו. למרות שבעבר לא נהגו בוה.

33. ראה תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 197.

34. שיחות קודש תשל"ז ח"א ע' 72.

35. בראש-השנה שנת תשל"ח ייסד כ"ק אדמו"ר לקיים מגביות (ע"ד מעות חטים לפני שנת תשל"ג) לספק את צרכי הימים-טובים של חודש תשרי לכל אלו הזקוקים לכך, ומאז נהג לערוך על זה בחודש אלול - ראה שיחות: יום ב' דראש-השנה תשל"ח (לקוטי שיחות ח"ד ע' 369). ש"פ כי-תצא תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"ה ע' 289). ש"פ כי-תצא תש"נ (תורת מנחם תש"נ ח"ד ע' 230). ש"פ כי-תבוא תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"ד ע' 241). וראה גם שיחת יום ב' דראש-השנה תשמ"א (לקוטי שיחות ח"ט ע' 289-290). ועוד. וראה לעיל במדריך לראש השנה פ"א ס"א.

36. ובפרט שבד' מינים צ"ל משלכם דוקא - שיחת כ"ק אדמו"ר י"ג תשרי תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א ע' 97)

37. ואף שמעיקר הדין יכול לצאת ידי חובה בסוכה של חבירו, הרי כשיש לו סוכה משלו, שמחת החג היא בשלימות יותר - שיחת כ"ק

ב. אין מקיזין דם בערב יום-טוב⁴⁵. ולכן יש להימנע מתרומת דם לצורך אדם אחר (אלא במקום הצלת נפשות), אבל בדיקת דם - מותרת⁴⁶, ויש המחמירים שלא לערוך אף בדיקת דם, אם ניתן לדחותה למועד אחר⁴⁷.

הכנת הגוף

ג. אסרו חכמים לכבס בגדים בחול-המועד⁴⁸. ולכן, יש להיזהר לכבס קודם החג את כל הבגדים הנצרכים למשך כל ימי החג⁴⁹.

ד. מצוה להסתפר לכבוד החג⁵⁰. ונכון להחמיר לכתחילה לעשות זאת קודם חצות היום⁵¹.

ה. מצוה להתרחץ⁵² ולטבול במקוה טהרה לכבוד החג⁵³. ונכון לעשות כן סמוך לכניסת החג (החל מחצות היום, ועכ"פ שעה קודם חצות⁵⁴), כדי שיהיה ניכר שרוחץ וטובל לכבוד החג⁵⁵.

יז. מצות עשה מן התורה שיהיה האדם שמח וטוב לב בחג, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלווים עליו, שנאמר³⁸ "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך" וגו'.

ולכן לפני החג יש לקנות לילדיו קליות ואגוזים ומיני מתיקה לשמחם, וכן לקנות לאשתו בגדים ותכשיטים כפי יכולתו³⁹. אכן, נשים וילדים השמחים גם מדברים אחרים במועד - יכול לשמחם גם בדברים אלו⁴⁰.

י"ג תשרי -

יום הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהר"ש

יח. בשנת תשנ"ב, הורה כ"ק אדמו"ר אשר כדאי ונכון ללמוד במשך המעת-לעת דיום ההילולא או על-כל-פנים בימים הסמוכים את המאמר הראשון על פרשת האזינו שאמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש בהתחלת נשיאותו - ד"ה "הצור תמים פעלו" תרכ"ז⁴¹.

יט. כ"ק אדמו"ר נהג להתוועד בקביעות ביום זה, בשנים בהם התוועד בימות החול⁴².

כ. בהתוועדות לכבוד יום זה, יש לנגן את הניגון "לכתחילה אריבער"⁴³.

ב.

ערב חג הסוכות

מרבית בצדקה

א. מנהג ישראל לפזר מעות לעניים לצדקה בערב סוכות⁴⁴.

45. גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה - ראה שו"ע אדה"ז סי' תסח סכ"ב.

46. קובץ מבית לוי ח"י ע' יח. שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שמ.

47. שו"ת ציץ אליעזר ח"יב סי' מו.

48. ראה שו"ע סי' תקלד ס"א ומג"א שם סק"א.

49. ובדיעבד, כשצריך לכבס בחול-המועד ופרטים נוספים באיסור זה - ראה בהרחבה בשו"ע שם, ולהלכה למעשה בפרטיות - בחול המועד כהלכתו פ"ה ושו"ג.

50. ראה שו"ע אדה"ז סי' תקכט ס"ב.

51. לענין תספורת אחר חצות היום, הנה מעיקר הדין לא החמירו בזה אלא בערב פסח - ראה שו"ע אדה"ז סי' תסח ס"ד. סי' רנא ס"ד (לענין ערב שבת). משנה ברורה סי' תקלא סק"ב. אבל ראה מטה אפרים סי' תקפא סק"ג וסי' תרכה סקי"א, שיש שנוהרו להסתפר דוקא קודם חצות היום. וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"יח ע' תקס בשם האריז"ל שיש לגלח קודם חצות היום, אך באגרות קודש שם סיים: "הוראה בזה בנוגע לפועל לא שמעתי". אבל ראה שיחת כ"ט אלול תשכ"ב (תורת מנחם חל"ד ע' 320 הע' 66) שהביא דברי האריז"ל בפשטות, שמסתפרים קודם חצות היום. וראה התקשרות גל' תרעו ע' 14.

ולמעשה נראה, שאף שמעיקר הדין יכול להסתפר גם אחר חצות היום, יש מקום להתמיר ולהסתפר קודם חצות היום וכדעת האריז"ל בזה. וראה בהלכות ומנהגי חב"ד ע' 7 הע' 12, ש"כנראה למעשה אין מקפידין בזה, וצ"ע."

52. שו"ע אדה"ז סי' תקכט שם.

53. לוח כולל חב"ד. וראה מטה אפרים סי' תקפא סקנ"ג.

54. החל משעה קודם חצות היום - ראה שער הכוונות ענין טבילת ערב שבת [וה"ה לערב יום-טוב, כדלהלן בהערה הבאה] ש"מן שעה ה' [היינו שעה קודם חצות היום] מתחיל תוספת קדושת שבת", שלכן האריז"ל "לא היה טובל רק אחר תחילת שעה חמישית מיום ו'". משנ"ב סי' תקפא סקנ"ב. פסקי תשובות (מהדורת תשע"ט) סי' תקכט סוף אות ו. וש"נ.

אודות הנהגת כ"ק אדמו"ר בזה - ראה לקט הליכות ומנהגי שבת קודש ע' ט. ארחות מנחם - שבת קודש ע' יז.

55. ראה לענין הרחיצה לכבוד שבת - שו"ע אדה"ז סי' רסב ס"ה. לענין הטבילה בערב שבת - ראה שער הכוונות להאריז"ל ענין ו ע' כה ובכ"מ. וה"ה לערב יום-טוב, הנלמד מערב שבת (ראה שו"ע אדה"ז סי' תקכט שם). וע"ע בהצמזין בהערה הקודמת.

אדמו"ר י"ג תשרי תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א ע' 97). וראה גם שיחת כ"ק אדמו"ר מוצאי ש"פ בראשית תשל"ח (לקוטי שיחות ח"כ ע' 267 הע' 10), דמכיון ש"תשבו כעין תדורו" הרי צ"ל לכל אחד סוכה בפני עצמו בדוגמת מה שבכל השנה דר בבירה משלו.

38. דברים טו, יד.

39. שו"ע אדה"ז סי' תקכט ס"ו-ז.

40. ראה חוט שני ה' יום-טוב פכ"ב ס"ב ועוד אחרונים. ולהעיר מדרישה סי' תקכט סק"ד.

41. שיחת כ"ק אדמו"ר תשרי ש"פ האזינו תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 172).

42. החל משנת תשל"ג. בשנים הקודמות, התוועד ביום זה רק כשחל בשבת.

43. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר י"ג תשרי תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א ע' 143).

44. ראה לעיל בפנים פ"א סט"ו. וש"נ.

- ו. יש לגזוז את הציפורניים בערב החג לכבוד החג⁵⁶.
- ז. הבגדים שלובשים לכבוד יום-טוב צריכים להיות יפים יותר מבגדי השבת⁵⁷, ולכל הפחות אחד מבגדיו יהיה בגד חדש או מיוחד ליום-טוב⁵⁸.

הכנת המאכלים

- ח. מצוה להרבות בהכנת מיני מאכלים לחג יותר מלשבת⁵⁹, ושיהיו המאכלים משובחים יותר ממאכלי השבת⁶⁰.
- ט. אף שאין חובה לאכול בשר בחג, מכל מקום יש בזה מצוה, משום שמחת יום-טוב⁶¹.

הכנת הסוכה לחג

- י. רצפת הסוכה < אין מנהגו לעשות רצפה מיוחדת לסוכה⁶², אבל אם עושה את הסוכה על קרקע שאינה מרוצפת - יש לדאוג לכיסוי הקרקע, כדי שיוכל לאכול שם בשבת ובחג, ולא יישפכו שם מים ושאר משקין⁶³.
- כמו כן, באם מכין מקום לנטילת ידיים בסמוך לסוכה, בכדי למנוע הפסק בין נטילת-ידיים ל"המוציא" (כדלהלן פ"ד סכ"ט), יש לעשותו במקום שלא יישפכו המים על האדמה או על צמחים⁶⁴.
- יא. סידור הסוכה < בערב החג יש לנקות ולסדר

- את הסוכה, לערוך את השולחן ולפרוס עליו מפה לכבוד החג⁶⁵.
- יב. יש להכניס לסוכה כלים נאים וכן כסאות ושולחנות מכובדים (במידת האפשר, בהתאם לגודל הסוכה), כפי שנוהג בסלון ביתו⁶⁶.
- יג. נוהגים לסדר גם את השולחן שבסלון הבית ולפרוס עליו מפה, וכן להציע את המיטות - לכבוד החג⁶⁷.
- יד. הכנת כיסוי הסוכה < המכנינים ניילון וכיו"ב לכיסוי הסוכה מפני הגשמים וכדו', יסדרו אותו באופן שיהיה ניתן לפרוסו במהלך השבת והחג ולא ייחשב לעשיית אוהל בשבת או בחג:

- באם הכיסוי פרוס מעל הסכך ואין רווח של טפח (8 ס"מ) ביניהם - אין כל חשש, שכן האוהל כבר עשוי על-ידי הסכך.
- אבל אם הכיסוי גבוה מן הסכך יותר מטפח, או שהוא פרוס תחת הסכך, אפילו אין בינו לסכך חלל טפח - יש בזה משום איסור עשיית אוהל, ולכן - במקרים אלו - צריך שיהיה פרוס טפח לפחות (מלבד החלק המגולל) כבר מלפני השבת או החג, כדי שיהיה ניתן לפרוסו במהלכם⁶⁸.
- טו. יש להשתדל שבכניסת החג לא יהיה הכיסוי פרוס על הסוכה⁶⁹.

- טז. גגון המכסה את הסוכה שסוגרים אותו בעת הגשמים ופותחים אותו כשפסקו הגשמים, מותר לפותחו בשבת אף אם הצטברו עליו מי גשמים ובפתיחתו הם ניתזים על קרקע שאינה מרוצפת, וזאת כאשר הקרקע עצמה כבר רווייה במים ואין תועלת בהשקייתה ואינו מתכוון לכך⁷⁰.

65. ראה שו"ע אדה"ז סי' רסב ס"א-ב (לגבי שבת). סי' תרי ס"ד (לגבי שבת ויר"ט).

66. לפי שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"א. וראה להלן בפנים פ"ו ס"??.

67. הגם שדירת הקבע היא בסוכה וביתו עראי, ובפרט למנהגו שאין ישנים בסוכה - ראה פרי מגדים משב"ז סי' תרלט סק"א. מטה אפרים סי' תרכה סק"א. ודלא כאלהי רבה סי' תרלט סק"א. ולהעיר גם מפרי מגדים משב"ז סי' רסב משב"ז סק"א. ביאור הלכה שם ד"ה יסדר.

68. לפי שו"ע אדה"ז סי' תרמ ס"י וסי' שטו ס"ב. וראה עוד משנה ברורה סי' תרמ סק"ה. פסקי תשובות (מהדורת תשע"ט) סי' תרכו אות ט ובהע' 53.

69. מטה אפרים סי' תרכה סק"ט ובאלף למטה שם סק"מ.

70. ראה שו"ת הר צבי סי' קלה. שו"ת או נדברו ח"ו סי' ב וח"י סי' ג. שו"ת שרגא המאיר ח"ג סי' סח. חוט שני מלאכת זרע פ"י ס"ד. וע"ע ארחות שבת פ"ח ע' י. ובהמציין בפסקי תשובות סי' שלו סוף אות ט ובהע' 78.

56. שו"ע אדה"ז סי' תקטס שם.

אודות זמן נטילת הציפורניים, אם צריך להיות קודם הטבילה או לאחר הטבילה - ראה אגרות קודש ח"ח ע' תקס ("לכאורה פשוט שצ"ל קודם הטבילה . . הוראה בזה בנוגע לפועל לא שמעתי").

שמועות וסיפורים ח"ב ע' 51 (שכ"ק אדמו"ר מהר"ש נהג לגזוז הציפורניים לאחר הטבילה). ולהעיר מלשון שו"ע אדה"ז סי' רס ס"א וסי' תקטס ס"ב.

57. ראה שו"ע אדה"ז סי' תקטס סוס"ז ("יותר טובים מבגדי שבת", וראה לשונו בסי' רסב ס"ג גבי בגדי שבת שצריך שיהיו "בגדים נאים").

58. ראה פסקי תשובות (מהדורת תשע"ט) סי' תקטס הע' 40. וש"נ.

59. ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תקטס פ"ז.

60. אלף המגן סי' תרכה סקמ"א.

61. שו"ע אדה"ז שם. וראה עוד להלן פ"ד סל"ה.

62. ספר המנהגים ע' 65.

63. ע"פ שו"ע אדה"ז סי' שלו ס"ט: "וטוב שלא לאכול כלל בניגה אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל לזוהר שלא יפול שם מעט מים". וראה גם לוח יומי הלכה למעשה (כד"צ קראון-הייטס), תשרי תשפ"ג ח"ב, ע' יא.

ומ"מ, כיון שהוא רק לכתחילה, אם לא כיסה את הקרקע - יכול לאכול שם, אך יזהר שלא ישפך מים ושאר משקים על האדמה - פסקי תשובות סי' שלו הע' 71.

64. ראה בהמציין בהערה הקודמת.

איגוד הלולב ומיניו

יז. מהדרים לאגוד את הלולב בערב החג⁷¹, ועושים זאת בסוכה⁷². ונראה שגם בקביעות שנה זו יש לנהוג כן⁷³.

לפרטי דיני ומנהגי האיגוד - ראה להלן פ"ג.

סעודה בערב החג

יח. אין לאכול סעודת פת בערב החג החל משה עשירית (בשנה זו: לפי אופק תל אביב 15:30), אבל מותר לאכול פירות וירקות ובשר ודגים, וכן תבשיל של חמשת מיני דגן וכיו"ב, ובלבד שלא ימלא כריסו מהם⁷⁴.

שנים מקרא ואחד תרגום

יט. אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת זה⁷⁵.

נתינת צדקה

כ. הנותנים צדקה בכל יום, יתנו היום גם עבור השבת והחג⁷⁶.

הדלקת נרות

כא. מקום ההדלקה < במידה ואין כל חשש של סכנה [ומזג האויר מאפשר זאת]⁷⁷, יש להדליק את נרות החג בסוכה⁷⁸, כי הוא מקום האכילה⁷⁹.

כב. במקרה שלא ניתן להדליק את כל הנרות בסוכה, מטעמי בטיחות וכיו"ב - באם הדבר מתאפשר בצורה בטיחותית - יש להדליק בסוכה שני נרות או לפחות נר אחד⁸⁰. ואת

שאר הנרות ידליקו בבית, בחדר הסמוך לסוכה, בסלון או במטבח.

באם גם זה אינו מתאפשר - ידליקו את הנרות בבית במקום בו יהיה ניתן לראותם מהסוכה בשעת הסעודה ולפחות בשעת הקידוש⁸¹.

כג. באם הבית רחוק מהסוכה, שאי אפשר שייראו הנרות בסוכה כלל - ידליקו את הנרות במטבח הבית, וכיון שמתעסקים שם בהכנת המאכלים והבאתם לסוכה, וכן לאחר האכילה - בהחזרת הכלים מהסוכה למטבח וכיו"ב, הרי שנהנים לאורם⁸².

כמו-כן ניתן להדליק בבית נרות שידלקו זמן רב, באופן שיספיקו ליהנות לאורם אחרי הסעודה⁸³, או לחילופין, ייהנו לאורם (כלומר, יעשו לידם שימוש מסוים שצריכים בו לאור) מיד לאחר ההדלקה, סמוך לשקיעה⁸⁴.

כד. זמן ההדלקה < זמן הדלקת הנרות - בזמן הנקוב בלוחות, כמו בכל ערב שבת⁸⁵. בקביעות שנה זו, כשליל א' דחג-הסוכות חל בשבת - יש להיזהר ולהקפיד שלא להדליק לאחר זמן זה.

כה. כשמדליקים את הנרות בסוכה סמוך לכניסת החג [והשבת], יש להשיגח שלא יכבו עד זמן הסעודה⁸⁶.

כו. בין כשחל החג בחול ובין כשחל בשבת, מדליקים את הנרות ואחר-כך מברכים⁸⁷. וכן אין מכבים את הגפרור, אלא מניחים אותו שיכבה מעצמו⁸⁸.

כז. נוסח הברכה < בהדלקת-נרות מברכים שתי

81. שאף שאינו בסמוך לשולחן הסעודה (ראה שו"ע אדה"ז שם), מ"מ עדיין נראה למטובים. וראה גם שו"ע סק"ח ושעה"צ סק"ב.

82. כיון שמתמשים שם לצורכי אכילה - ראה שו"ע אדה"ז סי' רסג סי"ד.

83. ראה שו"ע אדה"ז סי' רעג סי"ב, שבמקום צער יכול לקדש ולאכול שלא במקום הנרות. וראה גם שמירת שבת כהלכתה פנ"ד הע' קמד בשם הגרש"ז אויערבך ע"ה, להקל לקדש שלא במקום הנרות אם מקום הקידוש מואר יותר. ביאורי הלכה לשו"ע אדה"ז שם אות לה ובהע' נו.

84. ראה שו"ע אדה"ז סי' רסג סוסי"ג.

85. מטה אפרים סי' תרכה סקל"ג. לקוטי שיחות חכ"ד ע' 297 הע' 69. קיצור דיני נש"ק ע' לו.

86. ראה נטעי גבריאל, הל' חג הסוכות, פל"ה ס"ד.

87. שו"ע אדה"ז סי' רסג ס"ח, כדי שלא לחלק בין שבת ליום-טוב. וראה דברי הגרמ"ש אשכנזי ע"ה בבטאון 'הכפר של הרב' גל' 22 הע' 163.

88. שהרי כיבוי אסור גם ביום-טוב, כמבואר בשו"ע סי' תקיד ס"ה.

71. ספר המנהגים סו"ע 65.

72. מעלת אנידיתו בסוכה נתבאר בקלוטי שיחות חכ"ב ע' 129 ובהע' 55 שם. וראה עוד בהמצוין בתורת מנחם - רשימת היומן ע' קסב הע' 36 ובמאמר ד"ה תשמ"א (ספר המאמרים תשמ"א ע' 253), שיש בזה קיום המצווה דעשיתית סוכה. וראה גם קובץ הערות וביאורים גל' צה ע' י"ב. גל' ססא ע' ח.

73. ראה אוצר מנהגי חב"ד אול-תשרי ע' רפב שגם כאשר חל יום-טוב הראשון דחג-הסוכות בשבת-קודש ואין נוטלים בו לולב, היה כ"ק אדמו"ר אוגד את הלולב בערב יום-טוב. ואף שלכאורה אין מכאן ראייה למנהג באה"ק, שכן בחו"ל ההכנה היא עבור יום-טוב שני של גלויות, שאז אי אפשר לאגוד הלולב, משא"כ באה"ק, שהוא יום א' דחול-המועד. אך ע"פ המובא לעיל בהערה הקודמת בטעם המנהג לאוגדו בסוכה, מובן שגם בשנה זו יש לאוגדו בסוכה בערב החג דוקא. וראה התקשרות גל' תשצב ע' 16 הע' 148.

74. שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"כ. וראה גם סי' תעא ס"א-ב.

75. ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 427 הע' 7.

76. לקוטי שיחות חכ"ח ע' 315.

77. ראה שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"ג.

78. מטה אפרים סי' תרכה סקל"ג.

79. לפי שו"ע אדה"ז סי' רסג סי"ד.

80. ראה מג"א סי' רסג סק"א. וראה לקוטי שיחות חכ"ב ע' 283.

ברכות: [בשנה זו] "להדליק נר של שבת ושל יום טוב" וברכת "שהחיינו"⁸⁹.

כח. טעויות בברכה > אם בירכה בטעות "להדליק נר של שבת" בלבד ולא אמרה גם "של יום טוב" או שאמרה "להדליק נר של יום-טוב" בלבד ולא אמרה גם "של שבת", אם נזכרה תוך כדי דיבור - חוזרת ואומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב". ואם נזכרה לאחר כדי דיבור - נחלקו בזה הפוסקים, ולמעשה אינה חוזרת ומברכת⁹⁰.

כט. ברכת "שהחיינו" > אם שכחה לברך "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות - תכוון לצאת ידי חובת ברכה זו כשתשמענה בעת הקידוש⁹¹.

ל. איש המדליק, יברך "שהחיינו" רק בקידוש⁹². ואם טעה וברך "שהחיינו" בהדלקת נרות - אינו מברך שוב בקידוש⁹³.

לא. גם אשה המקדשת לעצמה מברכת "שהחיינו" בשעת הדלקת-הנרות ולא תברך שנית בקידוש⁹⁴.

תפילת מנחה

לב. בקביעות שנה זו, כאשר יום-טוב הראשון דחג-הסוכות חל בשבת, נוהגים לומר קודם תפילת מנחה "הודו" ו"פתח אליהו", כבכל ערב-שבת⁹⁵.

ג. איגוד הלולב

האיגוד

א. מצוה מן המובחר לאגוד את הלולב עם

89. ספר המנהגים ע' 56.

90. ראה הדעות בזה בשו"ת מהר"ם מבריסק ח"ב סי' מד. שו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' קיב. ועוד. וע"ז הליכות ביתה סי' יד סמ"ה-ו ובהערות שם. וש"ג. וכהמסקנה שבפנים כן פסקו רבני אנ"ש. וכ"ה בלוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ב, ע' כד הע' 78.

91. והרי זהו מקומה של ברכה זו לכתחילה, אלא שנהגו לברכה בעת הדלקת נרות (ראה המצוין בנטעי גבריאל, הל' ראש-השנה, פכ"א הע' ו. פסקי תשובות סי' תקיד אות כה). ומש"כ לכוון לצאת י"ח בברכת "שהחיינו" שבקידוש - כ"כ בלוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ב, הע' 78. אכן בפשטות, אף אם לא כיוונה וענתה "אמן" על ברכת המקדש נ"ל דיצאה ידי חובתה, עכ"פ בדיעבד.

92. מטה אפרים סי' תקצט סק"ט. לוח כולל חב"ד.

93. ספר המנהגים ע' 60.

94. כף החיים סי' תקיד סק"ב. וראה גם לוח יומי הלכה למעשה שם.

95. שער הכולל פ"ו סי' ב. ספר המנהגים ע' 25.

ההדס והערבה באגודה אחת, משום נוי מצוה⁹⁶.

האגוד

ב. אגידת הלולב צריכה להיעשות לכתחילה ע"י גדול מעל גיל מצוות⁹⁷, והמהדרים אוגדים את הלולב בעצמם⁹⁸.

ג. אין לתת לכתחילה לנשים⁹⁹ וקטנים¹⁰⁰ לאגוד את הלולב, גם לא של ארבעת-המינים המשמשים ל'מבצע לולב'. ואף אם אגדו, באם אפשר יתירונו ויאגדנו שנית¹⁰¹.

ד. עיקר ההקפדה בזה היא דוקא בכריכות התחתונות, שבהם אוגד את כל המינים יחד ולא בכריכות שעל הלולב¹⁰².

אופן האיגוד

ה. למנהגנו, אין משתמשים בסלים קלועים ('קוישיקלאך') לערבות והדסים¹⁰³, אלא אוגדים אותם עם הלולב עצמו באמצעות טבעות העשויות מעלי לולב¹⁰⁴.

ו. יש להיזהר שלא תהיה חציצה בין המינים ע"י דבר שאינו מן המינים¹⁰⁵.

ההכנה לאיגוד

ז. יש להכין חמש טבעות מעלי הלולב (כנ"ל) לפני אגידת הלולב¹⁰⁶.

ח. על שדרת הלולב (דהיינו הענף המרכזי,

96. שו"ע אדה"ו סי' תרנא סי"ב. סידור אדה"ו דיני הלולב.

אך איגוד זה אינו מעכב, ובדיעבד, גם אם המינים אינם מאוגדים, ניתן לצאת בהם ידי חובה - ראה שו"ע סי' תרנא ס"א וס"ב. משנ"ב שם סק"ו וסק"ב.

97. ראה להלן בפנים בסעיף הבא.

98. ספר המנהגים ע' 66.

99. ראה מג"א סי' תרמט סק"ח ובסי' יד סק"ג. משנ"ב סי' תרמט סק"ד.

100. בכורי יעקב שם סק"ד.

101. בכורי יעקב שם. שעה"צ שם סקט"ו.

ובאם לא התיר ואגדו שנית - יצא ידי חובתו בדיעבד.

102. משנ"ב ובכורי יעקב שם.

103. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רפה.

104. כפות תמרים סוכה לו, ב ד"ה גמרא א"ר. חיים וברכה סי' וראה עוד בהמצוין באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רפה. שבת המועדים ע' 68 הע' 4.

וראה דעת תורה למשה"ם סי' תרנא, שאף אם כבר בירך על הלולב והותר האגוד יכול ליטול עלים מלולב זה כדי לאגודו. וראה חיים וברכה סי' ח, שמשמע שלצורך לולב אחר אין לקחת מלולב שבירך עליו, "העולם אינם יודעים להזוהר בזה".

105. סידור אדה"ו דיני הלולב. וראה סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות על אתר הע' 4.

106. ראה בהמצוין לעיל בתחילת הע' 104 שאת הטבעות מכינים מעלי הלולב.

באופן שלא יראה כל כך¹¹⁶, מה שמצריך בדרך כלל את קיצור הערבות¹¹⁷.

טו. משתדלים שהקצוות התחתונים של הלולב, ההדסים והערבות יהיו מונחים בשווה זה לצד זה, ולא שיבלוט הלולב מלמטה¹¹⁸.

טז. אוגד את הלולב ההדסים והערבות ביחד באמצעות שלש טבעות. שלש טבעות אלו צריכות להיות סמוכות זה לזה בתוך טפח אחד (8 ס"מ), ונמצא יחד עם שתי הטבעות שעל הלולב בסך-הכל חמש כריכות¹¹⁹.

ד.

ליל יום-טוב הראשון דהג- הסוכות (שהל בשבת)

שמחת ההג

א. שמחת החג מתחילה מהלילה הראשון דהג-הסוכות¹²⁰.

ב. כ"ק אדמו"ר הרשב"א אמר שכשם שבימים שבין יום-הכיפורים לסוכות כל אחד ואחד מישראל טרוד במצוות ובהכנות לחג, כך בחג הסוכות צריך להיות טרוד בעבודת השמחה¹²¹.

תפילת ערבית

ג. בקביעות שנה זו, שיום-טוב חל בשבת, מתחילים קבלת-שבת ב"מזמור לדוד" וממשיכים על הסדר כמו בכל ליל שבת.

שהוא החלק הקשה והרחב שממנו יוצאים עלי הלולב משני הצדדים) להיות גבוהה מראשי ההדסים והערבות טפח (כ-8 ס"מ), ולשם כך צריך בדרך-כלל לקצץ את החלק התחתון של ההדסים והערבות¹⁰⁷.

כשחותך את ההדסים והערבות, יש לוודא שנשאר בהם כשיעור, שהוא שלשה טפחים (כ-24 ס"מ)¹⁰⁸.

סדר האגידה למעשה

ט. תחילה כורכים שתי טבעות על הלולב עצמו¹⁰⁹. ויש לכורכם קרוב לאמצעו, כדי שכריכות אלו תהיינה מכוסות בהדסים והערבות¹¹⁰.

כמו כן יש לשים לב שהטפח העליון של שדרת הלולב יהיה ללא כריכות, שכן צריך "ליזהר מאוד שיהא שדרו של לולב יוצא למעלה מאגד העליון טפח"¹¹¹.

י. מניח את הלולב לפניו באופן שתהיה שדרת הלולב כנגד פניו¹¹².

יא. מניח בצידי הלולב את שתי הערבות, אחת לימין הלולב ואחת לשמאלו.

יב. מניח את ההדסים (על גבי הערבות): אחד לימין הלולב, אחד לשמאלו ואחד על אמצע השדרה נוטה קצת לימין¹¹³.

יג. ההדסים שמוסיפים על השלשה שמצד המצווה (וכפי מנהגנו, שמרבים בהדסים¹¹⁴) מתחלקים בשווה בין הצדדים¹¹⁵.

יד. משתדלים שההדסים יכסו את הערבות

116. ספר המנהגים ע' 66. וראה גם תורת מנחם - רשימת היומן ע' רסב. הוראת כ"ק אדמו"ר להרב דוד רסקין ע"ה - מגזין וידאו שבועי 'תורת חיים' תכנית 633.

117. וכמבואר לעיל בפנים ס"ח - יש לקצרים מלמטה, וכן לוודא שנשאר בהם כשיעור ג' טפחים (24 ס"מ).

118. כן משמע מהלשון בסידור אדה"ז שם: "ובמקום סיום הלולב הדס וערבה יחבר האתרוג עם הלולב", שיהיה סיומם בשווה - אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רפה. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 61.

אך להעיר מרשימות הרב"ש ע' מג, שכ"ק אדמו"ר הרשב"א אמר, שעל-פי קבלה, כמו שלמעלה הלולב בולט מעל שאר המינים כך צריך לבלוט גם מלמטה. אכן, כ"ק אדמו"ר הקפיד שהלולב לא יבלוט מלמטה, ולפעמים היה מורה לקצץ את תחתית הלולב ולפעמים את הערבות (ראה לדוגמה יומן בית חיינו תשל"ה ע' 19. ועוד).

119. ספר המנהגים שם. תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסב. וראה ספר השיחות תרצ"ט ע' 298. לקוטי שיחות ח"ד ע' 1368.

120. ספר המנהגים ע' 66. וראה ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודות: ליל א' דהג-הסוכות תשכ"ז (תורת מנחם חמ"ח ע' 80). יום א' דהג-הסוכות תשכ"ח (תורת מנחם חנ"א ע' 97). וראה להלן בפנים סמ"ד בענין שמחת בית-השואבה.

121. ספר השיחות תורת שלום (מהדורת תשס"ג ואילך) ע' 264.

107. לפי שו"ע אדה"ז ס"י תרנ ס"א-ב.

ואם הוא לעיכובא - ראה המובא בפסקי תשובות ס"י תרנ סק"ב ובהע' 10. לוח יומי הלכה למעשה (בר"צ קראון הייטס), תשרי תשפ"א ח"ב, ע' כא ובהע' 65. וש"נ.

108. שו"ע אדה"ז שם ס"א.

109. ספר המנהגים שם: "על הלולב עצמו עושים שתי כריכות". וכ"ק אדמו"ר הורה להרב דוד רסקין ע"ה לעשות זאת בטרם אגידת שאר המינים - אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רפד. וכן משמעות הלשון בספר המנהגים: "נוסף על שתי הכריכות אוגד" וכ'.

110. ספר המנהגים שם.

111. לשון שו"ע אדה"ז ס"י תרנא ס"א. וראה גם ס"י תרנ ס"ב. וראה לעיל הע' 107.

112. סידור אדה"ז דיני הלולב.

113. סידור אדה"ז שם.

114. ראה ספר המנהגים ע' 65. וראה בהמצויין בשו"ג שם.

115. ע"פ הנהגת כ"ק אדמו"ר הרשב"א - ראה ספר המאמרים תש"ח ע' 172.

ד. ב"בואי בשלום" אומרים "גם בשמחה ובצהלה"¹²².

ה. בתפלת שמונה-עשרה מתפללים תפילת שלש רגלים ואומרים "יום חג-הסוכות הזה" וכל ההוספות השייכות לשבת¹²³.

ו. לאחר תפלת שמונה-עשרה אומרים "ויכולו", "ברכת מעין שבע", קדיש תקבל, "מזמור לדוד", חצי קדיש, "ברכו" ו"עלינו לשבח".

טעויות בתפילה

ז. התפלל תפלת שלש רגלים ושכח להוסיף את כל ההוספות לשבת;

אם עדיין לא חתם "מקדש ישראל והזמנים" - חוזר ל"אתה בחרתנו" ואומר שוב את הברכה האמצעית עם ההוספות לשבת, ואף אם אמר "ברוך אתה ה'" - מסיים "למדני חוקיך" וחוזר ל"אתה בחרתנו"¹²⁴.

אם כבר סיים את הברכה אך עדיין לא סיים תפילתו [והיינו קודם שאמר "יהיו לרצון" השני¹²⁵] - חוזר ל"אתה בחרתנו", ואם כבר סיים תפילתו - חוזר לראש התפילה¹²⁶.

ח. שכח ולא הזכיר של שבת בתוך הברכה, אך חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים" - יצא ידי חובתו¹²⁷.

ט. שכח ולא הזכיר שבת ב"אתה בחרתנו" אך הזכירו ב"והשיאנו" או להיפך, אם עוד לא חתם הברכה - חוזר לתחילת הברכה ומזכיר של שבת, אבל אם כבר חתם הברכה ואמר "מקדש השבת וישראל והזמנים" - אינו חוזר¹²⁸.

י. הזכיר של שבת בתוך הברכה אך חתם "מקדש ישראל והזמנים" ולא הזכיר של שבת בחתימה, אם נזכר תוך כדי דיבור מסיום הברכה ועדיין לא התחיל ברכת "רצה" - יחזור ויאמר

"מקדש השבת וישראל והזמנים", אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור או אם כבר התחיל "רצה" - נחלקו הפוסקים אם יצא, ומכיון שהוא ספק ברכות למעשה אין מחזירין אותו¹²⁹.

יא. שכח והתפלל תפלת שבת בלבד ולא הזכיר את היום-טוב, אם לא סיים תפילתו - חוזר ל"אתה בחרתנו" ואומר שוב את הברכות האמצעיות עם ההוספות לשבת, ואם סיים תפילתו - חוזר לראש התפילה¹³⁰. ואם הזכיר של יום-טוב בתפילה, כגון שאמר "יעלה ויבוא" - יצא ואינו חוזר¹³¹.

יב. אם שכח השליח-ציבור לומר "ויכולו" ו"ברכת מעין שבע", אלא התחיל באמירת קדיש; אם נזכר קודם שאמר "בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמנו", שעדיין לא התחייבו הקהל לענות "אמן יהא שמיה רבא" - יפסיק מיד ויחזור הקהל לומר "ויכולו" ו"ברכת מעין שבע" וימשיכו על הסדר, ואם נזכר לאחר שאמרו "אמן יהא שמיה רבה" - יאמר רק חצי קדיש ויחזור הקהל לומר "ויכולו" ו"ברכת מעין שבע", ואם כבר סיים אמירת קדיש שלם - יאמרו הקהל "ויכולו" ו"ברכת מעין שבע" ולאחר-מכן יחזור שוב לומר קדיש שלם עם תקבל וימשיכו על הסדר¹³².

איחולי "גוט יום טוב"

יג. מאחלים איש לרעהו ומכריזים אחר תפילת ערבית "גוט יום-טוב" [ובשנה זו: "גוט שבת, גוט יום-טוב"] שלש פעמים¹³³.

כניסה לסוכה

יד. לפני שכ"ק אדמו"ר היה נכנס לסוכה היה

129. ראה שו"ע אדה"ז סי' תפז ס"ג. וראה שם סי' תקפב ס"א. וראה בנתיבות התפילה פי"ב סי"ח ובהע' 14.

130. ראה בנתיבות התפילה פי"ג ס"ח. לוח יומי הלכה למעשה שם.

131. שם.

132. שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' ע. אות יג. בנתיבות התפילה שם ס"א.

133. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל א' דחג-הסוכות תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 171). ליל א' דחג-הסוכות תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א ע' 101). ליל א' דחג-הסוכות תש"נ (תורת מנחם תש"נ ח"א ע' 142). ליל א' דחג-הסוכות תשנ"ב (שיחות קודש תשנ"ב ע' 105).

ובשיחת ליל חג הסוכות תש"נ ביאר שהטעם לג' פעמים הוא משום ששלוש שמחות כתיב בחג הסוכות (ראה ילקוט שמעוני אמור רמז תרנד) ובתלת זימני הווה חזקה.

122. ספר המנהגים ע' 26.

123. שו"ע אדה"ז סי' תפז ס"ג.

124. בנתיבות התפילה פי"ג ס"ד ובהע' 10.

125. ראה שו"ע אדה"ז סי' קיז ס"ה.

126. שו"ת משיב הלכה ח"ב אות פא. בנתיבות התפילה שם ובהע' 9. לוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ב, ע' כה הע' 80 (ושם,

שארן לסמוך על ברכת מעין שבע של השליח-ציבור, כיון שאין בה הזכרה של יום-טוב. ע"ש).

127. דרך החיים סי' קיא ס"ד.

128. ראה בנתיבות התפילה שם ס"ו ובהע' 12. לוח יומי הלכה למעשה שם.

בודק אם הוסר כיסוי הגשמים שהיה מונח מעליה¹³⁴.

טו. כשנכנסים לסוכה ראוי להכריז עוד הפעם [בנוסף להכרזה לאחר התפילה, כדלעיל] "גוט יום-טוב" [ובשנה זו: "גוט שבת, גוט יום-טוב"] שלוש פעמים¹³⁵.

טז. אין נוהגים לנשק את הסוכה בכניסה או ביציאה¹³⁶.

יז. אין אומרים את התפילה (שנדפסה בסידורים אחרים) הנאמרת בשעה שנכנסים לסוכה ובשעה שיוצאים ממנה¹³⁷.

כוונה לקיים מצות סוכה

יח. הגם שבשאר מצוות אין הכוונה מעכבת, הרי שבמצות אכילה וישבה בסוכה חובה לכוון "שיושב בה כדי לקיים מצות הקב"ה שציונו לישוב בסוכה זכר ליציאת מצרים"¹³⁸, וכוונה זו היא חלק מקיום המצוה עצמה¹³⁹. ויש לעורר על כך את בני הבית.

אושפיזין

יט. בכל יום מימי החג יש להזכיר אודות האושפיזין של יום זה - הן האושפיזין הכללי והן האושפיזין החסידי, ושיחד עמו באים כל שאר האושפיזין. וראה עוד פרטים בזה להלן פ"ז סל"ד ואילך.

סדר הקידוש

כ. בקביעות שנה זו, כאשר יום-טוב הראשון דחג-הסוכות חל בשבת, אומרים תחילה "שלום עליכם", "אשת חיל", "מזמור לדוד", "דא היא סעודתא" [ו"אתקינו סעודתא" דשבת¹⁴⁰] - בלחש.

כא. לאחר אמירת "אתקינו סעודתא" של יו"ט, מתחיל (בקול) יום הששי, וממשיך בסדר קידוש לשלוש רגלים עם ההוספות לשבת, ברכת "לישב בסוכה", ולאחריה ברכת "שהחיינו"¹⁴¹.

כב. קודם ברכת "לישב בסוכה" היה כ"ק אדמו"ר מביט בסכך וכן בשעת הברכה¹⁴².

כג. ברכת "שהחיינו" עולה גם למצות ישבה בסוכה וגם לעשיית הסוכה¹⁴³.

כד. מי שברך "שהחיינו" בשעת הדלקת-הנרות - אינו מברך שוב בקידוש¹⁴⁴.

כה. הנשים עונות אמן על ברכת "שהחיינו" בשעת הקידוש למרות שכבר בירכו אותה בשעת הדלקת הנרות ואין זה נחשב להפסק¹⁴⁵.

כו. אם שכח לברך "שהחיינו" בקידוש בלילה הראשון (- מברך בשעה שנזכר, ואפילו אם) נזכר למחרת - יברך בשעה שנזכר, ויעשה זאת בסוכה, כדי לפטור בברכתו גם את מצות הישיבה בסוכה ועשיית הסוכה¹⁴⁶.

כז. המסובים (מלבד המקדש) מברכים "לישב בסוכה" אחר "המוציא" בין בלילה ובין ביום¹⁴⁷.

כח. גם הנשים, אף שאינן מחויבות במצות סוכה, אם רוצות לאכול בה ולברך "לישב בסוכה" - הרשות בידיהן¹⁴⁸. וכך נוהגים.

נטילת-ידיים

כט. היציאה מהסוכה למקום נטילת הידיים עשויה להוות הפסק, הן בין הקידוש

141. ראה שו"ע אדה"ז סי' תרמג ס"א.

142. ראה כרם חב"ד גל' א ע' 41. רשימת הנהגות קודש (תשכ"ה) ע' כא ויעוד, שהיה מביט בעת הברכה. אבל באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רצט ומשם בהלכות ומנהגי חב"ד ע' 63, שהיה מביט בסכך קודם הברכה. ובשם הרב מרדכי שמואל אשכנזי ע"ה, שהיה מביט בסכך הן קודם הברכה והן בשעת הברכה. וראה ביאור הנהגה זו בקובץ פרדס חב"ד גל' 16 ע' 93 ואילך.

143. ראה שו"ע אדה"ז סי' תרמא ס"א. אבל אין צריך לכוון על עשיית הסוכה - ראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר חט"ו ע' מ.

144. ספר המנהגים ע' 60, לענין ראש-השנה. ובלוח יומי הלכה למעשה (בד"צ קראון הייטס) הע' 95, דה"ה בליל יום א' דחג-הסוכות. ע"ש.

145. ראה פסקי תשובות סי' תקיד אות כה. וש"נ. וראה גם לוח יומי הלכה למעשה שם סוה"ע 95.

146. שו"ע אדה"ז סי' תרמג ס"ה.

147. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 63. לוח יומי הלכה למעשה שם ע' כט.

148. ראה שו"ע אדה"ז סי' תרמ ס"א-ב. וראה להלן בפנים פ"ז ס"ז.

134. ראה פרדס חב"ד גל' 16 ע' 93.

135. בשבת תשנ"ג ישב כ"ק אדמו"ר בסוכה הפנימית הסמוכה לחדרו הק' ונמנע מלקדש תוך שהוא מסתכל פעם אחר פעם כלפי מעלה, עד שתפסו שכונתו הק' לבדוק מצב הסכך למעלה והבחינו שאכן הסכך היה עדיין מכוסה.

136. ומביא כע"ז מרשימות הרב"ש ע' מד אודות כ"ק אדמו"ר הרש"ב, ש"פעם אחת עשה קידוש אחר התפילה ביום, ותיכף ומיד שאל ממני אם פתוחה הסוכה, והיתה סתומה (וזה דרך מופת), וזה היה קודם שנטל ידיו לאכול".

137. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל א' דחג-הסוכות תש"נ (תורת מנחם תש"ח ע' 144).

138. לפי ספר המנהגים ע' 67.

139. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רחצ.

138. שם סי' תרכה ס"א.

139. ראה ב"ח סי' תרכה. ועיין לקוטי שיחות חכ"ו ע' 322. חל"ב ע' 140.

140. ואכ"מ. וראה עוד להלן פ"ז ס"ב.

140. ראה הלכות ומנהגי חב"ד ע' 81 הע' 409. ואכהמ"ל בזה.

לסעודה¹⁴⁹ והן בין נטילת ידים לברכת המוציא¹⁵⁰, ולכתחילה ובמידת האפשר יש להימנע מהפסק זה, לכן:

באם הסוכה נמצאת באחד מחדרי הבית או במרפסת, או שנמצאת בחצר אך אין חלל אוויר המפסיק בין הבית לסוכה - אינו נחשב להפסק ויכול לקדש בסוכה וליטול את ידיו בבית [אם כי למניעת ההפסק בין הנטילה לברכת המוציא, נכון לנגב או לשפסף ידיו במשך זמן ההליכה לסוכה]¹⁵¹.

אבל אם הסוכה נמצאת במקום שיש חלל אוויר המפסיק בין הבית לסוכה, הרי היא בית נפרד ונחשבת היציאה ממנה כהפסק, ולכן במקרה זה - לכתחילה ובמידת האפשר - יש להתקין ברז סמוך לסוכה¹⁵² או בתוכה או להביא קערה עם ספל לנטילת-ידים לסוכה¹⁵³.

אולם באם אי אפשר לעשות כן מכל סיבה שהיא, כיון שהוא מצרכי הסעודה, שאינו יכול לאכול סעודתו באופן אחר - הדבר מותר לכתחילה ואין בכך כל הפסק, הן מצד

דיני קידוש במקום סעודה והן מצד הפסק בין נטילת-ידיים להמוציא¹⁵⁴.

סעודת ההג

ל. ביום-טוב דחג-הסוכות טובלים פרוסת המוציא בדבש¹⁵⁵. ומקפידים להניח גם מלח על השולחן¹⁵⁶.

לא. כ"ק אדמו"ר נהג לטבול פרוסה נוספת במלח ג' פעמים¹⁵⁷.

לב. חובה לאכול בלילה זה בסוכה פת בשיעור כזית (27 סמ"ק), לשם מצות סוכה, אלא שבפועל יש לאכול לכל הפחות שיעור יותר מכביצה (למעלה מ-57 סמ"ק) - מצד חיוב סעודת יום-טוב¹⁵⁸.

לג. את הכזית פת יש לאכול בתוך שיעור זמן של "כדי אכילת פרס" (לכתחילה 4 דקות)¹⁵⁹, וכן להיזהר לאוכלו קודם חצות הלילה¹⁶⁰.

לד. אוכלים סעודת יום-טוב, הכוללת בשר¹⁶¹, וכן שותים רביעית יין, לשמחת יום-טוב¹⁶², אך ודאי שאין "לבסומי" כו'¹⁶³.

לה. בשתיית רביעית יין בקידוש, ניתן לצאת גם ידי חובת שתיית רביעית יין לשמחת

149. לפי שו"ע אדה"ו סי' רעג ס"ה, שאם יצא בינתיים צריך לחזור לקדש. וראה ביאור הלכה שם ד"ה לאלתר שהאריך בזה ומסקנתו דהוא דוקא כשהשתהה משך זמן מחוץ לבית, אבל אם רק יצא וחזר מיד אינו צריך לחזור ולקדש [ושם, שאף לצאת ולחזור מיד לכתחילה אין לעשות כן. אבל ראה כה"ח סי' רעג סכ"ה, שאם "יצא לחוץ כדי לעשות נטי" לסעודה . . נראה דלכולי עלמא ליכא למיחש, כיון שזה לצורך סעודה"]. וראה גם קצות השולחן סי' פא בדי השולחן סק"י. ביאורי הלכה לשו"ע אדה"ו שם ה' טז ובמקורות והוספות שם. וראה משנה ברורה שם סק"ב, שגם הפסק שהוא מצורך וענין הסעודה אין לעשותו לכתחילה, כדלקמן בהערה הבאה. וראה גם שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' יא. שו"ת קרן לדוד סי' נו סוד"ה אמנם. ואכמ"ל. עכ"פ משמע שלכתחילה ובמידת האפשר יש ליטול ידים בסמוך לסוכה.

150. ראה שו"ע אדה"ו סי' קסו ס"א. ואף שהפסק "מענין הסעודה וצרכיה אינו חשוב הפסק . . וכ"ש שהשייה בניגוב והילוך ממקום שנטל ידיו למקום הסעודה אינן חשובין הפסק, כיון שהוא צורך הסעודה, אלא שלכתחילה צריך ליטול ידיו סמוך למקום הסעודה אם אפשר".

151. לפי שו"ע אדה"ו סי' רעג ס"ד, שזה נחשב שמקדש בפניה אחת ואוכל בפניה אחרת באותו החדר, שכתב בס"ג שם "שכל החדר נחשב במקום אחד". ומה שכתב שם: "ומכל מקום, לכתחילה טוב שלא לעשות כן, שיש חולקים ע"ז" - ראה ביאורי הלכה על אתר ה' יא, שמוכח מפשטות לשון אדה"ו דדוקא אם נמלך אחר הקידוש לאכול בפניה אחרת אין לעשות כן לכתחילה, אבל אם היתה דעתו לכתחילה - מותר לעשות כן אף לכתחילה [אבל ראה תהלה לדוד שם סק"א, שגם בזה יש חולקים, אך מ"מ נראה שלא חש רבינו לדעת חולקים אלו, וכנראה הוא מהטעם שכתב שם. ואכמ"ל].

152. וכאמור לעיל בפנים פ"ב סי' - יש לעשותו במקום שלא יישפכו המים על האדמה או על צמחים, מפני שאז לא יוכל ליטול ידיו שם בשבת וביום טוב.

153. ולכאורה אי"ז נחשב לבזיון לסוכה, וכמו שמתור לשטוף בה כלי השתייה (ראה שו"ע אדה"ו סי' תרלט ס"ב. וכ"כ לדייק מדבריו בכ"מ. ואכמ"ל).

154. לענין קידוש במקום סעודה - ראה בהמובא לעיל ה' 149, ולענין הפסק בין נטילת ידים להמוציא - ראה לעיל ה' 150 מלשון אדה"ו, דהיינו דוקא "אם אפשר" אבל במקום שאי אפשר (וע"ז מה שכתב בהמשך דבריו שם במוסגר, כגון ששכח להכין צרכי הסעודה קודם הנטילה) - מותר לעשות כן אף לכתחילה. ולהעיר גם מדבריו להלן בס"י קסו ס"ט, גבי הפסק הליכה בין הברכה לאכילה, שאף ש"ההליכה במקום למקום חשובה הפסק", אבל אם היא "לצורך האכילה" - "אז מותר לכתחילה אם אי אפשר בענין אחר . . שכיין שאי אפשר לו לאכול בענין אחר - הרי זה כדיעבד". ע"ש.

155. ספר המנהגים ע' 68.

156. ראה שו"ע אדה"ו סי' קסו ס"ח בדבר המנהג להניח מלח על השולחן. אוצר מנהגים חב"ד אלול-תשרי ע' שט.

157. אוצר מנהגי תורת אלול-תשרי ע' עה. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 13. וראה כף החיים סי' תקפג סק"ד, שאין לבטל בשום סעודה את טבילת פרוסת המוציא במלח, למיתוק הגבורות. וראה עוד הנהגות שונות בזה באוצר מנהגי חב"ד שם. וש"נ.

158. ראה שו"ע אדה"ו סי' תקטט ס"ד. סי' תרלט ס"ז.

159. כדון אכילת כזית מצה בליל הסדר המבואר בשו"ע אדה"ו סי' תעה ס"ד, והלא דין כזית פת דליל יום א' דחג הסוכות שווה לדון אכילת כזית מצה - ראה שו"ע אדה"ו סי' תרלט ס"ז וס"ב.

160. שו"ע אדה"ו שם ס"ב.

161. שו"ע אדה"ו סי' תקטט ס"ד וס"ז. וראה גם סי' תעד סט"ז. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל ד' דחג-הסוכות תשמ"ז (תורת מנחם תשמ"ז ח"א ע' 238).

162. שם. תורה אור ע' 198. ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת יום שביעי-של-פסח תשל" (תורת מנחם ח"ס ע' 106).

163. ספר המנהגים ע' 38, לפי הרמב"ם ה' יום טוב פ"ו ה"כ ושו"ע ס"ס תקטט. וראה בשו"ג שם.

יום-טוב, אך נכון לשתות רביעית יין מלבד השתייה שבקידוש¹⁶⁴.

ברכת-המזון

לו. בברכת-המזון מוסיפים **[בשנה זו: "רצה" וכן]** "יעלה ויבוא" ומזכירים בו "ביום חג הסוכות הזה, ביום טוב מקרא קודש הזה"¹⁶⁵, וכן אומרים **[בשנה זו: "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת" וכן]** "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב" ובנוסף גם "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת"¹⁶⁶.

לז. מקדימים אמירת "רצה" לאמירת "יעלה ויבוא", מפני שהשבת תדיר ומקודש מיום-טוב¹⁶⁷.

לח. אם הקדים "יעלה ויבוא" ל"רצה" - יצא¹⁶⁸, אך אם נזכר באמצע "יעלה ויבוא", אם עוד לא אמר "ביום חג הסוכות הזה" - פוסק ואומר "רצה" ואחר-כך אומר "יעלה ויבוא"¹⁶⁹. ויש שכתב, שגם אם אמר כבר "ביום חג הסוכות הזה", ואף אם סיים "יעלה ויבוא", אפשר שצריך לומר "רצה" ולחזור שוב על "יעלה ויבוא"¹⁷⁰.

לט. יש לומר קודם "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב" ולאחר-מכן יאמר "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת"¹⁷¹, ומכל

מקום אינו מעכב וגם אם החליף הסדר יצא¹⁷².

מ. שכח לומר "רצה" או "יעלה ויבוא":

אם נזכר לפני סיום ברכת "בונה ירושלים" - חוזר ואומר ומסיים ברכת "בונה ירושלים"¹⁷³.

אם סיים את הברכה ועוד לא התחיל ברכת "הטוב והמטיב" - אומר כברכה בפני עצמה: במקום "רצה" - "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך אתה ה' מקדש השבת", ובמקום "יעלה ויבוא" - "ברוך את ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה, את יום חג הסוכות הזה, ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים".

אם התחיל ברכת "הטוב והמטיב" - חוזר לראש ברכת-המזון¹⁷⁴.

מא. שכח לומר הן "רצה" והן "יעלה ויבוא":

אם נזכר לפני סיום ברכת "בונה ירושלים" - חוזר ואומר וממשיך על הסדר.

אם סיים את הברכה ועוד לא התחיל ברכת "הטוב והמטיב" - כוללן יחד בברכה בפני עצמה ואומר: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה, את יום חג הסוכות הזה, ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים".

אם התחיל ברכת "הטוב והמטיב" - חוזר לראש ברכת המזון¹⁷⁵.

מב. דיני ברכת מעין שלש < לפני "כי אתה ה' טוב ומטיב" וכו', מוסיפים **"ורצה והחליצנו ביום השבת הזה"** "וזכרנו לטובה ביום חג הסוכות הזה"¹⁷⁶, ובדיעבד, אם שכח ולא הזכיר - אינו חוזר ומברך¹⁷⁷.

164. שיחת כ"ק אדמו"ר אחרון-של-פסח תשל"א (תורת מנחם חס"ד ע' 102), ושם: "שיש מצות שמחת יום-טוב, שאין שמחה אלא ביום, ויש מצות קידוש היום, ולא מצינו שאין לצאת יד-חובת ב' מצות אלו על ידי כוס אחד. ועד"ו בכמה עניינים כיו"ב". מאידך, בשיחת יום ב' דחג-הסוכות תשט"ז (תורת מנחם חס"ד ע' 45 ובהע' 5 שם) נאמר, ש"נוסף על החיוב דקידוש, שישנו גם בשבת וראש-השנה - ישנו החיוב דשתיית יין . . . וזהו הטעם למנהג ישראל, ש'תורה הוא' לשתות יין ביום-טוב גם בתוך הסעודה". ומכל מקום נראה מהלשון שהוא רק בתורת מנהג ותוספת על החיוב, אך מצד עיקר הדין יוצא ידי חובת שמחה ביום שותה בקידוש.

165. סידור אדה"ו.

166. ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל ב' דחג-הסוכות תשכ"ט (תורת מנחם חס"ד ע' 99).

167. שו"ע אדה"ו סי' קפח ס"ו.

168. משנ"ב שם סק"ג.

169. שו"ת שאגת אריה סי' כ. קצות השולחן סי' מז בדי השולחן סק"ג. אבל ראה המובא בפסקי תשובות סי' קפח אות ה ובהמציאן שם.

170. ראה קצות השולחן שם, ושם שא"י בגדר ברכה לבטלה [ומה שהעיר מכך שלאדה"ו שם סי"ג באם הזכיר יעלה ויבוא ולא אמר רצה - אומר רצה בברכה בפני עצמה (כדלהלן בפנים סי"מ) אף שיוצא שהקדים הזכרת המאורע דיו"ט להזכרה דשבת - אינו ראה, דאין דנים אפשר מדיא אפשר]. וכ"כ בלוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ב, ע' כט הע' 102.

171. רשימות הרב"ש ע' קנב, ושם, שזהו מפני שתדיר קודם. וראה כעיי"ז במשנ"ב סי' תרפב סק"ה.

172. לפי ובהתאם להמבואר לעיל בסעיף הקודם.

173. וראה לעיל בפנים סל"ח באם הקדים "יעלה ויבוא" ל"רצה", וה"ה באם שכח "רצה" ונוכר מיד לאחר שאמר "יעלה ויבוא" קודם שסיים ברכת "בונה ירושלים".

174. שו"ע אדה"ו סי' קפח ס"ו ואילך. סידור אדה"ו.

175. סידור אדה"ו.

176. שו"ע סי' רח ס"ב ובמשנ"ב שם סק"ה.

177. משנ"ב שם ובהשע"צ שם סק"ס.

ניקיון הסוכה

מג. אם הסוכה בנויה על קרקע שאינה מרוצפת - אין לטאטא אותה בשבת ויום-טוב, משום משווה גומות¹⁷⁸.

וראה עוד להלן פ"ז סכ"ט ואילך בענין כבוד הסוכה ופינוי הפסולת מתוכה בסיום הסעודה.

שמחת בית השואבה

מד. בזמננו שמחת בית-השואבה מתחילה מליל ראשון דחג-הסוכות, ואף כשחל בשבת¹⁷⁹.

מה. "נוהגים לשורר לספוק ולרקד ביום-טוב, ואפילו אם חל בשבת"¹⁸⁰.

וראה עוד בהרחבה להלן פ"ט בענין שמחת בית-השואבה.

תפילת שחרית

ג. מתפללים תפילת שחרית לשבת ויום-טוב, ובשמונה-עשרה מתפללים תפלת שלוש רגלים ואומרים "יום חג-הסוכות הזה" עם ההוספות לשבת.

דין השוכח והטועה - ראה בהרחבה לעיל פ"ד ס"ז ואילך. וש"נ.

ד. נוהגים לנגן את הניגון "אתה בחרתנו" יחד עם השליח-ציבור¹⁸².

ה. לאחר חזרת הש"ץ אומרים הלל שלם, כדלהלן, ולאחריו קדיש שלם, שיר של יום, "לדוד ה' אורי", קדיש יתום, קריאת-התורה, כדלהלן.

הלל

ו. מצוה מן המובחר להתפלל עם הציבור כדי שיוכל לקרוא את ההלל עמהם מיד לאחר תפילת שחרית ולענות עם הציבור "הודו" ו"אנא" אחר השליח-ציבור¹⁸³.

ז. מי שלא קרא את ההלל לאחר תפלת שחרית, יכול לקרוא אותו כל היום, עד צאת-הכוכבים, שכל היום כשר לקריאת ההלל¹⁸⁴.

ח. קודם אמירת ההלל מברכים: "אשר קדשנו במצותיו וציונו לקרוא את ההלל", בין בציבור ובין ביחיד¹⁸⁵.

ט. המנהג בפועל בציבור הוא, שקודם מברך השליח-ציבור והקהל עונים אמן על ברכתו, ולאחר מכן כל אחד מברך לעצמו¹⁸⁶.

ה. יום טוב הראשון דחג-הסוכות (שהל בשבת)

נטילת לולב והושענות

א. בשנה זו, שיום ראשון חל בשבת, אין נוטלים לולב ואין אומרים הושענות, וראה להלן פ"ו סמ"ג אודות השלמת הושענות של שבת למחרת ביום ראשון.

ב. ארבעת-המינים בשבת זו הינם מוקצה ואין לטלטלם בשבת אפילו לצורך גופם ומקומם¹⁸¹.

ראה לוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ב ע' כב ובהע' 68. ואכהמ"ל.

182. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר יום ב' דחג-הסוכות תשכ"ג (תורת מנחם חל"ה ע' 60).

וראה שם, שכאשר מנגנים ניגון זה בחזרת הש"ץ, יש לשליח-ציבור לשים לב לומר את קטע זה, מכיון שהוא צריך לחזור על כל התפילה. כמור"כ אין לנגן את הבבא שבה כופלים את המילים, מכיון שבתפילה אין לחזור ולכפול מילים, אלא יש לנגן רק את הבבא שבה אין כופלים את המילים. וראה נתיבים בשדה השליחות ח"ב פ"ב ס"ד ובהע' 10. שם סל"ה ובהע' 65.

183. שו"ע אדה"ז סי' תפח ס"ג. סי' תרמט סוסכ"א. אגרות קודש ח"ז ע' 10.

184. שו"ע אדה"ז סי' תפח ס"ג.

185. סידור אדה"ז. וראה גם שו"ע אדה"ז סי' תפח ס"ב.

186. ראה משמעות סידור אדה"ז שם. וכ"כ בשיעורי הלכה למעשה סי' נט אות ב, וביאר שם שאין זה בסתירה למה שכתב אדה"ז בסי' תריס ס"ח. גבי ברכת שהחיינו של השליח-ציבור, שצריך כל אחד לברך לעצמו, אבל יעשה כן בלחש ויזהר לסיים קודם שיסיים השליח-ציבור כדי לענות אמן אחריו, והוסיף שם ש"כן הדין בברכת הלל", דאין הכוונה שגם בהלל יש לעשות כן, אלא הוא רק לענין שכל אחד מברך לעצמו ואינו יוצא בברכת השליח-ציבור. ע"ש. וראה גם קובץ הערות וביאורים גל' תתמט ע' 68 ואילך.

178. לפי שו"ע אדה"ז סי' שלו ס"א. וראה עוד לוח יומי הלכה למעשה שם ע' ל.

179. ראה לקוטי שיחות חכ"ד ע' 247, כיון דבזמן הזה שמחת בית השואבה אינו קשורה להחליל, קלקלתנו זוהי תקנתנו ושמחת בית השואבה מתחילה בכמה עניינים בלילה הראשון דחג-הסוכות. וראה גם לקוטי שיחות ח"ב ע' 425. שיחת כ"ק אדמו"ר שבת-חול-המועד סוכות תשכ"ו (תורת מנחם חמ"ח ע' 113). ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת יום א' דחג-הסוכות תשכ"ח (תורת מנחם חמ"א ע' 97). וראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל א' דחג-הסוכות תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 172), "דאדרבה - בלילה הראשון צריכה להיות שמחה גדולה ביותר, מכיון שעל-ידי-זה נעשית 'הפתיחה' דכל שמחת בית השואבה דשנה זו". וראה גם שיחת חול-המועד סוכות תשכ"א (תורת מנחם חכ"ט ע' 45).

180. ספר המנהגים ע' 67.

181. ראה רמ"א סי' תרנח ס"ב. שו"ע אדה"ז סי' שח ס"י. וראה שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' י הע' 3. אנציקלופדיה תלמודית מע' מוקצה למצוה - חמ"ב ע' שיח הע' 312. וש"נ. וע"ז בכורי יעקב סי' תרנג סק"ח. פמ"ג סי' תרנח משב"ז סק"ג. אבל ראה בכ"ז ס' ולקחתם לכם ח"ג סי' י ס"ט ובהערה שם. וש"נ. שמירת שבת כהלכתה פכ"ב הע' סב. וכ"כ עוד פוסקים כמצוין בפסקי תשובות סי' תרנח אות ב. אבל

טז. פותחים את הארון ומוציאים שני ספרי-תורה, את הספר הראשון נותנים לשליח-הציבור שיוליכו לבימת-הקריאה, ואת הספר השני נוטל הפותח את הארון בעצמו ומוליכו אחרי השליח-ציבור אל בימת-הקריאה¹⁹³.

יז. לכתחילה יש לגלול את ספר-התורה השני לפני התפילה, כדי למנוע טרחא דציבורא בגלילתו בציבור בשעת הקריאה¹⁹⁴.

יח. יש להשתדל שהספר הראשון שמוציאים מההיכל יהיה מכוון לקריאה הראשונה.

אם טעו והוציאו תחילה את הספר המכוון לקריאה השניה, יש לקרוא בו בתחילה - ולכן יגללו אותו לקריאה הראשונה ויקראו בו, ואח"כ יגללו את הספר השני לקריאה השנייה¹⁹⁵.

יט. לאחר שספרי-התורה מגיעים אל בימת-הקריאה, מניחים על הבימה את ספר-התורה הראשון, ומוסרים את ספר-התורה השני למי שישב עמו ויחזיקנו עד שיגיע זמן הקריאה בו¹⁹⁶.

כ. בספר-התורה הראשון קוראים **לשבעה** קוראים בפרשת אמור: "שור או כשב" (ויקרא כב, כו-לג, א-מד).

כא. באמירת "מי שברך" לעולה לתורה אומרים: "בעבור שעלה.. **ולכבוד השבת** ולכבוד הרגל..". ויזכה לעלות לרגל עם כל ישראל אחיר¹⁹⁷.

כב. לאחר הקריאה, בסיום עליית 'שביעי', מניחים את ספר-התורה השני על בימת הקריאה ליד¹⁹⁷ ספר-התורה הראשון,

י. ב"הודו לה" וגו', השליח-ציבור מקריא: "הודו" וגו' וכל הציבור עונים אחריו: "הודו" וגו', וממשיכים [בלחש] "יאמר" וגו', השליח-ציבור (אומר [בלחש] "הודו" וגו' יחד עם הציבור ואחר-כך) מקריא: "יאמר" וגו', וכל הציבור עונים אחריו: "הודו" וגו', וממשיכים [בלחש]: "יאמרו" וגו', וכן ב"יאמרו" השני¹⁸⁷.

יא. גם כשמתפללים ביחיד כופלין "הודו לה" וגו' אחר כל אחד מהפסוקים "יאמרו" נא¹⁸⁸.

יב. באמירת הפסוק "הודו לה" וגו' צריך להדגיש את המילים "כי לעולם" שלא יישמע "כלעולם", וגם להדגיש ה' של "חסדו"¹⁸⁹.

יג. הנוסח בברכת "יהללוך" שבסוף ההלל הוא "יהללוך ה' כל מעשיך", בהשמטת תיבת "על"¹⁹⁰.

יד. אסור להפסיק בדיבור בעת אמירת הלל, מלבד לדברים שבקדושה, כמו שמפסיקים בקריאת-שמע וברכותיה, כלומר, שמותר להפסיק באמצע הפרק ואפילו באמצע הפסוק, בקדיש - לעניית "אמן היא שמה רבה" ואמן ד"דאמירן בעלמא", בקדושה - לעניית "קדוש" וכו', "ברוך" וכו', "ימלוך" וכו', במודים דרבנן - רק לומר "מודים אנחנו לך", לעניית "ברכו" של החזן והעולה לתורה, וכן לעניית אמן דברכות התורה, ברכת "הא-ל הקדוש" וברכת "שומע תפלה".

אם הפסיק באמצע הפסוק, כשחוזר לאמירת הלל, חוזר לתחילת הפסוק בו הפסיק¹⁹¹.

קריאת-התורה

טו. בפתיחת-הארון בשלש-רגלים, בשנה זו שיום-טוב חל בשבת אין אומרים "ג' מדות ותפלת ריבונו של עולם" קודם "ברוך שמה"¹⁹².

בקובץ הערות וביאורים גל' א'פח סוה"ע 6 הובא שכ"ק אדמו"ר הגה לאומרו גם ביום-טוב שחל בשבת. ע"ש.

193. כך נוהגים בבית-חיינו ובקהילות אנ"ש. וראה שערי אפרים שערי י"ט.

194. לפי המבואר בשו"ע סי' קמד ס"ג, שאין גוללין ספר-תורה בציבור.

195. כפר חב"ד גל' 1099 ע' 35, שכן הורה כ"ק אדמו"ר הרי"צ. השבת בקבלה ובחסידות, מנהגי שבת, הוצאת ס"ת, ס"ט ובהע' *249.

196. שערי אפרים שם.

אין מניעה שקטן יישב עם ספר-התורה, ובלבד שיחזיקנו ביציבות ובכבוד - ראה אגרות קודש ח"ג ע' קלח (לענין נתינה לקטן להחזיק ספר-תורה "לאחר הגבה וכיו"ב). וראה מ"ש בזה בשערי אפרים שם. ספר חיים (להרח"ח פאלאג'י, סי' ב ס"א). חקרי מנהגים א"ח סי' לה (ח"א ע' רכז). אסיף מנהגים והנהגות לחסיד חב"ד - קריאת התורה (נדפס בסוף תיקון קוראים בהוצאת חזק, תש"פ), סמ"ה וש"נ.

197. בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ככ כתב שצריך להניחו משמאל לספר-התורה הראשון, כדי שיהיה קרוב יותר לבעל-הקריאה ולא

187. ראה ספר המנהגים ע' 41.

188. היום יום ל' תשרי.

189. ראה הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' מו. ספר המנהגים ע' 30. וש"נ.

190. היום יום א' טבת. הגדה של פסח שם.

191. ראה שו"ע אדה"ז סי' סו ס"ב וס"ד. סי' תפח ס"ג. סידור אדה"ז הל' תפילין ד"ה וכן וד"ה כשמפסיק.

192. סידור אדה"ז בקריאת-התורה של שבת ויר"ט. וראה סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות על אתר הע' 72.

לענין אי אמירת "רבונו של עולם" בשבת - כ"ה בשיחת ליל הושענא-רבה תשנ"ב (מטרת ההקלטה, ובשיחות קודש תשנ"ב ח"א ע' 169 וע' 177). וראה סדור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות שם. אבל

כדי דיבור מחתימת הברכה - חוזר ומברך ומזכיר של יום טוב ושל שבת²⁰⁴.

תפילת מוסף

כט. לאחר קריאת-התורה אומרים "יקום פורקן וכו', אין אומרים "אב הרחמים", ואחר-כך אומרים "אשרי" ו"יהללו".

ל. מתפללים תפילת מוסף לשלש רגלים ומזכירים הקרבנות דיום א' דחג-הסוכות וכל ההוספות השייכות לשבת.

לא. דין השוכח והטועה בהזכרת מעין המאורע דשבת ויום-טוב - ראה לעיל בהרחבה פ"ד ס"ז ואילך. וש"נ.

לב. שכח ולא אמר פסוקי קרבן מוסף או שטעה ואמר פסוקי קרבן של יום אחר, אם לא סיים עדיין את הברכה - חוזר ואומר פסוקי קרבן מוסף השייכים לאותו היום וממשיך על הסדר, ואם כבר סיים את הברכה, כיון שאמר "ואת מוסף יום חג הסוכות הזה . . . כמו שכתבת עלינו בתורתך" - יצא בדיעבד ואינו חוזר²⁰⁵.

לג. הכהנים נושאים את כפיהם בתפילה זו, מנהגי הציבור בעת נשיאת כפים - כנדפס בסידור.

לד. לאחר תפילת מוסף - "קוה", "אין כאלוקינו", קדיש דרבנן, "עלינו לשבח", שיעור תהלים היומי, קדיש יתום, "ולקחת סולת", שש זכירות.

סדר הקידוש

לה. בקביעות שנה זו, שהחג חל בשבת, מקדימים את סדר הקידוש של שבת עד "ויקדשהו" - בלחש, ולאחר-מכן אומרים (בקול): "אתקינו סעודתא" דיום-טוב, "אלה מועדי", "בורא פרי הגפן", "לישב בסוכה"²⁰⁶.

לו. המסובים (מלבד המקדש) מברכים "לישב בסוכה" אחר "המוציא"²⁰⁷.

אומרים חצי-קדיש, ולאחר מכן מגביהים וגוללים את ספר-התורה הראשון¹⁹⁸.

כג. לאחר סיום¹⁹⁹ גלילת ספר-התורה הראשון פותחים את ספר-התורה השני וקוראים בו למפטייר בפרשת פנחס (במדבר כט, יב-טז) "ובחמשה עשר יום", ולאחר מכן מגביהים וגוללים אותו כרגיל²⁰⁰.

כד. במקום שיש רק ספר-תורה אחד, יאמרו חצי-קדיש מיד לאחר סיום עליית 'שביעי' ורק לאחר-מכן יגללו את ספר-התורה למפטייר ולאחר קריאת המפטייר מגביהים וגוללים אותו כרגיל²⁰¹.

כה. הפטרה < לאחר מכן קוראים להפטרות היום: "הנה יום בא לה" (זכריה פי"ד).

כו. בנוסח ברכות הפטרה מזכיר של שבת ושל חג-הסוכות בברכה וכוללן יחד - "על התורה ועל העבודה . . ועל יום השבת הזה ועל יום חג הסוכות הזה . . לקדושה ולמנוחה לששון ולשמחה", וחותם: "מקדש השבת וישראל והזמנים"²⁰².

כז. אם טעה בתוך הברכה והזכיר רק של יום-טוב או שהזכיר רק של שבת, אם עדיין לא אמר "השם" של חתימת הברכה - חוזר ומזכיר של שבת או של יום-טוב וממשיך על הסדר, ואם כבר אמר "השם" - חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"²⁰³.

כח. אם טעה בחתימת הברכה והזכיר רק של יום-טוב או שהזכיר רק של שבת, אם נזכר תוך כדי דיבור מחתימת הברכה - חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים", ואם נזכר לאחר

ייראה כמעביר על המצוות. ע"ש ו"א שכך היה המנהג בבית-חיינו. אבל ראה התקשרות גל' תקיז ע' 13 הע' 7.

198. ואם שכחו ואמרו חצי-קדיש לפני הנחת ספר-התורה השני - אין זה מעכב ולא צריכים לומר שוב קדיש לאחר קריאת המפטייר (ראה פסקי תשובות סי' קמז ובהע' 37 שם).

199. ראה שו"ע סי' קמז ס"ח ובמשנ"ב סק"ה. וכ"ה בשערי אפרים שערי סי"ב

200. ראה שו"ע סי' קמז ס"ח ובמג"א שם סקי"ב.

האוחז את ספר-התורה הראשון אינו צריך לעמוד להגבהת ספר-התורה השני - שו"ת קנין תורה ח"ה סי' טז. התקשרות גל' א"ע ע' 8 הע' 10.

201. א"א בוטשאטש שם. אלף המגן סי' תקפד סק"ה.

202. סידור אדה"ו.

203. דרך החיים סי' קיא ס"ד. ועוד - לגבי תפלה ובשו"ת אגרות משה אר"ח ח"ד סי' ע' אות יד שמשווה דין ההפטרה לדין התפלה. בנתיבות התפלה פכ"ג ס"ג ובהערות שם.

204. שו"ת אגרות משה שם. בנתיבות התפלה שם.

205. שו"ע אדה"ו סי' תפח ס"ח. משנ"ב שם סקי"ג.

206. ספר המנהגים ע' 67, שלמעשה מברכים "לישב בסוכה" אחר הקידוש ולא אחר ברכת "המוציא", ודלא כבשו"ע אדה"ו סי' תרמג ס"ג.

207. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 63. לוח יומי הלכה למעשה שם ע' כט.

לז. טובלים פרוסת המוציא בדבש. ומקפידים להניח גם מלח על השולחן²⁰⁸.

לח. כ"ק אדמו"ר נהג לטבול פרוסה נוספת במלח ג' פעמים²⁰⁹.

לט. דיני ברכת-המזון - ראה לעיל פ"ד סל"ו ואילך.

עוד בדיני הקידוש וברכת "לישב בסוכה" - ראה להלן פ"ו ס"ט ואילך.

תפילת מנחה

מ. אומרים קרבנות, "אשרי" ו"ובא לציון", חצי קדיש, "ואני תפלתי", קריאת-התורה [בפרשת "וזאת הברכה"], חצי קדיש ומתפללים שמונה-עשרה לשלש רגלים ואומרים "ביום חג הסוכות הזה" וכל ההוספות השייכות לשבת, "עלינו לשבח".

תפילת ערבית

מא. מתפללים תפילת ערבית של חול כבכל מוצאי-שבת ויום-טוב, ובשמונה-עשרה מוספים "אתה חוננתנו" ו"יעלה ויבוא", אין אומרים "ויהי נועם"²¹⁰.

דיני השוכח "יעלה ויבוא" - ראה להלן פ"ו סמ"ט ואילך.

הבדלה

מב. עושים הבדלה בסוכה²¹¹.

מג. כשמבדיל על היין, אחר ברכת "המבדיל בין קודש לחול" מברך "לישב בסוכה". לאחר ההבדלה, ובסמיכות אליה, ראוי לאכול סעודה או מזונות בשיעור יותר מכביצה²¹².

מד. המבדיל על השכר או חמר מדינה אינו מברך "לישב בסוכה"²¹³.

מה. אומרים "ויתן לך" בלחש²¹⁴.

מו. בשנה זו יש ליכור לאכול סעודת "מלוה מלכה".

אודות שמחת בית-השואבה - ראה להלן פ"ט.

1.

חול-המועד סוכות

נטילת לולב

א. החל מחצי שעה קודם עלות-השחר אסור לאכול סעודת קבע (לחם או מזונות יותר מכביצה) עד שיקיים מצות נטילת לולב, אך נהוג²¹⁵ שגם לא טועמים ולא שותים מאומה קודם נטילת לולב²¹⁶.

ב. זמן נטילת לולב הוא החל מהנץ-החמה²¹⁷.

ג. מצוה מן המובחר ליטול לולב בסוכה, ולמנהגנו עושים זאת קודם התפילה, כדלהלן פ"ח ס"ה²¹⁸.

ד. משכימים ומקדימים לקיים מצות לולב²¹⁹, בפרט בעת קיומה בפעם הראשונה, ובשנה זו - ביום א' דחול-המועד הסוכות²²⁰.

ה. מפי השמועה - כ"ק אדמו"ר הורה שמן הראוי לאכול מזונות [בשיעור יותר מ'כביצה'] לאחר נטילת הלולב בסוכה, בכדי לברך "לישב בסוכה". וכן פשט המנהג בין אנ"ש [וראה הערה]²²¹.

בסוכה' (אלא שהיה בדעת - וכן היה - לאכול אח"כ סעודת הערב"). שם ע' רסה (ושם: "כיון שזהו יין, ואח"כ הרי נאכל מה שחייבים לברך על זה 'לישב בסוכה'), א"כ צריך שתברך, אבל בחשא"י". ועפ"ז מ"ש בפנים ש'ראוי וכו'.

213. תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסב.

214. לפי היום יום י"ז תשרי.

215. עכ"פ מהנץ-החמה - לוח יומי הלכה למעשה.

216. ראה בהרחבה להלן פ"ח ס"ז ואילך.

217. שו"ע ס' תרנב ס"א. וראה בפרטות להלן פ"ח ס"ב ואילך אודות הזמן המוקדם והמאוחר לנטילת לולב, לכתחילה ובדיעבד. וש"נ.

218. וראה להלן בפנים ס"ב לענין מי שלא נטל לפני התפילה.

219. ספר המנהגים ע' 66, לפי שו"ע שם.

220. ספר המנהגים שם.

221. וברכה זו תעלה גם עבור נטילת הלולב בסוכה - אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רצג. וראה סידור רבינו הקון עם ציונים מקורות והערות על אתר הע' 9.

אכן, בכ"מ העירו ע"ד אמיתות שמועה זו (ראה פרדס חב"ד גל' 14 ע' 141. לוח יומי הלכה למעשה, חג הסוכות תשפ"א, ע' מב הע'

208. כדלעיל בפנים פ"ד ס"ל.

209. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' עה. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 13. וראה כף החיים ס' תקפג סק"ד, שאין לבטל בשום סעודה את טבילת פרוסת המוציא במלח, למיתוק הגבורות. וראה עוד הנהגות שונות בזה באוצר מנהגי חב"ד שם. וש"נ.

210. לוח כולל חב"ד. וראה שער תשובה סו"ס רצה בשם הברכי יוסף. בירור הלכה ח"ה ע' ק ואילך. וש"נ. התקשרות גל' א'שסו ע' 27 הע' 39.

211. שו"ע אדה"ו ס' תרלט ס"ו.

212. ראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שכד, שבשנת תש"ד היה מעשה רב מכ"ק אדמו"ר הרי"צ, שהורה לברך "לישב בסוכה" אחר הבדלה. ושכן הורה כ"ק אדמו"ר ברבים לנהוג לפועל בחג-הסוכות שנת תשכ"ט. וראה גם יומן הרב מני מנחם מענדל וולף ש' מתשרי תשכ"ט (מהדורה ישנה) ע' ז. יומן בית חיינו תשל"ה ע' 20. וכן כתב בשיעורי הלכה למעשה ח"א ס' עט סוף אות ו שב"ק אדמו"ר הורה כך בכמה שנים.

אבל ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסב (ושם: "הבדלתי על היין [במוצאי יום-טוב], וציווני [כ"ק אדמו"ר הרי"צ] לברך גם 'לישב

דיני נטילת לולב מפורטים בהרחבה להלן פ"ח.

הנחת תפילין

1. מנהגו שלא להניח תפילין בחול המועד²²².
2. גם כשנמצא במקום בו נוהגים להניח תפילין בחול-המועד, אין מנהגו להניחם ואפילו ללא ברכה²²³.

במקום שחושש למחלוקת וכדו' - לא יתפלל בציבור זה או שיתפלל ביחידות²²⁴.

תפילת שחרית

ח. מתעטפים בטלית ואין מניחים תפילין, כנ"ל. מתפללים שחרית של חול ובשמונה-עשרה מוסיפים "יעלה ויבוא". לאחר שמונה-עשרה - הלל שלם [עם נענועים], הושענות, קדיש תתקבל, שיר של יום ו"לדוד ה' אורי", קריאת-התורה, "אשרי", "ובא לציון", "יהללו", חצי קדיש, תפלת מוסף, "קוה", "עלינו", תהילים ו"ש זכירות".

ט. דין השוכח "יעלה ויבוא" - ראה להלן סמ"ט ואילך. וש"נ.

י. משתדלים שהשליח-ציבור בשחרית יהיה מי שיש לו ארבעת-המינים²²⁵.

יא. בעל יארציט מתפלל לפני העמוד בכל

התפילה, אבל האבל בתוך י"ב חודש אינו מתפלל לפני העמוד, כמו בכל יום שיש בו מוסף²²⁶.

יב. מי שלא נטל לולב לפני התפילה, מברך על הלולב קודם הלל, אלא שבנענועים שב"אנא ה' הושיעה נא" מנענע רק פעם אחת²²⁷.

הלל²²⁸

יג. בשעת אמירת ההלל אוחז הלולב ומיניו ביד ימין ורק לנענועים מצרף אליו גם את האתרוג ומחזיקו ביד שמאל²²⁹.

יד. איטר יד אוחז את הלולב ומיניו ביד שמאל ובשעת הנענועים מצרף אליו את האתרוג ביד ימין²³⁰.

טו. מנענעים את הלולב ומיניו ארבע פעמים בהלל: ב"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" הראשון, ב"אנא ה' הושיעה נא" הראשון והשני, וב"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" הראשון שבסוף ההלל²³¹.

טז. אופן הנענועים - ראה להלן פ"ח סכ"ד ואילך.

יז. סדר הנענועים²³²: "הודו" - לדרום (ימין), "לה" - אינו מנענע²³³ [אבל מצרף אמירתו לאמירת תיבת "הודו"²³⁴, ולכן עושים

226. ראה נטעי גבריאל, הל' אבילות ח"ב, פנ"ז ס"ג. מדריך להל' שמחות פע"ט ס"ו.

227. סידור אדה"ו שם. ובספר המנהגים ע' 67 מסתפק האם מנענע ב"אנא" הראשון או השני. ולפי המבואר להלן הע' 231 יתכן וגם כאן תהא ההכרעה שמנענע רק ב"אנא" הראשון. וצ"ע.

228. כאן פורטו דיני ומנהגי נטילת לולב שבהלל, לדיני ומנהגי הלל בכלל - ראה לעיל בפנים פ"ח ס"ו ואילך. וש"נ.

229. ספר המנהגים ע' 67. וראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי סו"ע שי ואילך, שזהו לפי הנהגת כ"ק אדמו"ר הרי"צ (שיחת כ"ק אדמו"ר ליל ה' דגג-הסוכות תשמ"ח - תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 243. ושם, שהיה זה בשל מצב בריאותו, וממילא הוזהרות היתרה לשלימות האתרוג. ע"ש). ושכנראה בעבר לא נהגו כן אנ"ש, אלא היו מחזיקים את האתרוג בכל משך זמן אמירת ההלל.

אכן, בשנת תשמ"ח, בשל היותה "שנת הקהל", נהג כ"ק אדמו"ר לאחוז את האתרוג מתחילת אמירת ההלל ולא רק בעת הנענועים - ראה הביאור בזה בהרחבה בשיחת ליל ה' דגג-הסוכות תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 243 ואילך), שהוא כדי להדגיש את הענין ד"הקהל" - אחדות בני-ישראל.

230. שו"ע אדה"ו ס"ו תרגא ס"ד.

231. סידור אדה"ו דיני הלולב. ובספר המנהגים ע' 67 הסתפק האם ב"הודו" שבסוף הלל מנענע בכפולו או בעיקרו, אך בהגת כ"ק אדמו"ר ללוח כולל חב"ד (הובא במבית הגונים ע' רנג) הכריע ככפנים - ראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שיב. וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ח ע' רלו.

232. על פי מג"א ס"ו תרגא סק"ט.

233. כי באמירת "השם" צריך כוונה יתירה וע"י הנענוע יהיה טרוד

ולא יוכל לכוון כל כך (מחצית השקל על המג"א שם בשם הלבוש).

234. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ב ע' יג. וביאר שם (נוסף על פי

154), עיי"ש. ואכהמ"ל. ומ"מ כבר פשט המנהג כן למעשה (וראה גם בהמבוא בפרסם חב"ד גל' 15 ע' 207).

עכ"פ, וודאי שאדם שקשה לו לאכול בבוקר קודם התפילה שיעור אכילה להתחייב בברכת "לישב בסוכה", שאינו צריך לדחוק עצמו באכילה זו, ואף יש לו להיזהר שלא לברך כשיש ספק אם יאכל כשיעור הראוי לברכה.

222. אף הודעת בזה בשו"ע אדה"ו ס"ו לא ס"ב, ושם מכריע להניח, כמנהג אשכנז. אבל למעשה תיקן כ"ק אדמו"ר הזקן שלא להניח - בית רבי פ"ב תקנה ו'. קצות השולחן ס"ח בדי השולחן סק"ד. וראה גם אגרות קודש ח"ה ע' צג.

אך להעיר, שבסידור אדה"ו הל' תפילין הובא מנהג המניח תפילין בחול-המועד. וראה מה שהעיר בזה בסידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות על אתר סוה"ע 75.

223. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שם. וש"נ.

224. שאין בודש משום "לא תתגודדו", כי מה שאין רואין אותו מניח תפילין, הרי זה יכול להיות מסיבות אחרו לגמרי, כגון שכבר הניח, או שעדיין אינו מוכן להנחת תפילין, שצריכים להם גוף נקי וכיו"ב." אבל ראה להלן בפנים.

224. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר חט"ו ע' רנט. וראה נתיבים בשדה השליחות ח"א פ"א ס"ו.

225. ראה ליבאוויטש וחייילה ע' 31 שבשנת עטר"ת היה רק לכ"ק אדמו"ר הרשב" אחרו, ולכן שימש בעצמו כשליח-ציבור בכל ימי חג-הסוכות.

אבל כמובן שאינו מעכב, ובפרט בעל יארציט, כדלהלן בפנים, שמתפלל לפני העמוד גם אין לו ארבעת-המינים משלו, ויתנו לו ארבעת-המינים להלל ולהושיענות.

כד. אופן אחיות הד' מינים > במשך כל זמן אמירת ה"הושענות" יש להחזיק את ארבעת-המינים בשתי ידי - הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו ואיטר יד מחזיק את הלולב בשמאלו ואת האתרוג בימינו²⁴².

כה. כ"ק אדמו"ר היה אוחז בדרך כלל את ארבעת-המינים בשתי ידי ומצמידם לחזהו, קרוב ללב, ולא היה מחזיק בסידור, אולם היו שנים שאחז את כל ארבעת-המינים ביד ימין וביד שמאל אחז בסידור²⁴³.

כו. סדר אמירתם > פותחים את ארון-הקודש, מוציאים ספר-תורה אחד, ועומד מי שאין לו ארבעת-המינים (או אבל ר"ל, שאינו מקיף את הבימה, כדלהלן) ומחזיקו אצל הבימה, והארון נשאר פתוח למשך כל זמן אמירת ה"הושענות"²⁴⁴.

כז. אם יש לכל המתפללים ארבעת-המינים - יניחו את ספר-התורה על בימת הקריאה²⁴⁵.

כח. אומרים תיבת "הושענא" בראש ובסוף כל ארבעת החרוזים הקבועים שאומרים בתחילת ה"הושענות" שבכל יום, "הושענא למענך אלוקינו הושענא" וכו'²⁴⁶.

כט. כמו כן, מוסיפים תיבת "הושענא" קודם כל תיבה שבסדר אותו היום "הושענא למען אמיתך", "הושענא למען בריתך" וכו'²⁴⁷, ובתיבות שמקיפים בהם ושואמן השליח-ציבור בקול רם מוסיפים תיבת "הושענא" הן לפנייהן והן לאחריהן, כגון "הושענא למען סודך הושענא" וכו'²⁴⁸.

ל. מנהגו שהשליח-ציבור מתחיל לומר בקול-רם מאות ס' או ע' ואז מתחילים להקיף את הבימה²⁴⁹.

הפסקה כלשהי לפני תיבת "כי"²³⁵, "כי" - לצפון (שמאל), "טוב" - למזרח (מלפניו), "כי" - למעלה, "לעולם" - למטה, "חסדו" - למערב (לאחוריו).

"אנא" - לדרום ולצפון, "ה" - אינו מנענע [ונוהג כנ"ל בתיבת ה' ב"הודו"], "הושיעה" - למזרח ולמעלה, "נא" - למטה ולמערב.

יח. נוהגים תחילה לומר התיבה ואחר-כך עושים הנענוע השייך אליה²³⁶.

יט. בין שני הנענועים ב"אנא ה" היה כ"ק אדמו"ר עושה הפסק כלשהו, כהנחת האתרוג, סידור הטלית על כתפיו וכדו'²³⁷.

כ. בבית-חיינו וכן בבתי-הכנסת של אנ"ש נוהגים אשר הפסוקים בהם מנענעים בהלל, החזן והקהל מנענעים ואומרים אותם כל אחד לפי הקצב שלו ואין החזן מקריא בקול ולאחריו הקהל.

כא. מי שאין לו ארבעת-המינים משלו ישתדל לשאול אותם מחברו (באופן של "מתנה על מנת להחזיר") אפילו לזמן הנענועים בלבד, אך גם אם אין באפשרותו להשיג ד' מינים לזמן הנענועים, אעפ"כ עדיף שיאמר הלל עם הציבור ללא ארבעת-המינים ונענועים מאשר שיאמר הלל ביחידות עם נענועים²³⁸.

"הושענות"

כב. זמנם > בכל ימי חג-הסוכות²³⁹, תיכף לאחר אמירת ההלל, קודם קדיש-שלם, אומרים "הושענות"²⁴⁰.

כג. הבנת פירוש המילות > יש לדעת ולהבין את פירוש המלות של ה"הושענות", ובפרט שליח-הציבור²⁴¹.

242. שו"ע אדה"ו ס" תרנא סוסי"ג.

243. ראה ימי בראשית ע' 269. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שיד ואילך.

וראה ביומן ר' אלי גרוס תשרי תשי"א (מהדורה ישנה) ע' ט שכ"ק אדמו"ר החזיק את כל ארבעת-המינים בידו הימנית צמוד ללב - ולא בשתי ידי, וכך הוא גם בימי בראשית שם. וראה אוצר מנהגי חב"ד שם ע' שיד. וכנראה שמנהג זה השתנה במשך השנים. וראה מה שכתב בזה בקונטרס בירורי מנהגים - מועדים ע' 143 ואילך.

244. לוח כולל חב"ד. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שיד. 245. לוח כולל חב"ד.

246. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שיד.

247. היום יום י"ח תשרי. ובהלכות ומנהגי חב"ד ע' 67, שכך נהג כ"ק אדמו"ר.

248. היום יום י"ח תשרי. וראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שיד.

249. ספר המנהגים ע' 67.

הפשוט) דהו"י היא מדת הרחמים ושייך (לנענועים כלפי) דרום - מדת החסד.

235. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 67.

236. כ"כ בס' ארבעת המינים (ויינר) ח"א ע' שכג. ולהעיר מאגרות קודש ח"ב ע' יג. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שיג.

237. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שיב. וראה גם יומן בית חיינו תשל"ה ע' 20. יומן ימי ברכה תשרי תשנ"ב ע' 86.

238. ראה בהרחבה לוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ב, ע' מד ובהע' 162 לפי לקט יושר ע' 147. וש"ג.

239. מלבד בשבת-קודש, כדלהלן בפנים סמ"ב.

240. סידור אדה"ו סדר הושענות.

241. כפי ההלכה והוראת רבותינו נשיאנו אודות התפילות והפיוטים דימים הנוראים (ראה לעיל גם במדריך לראש השנה פ"ב סעיפים י-יא. וש"ג) - נתיבים כשדה השליחות ח"ב פ"ב ס"ג (ושם): "וראוי איפוא שהגבאי יודיע לשליח-ציבור מבעוד מועד, בכדי שיספיק להתכונן כראוי".

ואחר-כך אומרים "שיר של יום" וכו',
כדלעיל ס"ח.

מא. אבל ר"ל < אבל בשנת אבילות רח"ל אינו
מקיף את הבימה בעת ה"הושענות"²⁵⁸.

מב. בשבת < בשבת אין מקיפים וגם אין אומרים
"הושענות"²⁵⁹.

מג. ביום ראשון שאחר השבת אומרים גם את
ההושענא דיום השבת, אבל אין מקיפים
אלא פעם אחת - באמירת ההושענא של יום
ראשון²⁶⁰.

ולכן, בשנה זו, שהיום הראשון של חג חל
בשבת, אומרים למחרת, ביום ראשון, את
הפיסקא השייכת לשבת - "למען אמיתך"
וכו' ללא הקפת הבימה, וממשיכים באמירת
הפיסקא השייכת ליום ראשון א' דחול
המועד - "אבן שתיה" כו', ומקיפים את
הבימה בהגיעם לאות ס' או ע'.

אודות סדר ההושענות בהושענא-רבה -
ראה להלן פי"ב ס"ו ואילך.

קריאת-התורה

מד. מוציאים ספר-תורה וקוראים לארבעה
עולים ב"פרי החג" שבפרשת פינחס.

מה. אודות סדר קריאת-התורה בחול-המועד
סוכות בארץ-הקודש נחלקו רבני חב"ד
למעשה האם יש לקרוא כמנהג העולם
בארץ-ישראל או לקרוא כמנהג חוץ-לארץ,
ובכל מקום ינהגו כהוראת הרב מרא-דאתרא
דקהילתם, אכן בשני האופנים יוצאים ידי
חובה.

לא. ההקפות הן נגד כיוון השעון - צפון, מערב,
דרום, מזרח. ומי שהתחיל ממקומו יעשה
סיבוב שלם עד שיגיע חזרה למקומו²⁵⁰.

לב. מדייקים לעשות היקף שלם, אותו מסיימים
באמירת אות ת'²⁵¹.

לג. אחר-כך ממשיכים "אני והו" "כהושעת"
וכו'.

לד. את הפסוקים "כי אמרתי" וגו' "לך זרוע"
וגו' שנדפסו בסידור אומרים רק בהושענא-
רבה²⁵².

לה. מי שאין לו ארבעת-המינים משלו, ישאילם
מאחר (ולמנהגו - באופן של "מתנה על
מנת להחזיר") ויקיף עמם את הבימה²⁵³.

לו. נהוג להקיף את בימת הקריאה בבית-
הכנסת גם כשמתפללים ביחיד, ויעשה זאת
לכתחילה כאשר ספר-התורה עוד נמצא על
הבימה, אולם גם אם אין ספר-תורה מונח
על הבימה יקיפנה²⁵⁴.

לז. בסיום ה"הושענות" שבכל יום אומרים את
הפסוק "למען דעת" וגו' בשעה שמכניסים
את ספר-התורה להיכל, והשליח-ציבור
אומר פסוק זה בקול רם²⁵⁵.

לח. בשנים האחרונות היה כ"ק אדמו"ר מורה
לנגן קודם הכנסת ספר-התורה את הפסוק
"הושיעה את עמך" וגו' בניגון הידוע²⁵⁶.

לט. אוחזים את ארבעת-המינים עד סיום
ה"הושענות" ואמירת הפסוק "למען דעת"
וגו'²⁵⁷.

מ. לאחר סיום ההושענות מניחים את ארבעת-
המינים והשליח-ציבור אומר קדיש תתקבל,

258. ספר המנהגים ע' 78 מ"ש"ע אורח-חיים ס" תרס סוס"ב. וראה
ספר השיחות תש"ד ע' 30. ר"ד כ"ק אדמו"ר כ"ה תשרי תשל"ל (תורת
מנחם תנ"ח ע' 197).

וראה שערי תשובה ס"י תרס סק"א בשם האליה רבה, שכדאי שהאבל
יתן את ארבעת-המינים שלו למי שאין לו על מנת שיקיף הוא את
הבימה.

259. סידור אדמו"ר קודם הושענות.

260. ספר המנהגים ע' 67.

כאשר הושענא-רבה חל ביום ראשון, אין ברור מהו מנהגנו בנוגע
לאמירת הושענות דיום ו', האם נוהגים לומר קודם את הושענות
של יום ו' ואז מתחילים את שבעת ההקפות או שמתחילים מיד
בהקפת ראשונה, וזאת משום שממילא יאמרו הושענות אלו בהקפה
השישית. ויש ששמו לב בשנת תשנ"ב, שאז חל הושענא-רבה ביום
ראשון, שעד ש"ק אדמו"ר התחיל בהקפה הראשונה לקח הרבה זמן
לפי ערך, ואולי אמר אז הושענות דיום ו'. וראה קובץ אהלי שם -
ליבאוויטש גל' ד' ע' 131.

250. שו"ע ס' תרס ס"א ובמש"ב שם סק"ג. הלכות ומנהגי חב"ד
ע' 68.

251. ספר המנהגים ע' 67.

252. ספר המנהגים ע' 67.

253. יסוד ושו"ש העבודה שער יא פי"ד.

254. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 67. וראה לשון אדמו"ר בסידורו: "מקיף
התיבה". וע"ע בהמובא בנתיבים בשרה השליחות ח"ב פי"ב ס"ט
ובהערות שם. ושי"ב. וכן פסקו רבני חב"ד בחג הסוכות תשפ"א בעת
מגיפת הקורונה, גם כשמתפלל בביתו ויקיף שולחן או כסא כאשר
מונח עליו ספר תנ"ך וכיו"ב (הוראות והנחיות לחג הסוכות לחולים
ולמבודדים, סוכות תשפ"א, 'מוקד הלכה' שע"י בית דין רבני חב"ד
באה"ק, לפי בן איש חי שנה א סו"פ האוינו).

255. אוצר מנהגי חב"ד אלו-תשרי סו"ע שטו.

256. שם.

257. שם ע' שיו. וכן משמע בשער הכולל פמ"ה ס"ט.

תפילת מוסף

מו. לאחר סיום "אשרי" ו"ובא לציון" והחזרת ספר-התורה להיכל, אומרים חצי קדיש ומתפללים תפלת מוסף לשלש רגלים, ואומרים ההוספות השייכות לחול המועד וכן הקרבנות השייכים לכל יום מימי חג-הסוכות.

מו. שכח ולא אמר פסוקי קרבן מוסף או שטעה ואמר פסוקי קרבן של יום אחר, אם לא סיים עדיין את הברכה - חוזר ואומר פסוקי קרבן מוסף השייכים לאותו היום וממשיך על הסדר, ואם כבר סיים את הברכה, כיון שאמר "ואת מוסף יום חג הסוכות הזה . . . כמו שכתבת עלינו בתורתך" - יצא בדיעבד ואינו חוזר²⁶¹.

מח. לאחר חזרת הש"ץ, אומר קדיש תתקבל, ואחר-כך אומרים "קוה אל ה'", "אין כאלוקינו" וכו', ככתפלת שחרית בכל יום. לאחר התפילה אומרים שש זכירות.

"יעלה ויבוא" בתפילה ובברכת-המזון

מט. "יעלה ויבוא" בתפילה < בחול-המועד אומרים "יעלה ויבוא" בברכת רצה בתפילות שמונה-עשרה של ערבית שחרית ומנחה²⁶².

ג. שכח לומר "יעלה ויבוא" בתפילה:

אם נזכר לפני שאמר ה' בחתימת ברכת "המחזיר שכינתו לציון" - חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה" וכו'²⁶³.

אם כבר אמר ה' ולא סיים "המחזיר שכינתו לציון" - מסיים "המחזיר שכינתו לציון" ואומר "יעלה ויבוא" קודם שיתחיל ברכת "מודים"²⁶⁴.

אם כבר סיים ברכת "המחזיר שכינתו לציון" קודם שהתחיל ברכת "מודים" - אומר

שם "יעלה ויבוא" ואחר-כך ממשיך ברכת "מודים"²⁶⁵.

אם כבר התחיל ברכת "מודים", אם לא סיים תפילתו (היינו לפני "יהיו לרצון" השני) - חוזר ל"רצה" ואומר "יעלה ויבוא" וממשיך משם עד לסיום התפילה²⁶⁶, ואם נזכר לאחר סיום תפילתו, והיינו שאמר כבר "יהיו לרצון" השני, אף שעדיין לא עקר רגליו - חוזר לראש התפילה, וכן אם נזכר לאחר זמן רב שסיים תפילתו כל עוד לא הגיע זמן תפילה אחרת - חוזר ומתפלל ואומר "יעלה ויבוא"²⁶⁷.

נא. אם מסופק אם אמר "יעלה ויבוא" בתפילה:

אם נזכר קודם שסיים תפילתו (היינו לפני "יהיו לרצון" השני) - חוזר ל"רצה"²⁶⁸,

ואם כבר סיים תפילתו (היינו שעקר רגליו או שכבר אמר "יהיו לרצון" השני אף שלא עקר רגליו) - חוזר ומתפלל²⁶⁹, וטוב להתנות שאם אמר "יעלה ויבוא" בראשונה אזי התפילה השנייה היא בתורת נדבה (ומכל מקום אין צריך לחדש כל דבר, כיון שמתפלל אותה מחמת הספק)²⁷⁰.

נב. יש שכתב, שכל זה הוא דוקא כשהתעורר הספק מיד לאחר התפילה, אבל אם היה בדעתו כשהתחיל תפילתו לומר "יעלה ויבוא" בתפילה ולאחר זמן מופלג לאחר התפילה הסתפק אם אמר "יעלה ויבוא" - אינו צריך לחזור²⁷¹.

נג. אם שכח "יעלה ויבוא" ונזכר לאחר שעבר זמן אותה התפילה - דינו כמי שלא התפלל וצריך לחזור ולהתפלל בתפילה הבאה תפילת תשלומין²⁷².

נד. שכח לומר "יעלה ויבוא" בשחרית ונזכר לאחר שהתפלל מוסף - אינו חוזר²⁷³.

265. שו"ע שם. משנ"ב סי' תצ סקל"ב. כף החיים שם סקי"ב.

266. שו"ע סי' תכב שם ומשנ"ב שם סק"ז. משנ"ב סי' תצ סק"ג במסגרת דרך החיים שם.

267. שו"ע סי' תכב שם ומשנ"ב שם סק"ט. דרך החיים שם.

268. פשוט, וכ"כ בבתיבות התפילה פי"ד סי' לפי המובא להלן.

269. משנ"ב סי' תכב שם סק"י. דרך החיים שם ספ"ב.

270. שירי כנסת הגדולה הגב"ט סי' תכב. כף החיים שם סקי"ח. נתיב החיים על דרך החיים שם אות טו. וראה עוד בהמצוין בשו"ע הקצר שם הע' 31. ואכהמ"ל.

271. משנ"ב שם. וע"ע בבתיבות התפילה פ"ה סי' ובהערות שם.

272. שו"ע אדה"ז סי' קח סי"ד. ע"ש פרטי דיני תפילת תשלומין, וה"ה בנדר"ד.

273. שו"ע אדה"ז סי' קכו סי"ג.

261. שו"ע אדה"ז סי' תפח סי"ח. משנ"ב שם סקי"ג.

262. כדון השוכח "יעלה ויבוא" בראש-חודש (שו"ע אדה"ז שם) -

ראה שו"ע סי' תכב סי"א. דרך החיים פ"ג סעי"ט.

264. ראה מאמר מרדכי שם סק"ד-ה. שלמי תגיגה ע' עד. שרעי תשובה שם סק"ד.

265. שו"ת אגרות משה ח"ד סי' צג, והיינו משום דהוי כמי שסיים הברכה. ודלא כמשנ"ב בבניאור הלכה סי' קיד ד"ה בלא חתימה וסי' תכב סק"ה שכותב שבכה"ג סיים "למדני חוקיך" ויחזור לרצה. וכ"כ בשו"ע הקצר פ"א סי' ובהע' 29 לפי שו"ע אדה"ז סי' רצד סי"ז. ע"ש. ואכהמ"ל.

נה. ש"ץ שטעה, אם טעה בתפילת לחש ולא אמר "יעלה ויבוא", אם נזכר קודם שסיים התפילה - דינו כדין יחיד שטעה, כנ"ל. אבל אם השלים תפילתו וצריך לחזור לראש - לא יחזור, מפני טורח הציבור, אלא יסמוך על חזרת הש"ץ שיאמרה כתיקונה²⁷⁴. ובתפלת ערבית, שאין בה חזרת הש"ץ - חוזר ומתפלל שנית²⁷⁵.

אם טעה בחזרת הש"ץ ולא אמר "יעלה ויבוא", אם נזכר קודם שסיים התפילה - דינו כדין יחיד שטעה, כנ"ל. מלבד בתפילת שחרית, שבאם השלים התפילה - אינו חוזר, משום טורח הציבור, הואיל ותפילת מוסף לפניו ויזכיר בה קדושת היום, אבל במנחה - חוזר ומתפלל שנית²⁷⁶.

נו. "יעלה ויבוא" בברכת-המזון²⁷⁷ < בחול-המועד אומרים "יעלה ויבוא" בברכת-המזון בתוך ברכת "בונה ירושלים"²⁷⁸.

נד. שכח לומר "יעלה ויבוא" בברכת-המזון:

אם נזכר קודם שאמר את ה' בברכת "בונה ירושלים" - חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך כסדר.

אם כבר הזכיר את ה' ולא סיים "בונה ירושלים" - מסיים ברכת "בונה ברחמי ירושלים אמן" וקודם ברכת "הטוב והמטיב" שלאחריה אומר: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג [הסוכות] הזה".

אבל אם כבר התחיל ברכת "הטוב והמטיב", אפילו אם אמר תיבת "ברוך" בלבד - אינו אומר נוסח הנ"ל אלא מסיים ברכת-המזון ואינו צריך לחזור ולברך²⁷⁹.

מצות שמחה

נה. שמחה איש וביתו < בכל ימי חול-המועד "חייב אדם להיות שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו, ושמחה

זו היא מצות-עשה מן התורה, שנאמר 'ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך' וגו'²⁸⁰.

נט. אכילת פת < נכון לאכול פת בכל יום מימי חול-המועד, אך אין בזה חובה²⁸¹.

ס. אכילת בשר < יש נוהגים להקפיד לאכול בשר בכל יום מימי חול-המועד²⁸².

סא. שתיית רביעית יין < נוהגים לשתות כל יום מימי חול-המועד רביעית יין²⁸³.

סב. לבישת בגדי יום-טוב < חובה לכבד את ימי חול-המועד בבגדים נאים ונקיים, כמו בשבת²⁸⁴.

אושפיזין

סג. בכל יום מימי החג יש להזכיר אודות האושפיזין של יום זה - הן האושפיזין הכללי והן האושפיזין החסידי, ושיחד עמו באים כל שאר האושפיזין. וראה עוד להלן פ"ז סל"ד ואילך.

איסורי חול-המועד

סד. בחול-המועד ישנם דינים רבים בענין איסורי המלאכה שבו, ויש ללמוד את ההלכות הנוגעות לכך, שיש בזה ריבוי פרטי דינים²⁸⁵, ובכל שאלה יש לפנות לרב מורה-הוראה הבקי בדינים אלו.

החלפת ההדסים והערבות

סה. במשך ימי חול-המועד במדת הצורך

280. שו"ע אדה"ז סי' תקכט ס"ו.

281. ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י. וראה בהרחבה חול המועד כהלכתו פ"א ס"ט ובהערות שם. וש"נ.

282. ארחות חיים הלכות חול המועד סל"ד. ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' תקכט ס"ז. וראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל הושענא-רבה תש"נ (תורת מנחם תש"נ ח"א ע' 192, ושם "מקפידים כו"כ").

פרטים בזה - ראה חול המועד כהלכתו פ"א ס"ה-ח ובהערות שם.

283. שו"ע אדה"ז סי' תקכט ס"ו-ז. ושעור רביעיית הוחר בתורה אור צט, ג. וראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל הושענא-רבה תש"נ (תורת מנחם תש"נ ח"א ע' 192).

פרטים בחיוב זה ראה חול המועד כהלכתו פ"א ס"י-יב ובהערות שם. 284. מג"א סי' תקל סק"א. אבל ראה שער הציון שם סק"ד. וראה בהרחבה חול המועד כהלכתו פ"א ס"ט ובביאורים אות ב.

וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסב. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שכו, שכ"ק אדמו"ר הרי"צ וכ"ק אדמו"ר נהגו ללבוש בחול-המועד בגדי משי, כביום-טוב.

וראה גם ר"ד מיום ג' דחול-המועד סוכות תש"מ (הוספות לשיחות קודש תש"מ ח"א ע' 867) שכ"ק אדמו"ר שאל את הצלם ר' לוי יצחק פריידין ע"ה מדוע אינו לבוש בבגדי יום-טוב.

285. נתבארו בשו"ע סי' תקל ואילך. דינים אלו פורטו בהרחבה בספר "חול המועד כהלכתו", להגה"ח הרב יקותיאל פרקש שליט"א.

274. שו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ד.

275. פמ"ג במשב"ז שם סק"ד.

276. ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ג.

277. לדיני "יעלה ויבוא" בברכת-המזון שביום טוב - ראה לעיל פ"ד סל"ו ואילך.

278. שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ו.

279. כל הנ"ל לפי שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ט. וראה חול המועד כהלכתו פ"א סט"ז ובהערות שם. וש"נ.

א. דיני ישיבה בסוכה

מצות הישיבה בסוכה

- א. במהלך ימי חג-הסוכות על האדם לדור בסוכתו כפי שהוא דר בביתו במשך כל השנה, ו"ידמה עליו סוכתו כאילו היא ביתו, וכל דבר שלא היה עושה חוץ לביתו לא יעשה חוץ לסוכתו"²⁹⁰.
- ב. "צריך כל אדם לכוון בישיבתו בסוכה"²⁹¹, שיושב בה כדי לקיים מצות הקב"ה שציוונו לישוב בסוכה זכר ליציאת מצרים"²⁹², וכוונה זו היא חלק מקיום המצוה עצמה"²⁹³.

אכילה ושתייה בסוכה

- ג. מעיקר הדין, רק 'אכילת קבע', שהרגילות לאוכלה בביתו - חייבים לאכול בסוכה, ואילו 'אכילת עראי', שלפעמים אוכלה מחוץ לביתו - יכולה להיות מחוץ לסוכה"²⁹⁴.
- ד. שיעור 'אכילת קבע' הוא לחם או מיני מאכלים שברכתם מזוונות בכמות יותר מכביצה (יותר מ-56 סמ"ק)²⁹⁵, אולם לחם או מזוונות עד כביצה"²⁹⁶, וכן אכילת פירות ושאר מיני מאכלים שברכתם "העץ", "האדמה" או "שהכל", אפילו הרבה - נחשבת ל'אכילת עראי"²⁹⁷.
- ה. כמו כן, מעיקר הדין, מותר לשתות את כל המשקין מחוץ לסוכה, אפילו יין, ואפילו

מחליפים את ההדסים והערבות כולם או חלק מהם"²⁸⁶.

"מבצע לולב"

סו. במהלך היום יוצאים לזכות יהודים בנטילת לולב, וראה בזה בהרחבה להלן פ"י. וש"נ.

הוספה בלימוד התורה

סז. בחג הסוכות בכלל, "זמן שמחתנו", ובפרט בימי חול-המועד, שבהם אין את הטעמים לפטור מלימוד התורה, הן מצד ההגבלות דמצוות עונג שבת ויום-טוב והן מצד אי ההתעסקות בפרנסה, יש על כל אחד את הציווי המלא "לעסוק בתורה יומם ולילה ממש", ומצד זה יש להוסיף בימים אלו בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עז, ובפרט פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בחכמה בינה דעת בתורת חסידות חב"ד"²⁸⁷.

כינוסי תורה

סח. בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר בדבר עריכת כינוסי תורה בקשר עם המועדים ובפרט באסרו-חג, נוהגים לערוך כינוסי תורה גם בימי חול-המועד וכ"ק אדמו"ר עודד זאת"²⁸⁸.

כינוסים לילדים

סט. בבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר נהגו לעשות כינוס לילדי צבאות ה' במהלך חול-המועד סוכות, וכ"ק אדמו"ר היה אומר בפניהם שיחה"²⁸⁹.

שמחת בית-השואבה

- ע. מדי ערב משתתפים בשמחת בית-השואבה, וראה הפרטים בזה להלן פ"ט. וש"נ.
- דיני הושענא רבא ושמחת תורה יתבאר להלן פ"א ואילך.

290. שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"א וס"ד.
291. ראה פסקי תשובות סי' תרכה סוף אות ב שייחון קודם שיכנס לסוכה באופן שמחויב לברך בה "לישב בסוכה" (כדלהלן בפנים סי"ט ואילך). אך בפשטות משמעות לשון הפוסקים שכל שייחון בעת ישיבתו בה יצא. ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' תרלט סט"ז.
292. שם סי' תרכה ס"א. וראה לקוטי שיחות חלי"ב ע' 140 ואילך.
293. ראה בהמצוין לעיל פ"ד סי"ח.
294. שם סי' וס"א.
295. ראה שו"ע אדה"ז סי' עדר ס"ו, שדי בכך "שאכל מעט יותר מכביצה", כדי שלא יחשב כאכילת עראי. אבל ראה רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ו. שיעורי הלכה למעשה ח"א סי' עט.
כמו"כ מהרצאת דברי אדה"ז בנדו"ד (סי' תרלט ס"א) משמע שכל שאכל יותר מכביצה חשיב אכילת קבע, ואין צריך לזה קביעות סעודה, ודלא כהחולקים בזה (ראה הדעות בשערי תשובה סי' תרלט סק"ד. משנ"ב שם סקט"ז).
296. "שכן דרך האדם לטעום פעם אחת מלוא פיו חוץ לביתו, ומלוא פיו הוא כביצה" (שו"ע אדה"ז שם). ולכן אף שלכמה עניינים נחשבת כסעודה - ראה שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"ב (לענין נטילת ידיים). סי' רצא ס"א (לענין אכילת סעודה שלישיית). סי' תקנז ס"ג (לענין עירוב תבשילין), ועוד, מ"מ עדיין היא בגדר "אכילת עראי", ובפרט לענין סוכה, כיון "שכן דרך האדם לטעום . . חוץ לביתו".
297. שו"ע אדה"ז סי' תרלט שם.

286. ספר המנהגים ע' 67.
287. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ש"פ צו תשל"א (לקוטי שיחות ח"ז ע' 266). לילות חג-הסוכות תנש"א (קובץ מעייני הישועה - תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 107).
288. ראה המובא בהתקשרות גל' תקעב. וש"נ.
289. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שכה.

המקיף, כיון שמנהג רבותינו בידינו, מחמת צער ומטעמים נוספים³⁰⁸.

לימוד ותפילה בסוכה

יא. צריך ללמוד בתוך הסוכה, אלא אם כן דרכו ללמוד בבית-המדרש, או שאין דעתו מיושבת עליו בלימודו בסוכה, שאז יכול ללמוד מחוץ לסוכה³⁰⁹.

יב. אם צריך הוא לריבוי ספרים בלימודו, אזי אם יכול בקל לסדר להם מקום בסוכה - ילמד בסוכה, אבל אם הדבר כרוך בטרחה רבה - יכול ללמוד בהם מחוץ לסוכה³¹⁰.

יג. את התפילות מתפללים כרגיל - בבית-הכנסת, אולם במקום שאין שם בית-הכנסת או מי שאינו יכול לילך לבית-הכנסת, אם יכול להתפלל בסוכה בכוונה ובישוב הדעת - צריך להתפלל בסוכה, ואם לא - יתפלל בביתו³¹¹.

שהות בסוכה

יד. כאמור, ממצות התורה, שכל דבר שאדם רגיל בדרך כלל לעשותו בביתו במשך ימי החג עושהו בסוכתו, ובכל רגע שהאדם נמצא בסוכה הוא מקיים מצוה³¹², ולכן גם אם צריך לדבר עם חבירו - ידבר עמו בסוכה³¹³.

טו. אך מאידך, יש להשתדל לשמור על קדושת הסוכה וכבודה³¹⁴, ולכן, נכון לכתחילה שלא לשוח בה שיחה בטלה וירבה לדבר בה בדברי תורה³¹⁵. אמנם גם מי שצריך לדבר

יותר מרביעית, אבל אסור לקבוע את עצמו לשתות יין או שאר משקין חשובים (כלומר, לשבת במיוחד כדי לשתות יין או שאר משקין חשובים, או בחבורה וכגון בהתוועדות וכיו"ב²⁹⁸) מחוץ לסוכה²⁹⁹.

ו. אך כתב אדמו"ר הזקן "כל המחמיר על עצמו שלא לשתות כלל חוץ לסוכה, אפילו מים - הרי זה משובח"³⁰⁰.

וכן הוא מנהג חב"ד למעשה, שלא אוכלים ולא שותים מאומה מחוץ לסוכה, אפילו מים³⁰¹.

ז. הנשים אינן מחויבות במצות סוכה, אך אם רוצות לאכול בה ולברך "לישב בסוכה" - הרשות בידן³⁰², אולם גם הנהוגות כן אינן צריכות להקפיד לאכול ולשתות דוקא בסוכה³⁰³.

ח. הקטנים אף שפטורים ממצות סוכה מן התורה, מכל-מקום מדברי סופרים בהגיעם לגיל חינוך במצוות [דהיינו מגיל שש³⁰⁴] יש לחנכם ולהרגילם במצות ישיבה בסוכה³⁰⁵.

שינה בסוכה

ט. מעיקר הדין, חובה לישון בסוכה אפילו שינת עראי, אלא ש"עכשיו נהגו העולם להקל בשינה, שאין ישנים בסוכה רק המדקדקים במצוות"³⁰⁶.

י. אולם מנהג רבותינו נשיאנו שלא לישון בסוכה, מחמת שהאיר אצלם גילוי אור המקיף המאיר בסוכה³⁰⁷, וכן המנהג למעשה גם אצל חסידי חב"ד, אף שאין מרגישים אור

308. ביאור טעם המנהג ע"ד ההלכה - ראה לקוטי שיחות חכ"ט ע' 211 ואילך. מכתב כ"ק אדמו"ר מיום ז' חשוון תשס"ו (הובא בשלחן מנחם ח"ג ע' רכב הע' ג). וראה בהרחבה קובץ היכל הבעש"ט גל' ד ע' עא ואילך. גל' ה ע' סב ואילך. וש"נ.

309. שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"ד וס"ז ט.

310. לפני שכל טרחא יתירה שאין האדם מצטער ומונע את עצמו מטרחה זו כדי לישב בביתו בקביעות - אין מחויב לטרוח כדי לישב בסוכתו בקביעות" - שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

311. שם ס"ה.

312. ראה שו"ע אדה"ז סי' תקצב ס"ז. סי' תרלט ס"ד וס"ז.

313. שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"ד וס"ז ט.

314. להעיר ממכתב כ"ק אדמו"ר שהובא בשלחן מנחם ע' רכב הע' ג, שא' הטעמים לאי שינה בסוכה הוא "כדי לשמור על קדושת הסוכה, וכדי לעורר ולהגביר יחס של קדושה לסוכה, השינה בסוכה אינה נהוגה אצלנו" כו'. וראה עוד בארוכה בקובץ היכל הבעש"ט הנו' גל' ד ע' פח ואילך מפי ספרים ומפי סופרים בענין עוצם קדושת הסוכה וההנהגה בה.

וראה עוד להלן בפנים סכ"ט ואילך בידיני כבוד הסוכה.

315. ראה כף החיים סי' תרלט ס"ק ה-ו בשם הראשית החכמה והשלי"ה הק'. פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א) סי' תרלט הע' 5.

ולהעיר ממטה אפרים סי' תרכה סק"ה, שגם בסעודת החג עם בני

298. ראה שו"ע אדה"ז סי' ריג ס"א: ". . . בפת ויין שהם חשובים ודרכם לקבוע עליהם בהסיכה מפני חשיבותם".

299. שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

300. שם.

301. ראה ספר המנהגים ע' 67. תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסב. לקוטי שיחות חכ"ט ע' 211. וראה להלן בפנים סי"ט לענין ברכת "לישב בסוכה".

וראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' ש, שכ"ק אדמו"ר הרשב"י היה נכנס לסוכה אף לצורך נטילת תרופה.

302. ראה שו"ע אדה"ז סי' תרמ ס"א-ב.

303. אוצר מנהגי חב"ד שם.

304. ראה שו"ע אדה"ז שבהערה הבאה "כל קטן שאינו צריך לאמו דהיינו בן שש שנים שלימות, ואם הקטן חכם וחרף בענין שאינו צריך לאמו אפילו כשהוא בן חמש שנים שלימות".

305. שו"ע אדה"ז שם ס"ג-ד.

306. שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"ד וס"ז ט.

307. ספר השיחות תרצ"ט ע' 295. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שא ואילך.

רשות, אין להיכנס לסוכה זו לכתחילה בלא רשות.³²⁴

דיני ברכת "לישב בסוכה"

יט. על אכילה בסוכה < ברכת "לישב בסוכה" נאמרת על אכילת דבר שאסור לאוכלו מחוץ לסוכה מעיקר הדין, ולכן אין מברכים אותה אלא אם כן אוכל פת או דבר שברכתו מזוונות כגון מיני מאפה או תבשיל העשוי מחמשת מיני דגן בשיעור יותר מכביצה (56 סמ"ק)³²⁵. וראה להלן סכ"ד מתי מתחייבים מחדש לברך ברכה זו.

אבל האוכל פחות משיעור זה או שאוכל משאר מיני מאכלים אפילו הרבה, ואף אם קובע עליהם סעודתו - נחשבת אכילה זו ל'אכילת עראי', שאין חייבים מן הדין לאוכלה בסוכה³²⁶, ולכן אין מברכים "לישב בסוכה" על אכילה זו³²⁷.

כ. על שתייה, שינה וטיול בסוכה < הגם שמצות ישיבה בסוכה כוללת גם שתייה, שינה³²⁸ וטיול³²⁹ בסוכה - ברכת "לישב בסוכה" נאמרת רק על האכילה, שהיא עיקר מצות הישיבה בסוכה וכל שאר הדברים טפלים אליה ונפטרים בברכת "לישב בסוכה" שעל האכילה ואין לברך עליהם במיוחד³³⁰.

וגם כאשר נכנס לסוכה לצורך שתייה או טיול ובכוונתו לאכול בה רק לאחר-מכן - אינו מברך "לישב בסוכה" אלא בשעת האכילה, לפי ששאר הדברים טפלים לאכילה שלאחריהם³³¹.

כא. ברכה על שתיית יין בסוכה < נחלקו הפוסקים האם צריך לברך "לישב בסוכה" כשקובע עצמו לשתיית יין ושאר משקים חשובים (כלומר, לשבת במיוחד כדי לשתות יין וכדו', לבדו או בחבורה וכגון בהתוועדות וכיו"ב), ולכן אין לקבוע עצמו לשתיית יין וכיו"ב אלא בסוכה שאכל בה היום וכבר בירך עליה

דברי חול - ידבר בסוכה, שגם בזה מקיים הוא מצות סוכה³¹⁶.

טז. כ"ק אדמו"ר הרשב"ב היה יושב בסוכה כל היום³¹⁷. וכן נהג כ"ק אדמו"ר לשבת רוב היום בסוכה³¹⁸.

וראה להלן סכ"ז אודות חובת ה"טיול" בסוכה והגדרתו.

בעת ירידת גשמים

יז. כשירודים גשמים במהלך סעודתו בסוכה, אף שמעיקר הדין ישנם מצבים בהם פטור הוא מלהמשיך לשבת בסוכה ויכול לצאת ולהמשיך את סעודתו בבית ואין מחייבים אותו לשוב לסוכה אף לאחר שפסקו הגשמים³¹⁹ - מנהג חסידים להמשיך ולאכול בסוכה גם בעת הגשמים³²⁰, ואף מברכים "לישב בסוכה"³²¹.

כניסה לסוכת תבירו ללא רשות

יח. מותר להיכנס ולאכול בסוכת תבירו בשעה שאין בעל הסוכה נמצא בה, מאחר שבודאי לא יקפיד על זה, שכן נוח לו לאדם שתיעשה מצוה בממונו³²², אלא אם כן מדובר בסוכה הנמצאת בשטח פרטי, או בסוכה המקושטת בקישוטים נאים ומוצעת בכרים וכסתות נאים, שאז ודאי מקפיד שלא יכנסו לשם ללא רשות³²³.

אכן, בשעה שבעל הסוכה נמצא בה [או כשהגיע הזמן שרגיל להיכנס אליה], אף שיצא ידי חובה גם אם נכנס לתוכה ללא

ביתו, גם אם אינם בני תורה, ידבר עמם מענין החג ומצוותיו, ומ"מ לא ישום יד לפיו וישב דומם לגמרי, שלא יגרום מניעת שמחת יום-טוב, שהרבה חשו חכמים למניעתה, אלא ידבר עמם כמה שאפשר בדברי תורה וישמחם כפי מידתו והכל לפי מה שהוא אדם. ע"ש.
316. ראה אליה רבה ס' תרל"ט סק"א. בכורי יעקב שם סק"ב.
317. ליובאוויטש וחייליה ע' 31.
318. ראה בקודש פנימה ע' 22. וראה גם רשימות דברים ח"א ע' רפז

אודות הנהגת ר' איצ'ה ד'ער מתמיד', שלא היה יוצא מהסוכה כל היום כי אם לדברים ההכרחיים ביותר.

319. ראה פרטי הדינים בזה בשו"ע אדה"ז ס' תרל"ט ס"ז ואילך.

320. ראה שו"ת מנחת אלעזר ח"ד סו"ס לא, שכך נהגו תלמידי

הבעש"ט. וכ"ה מנהג חב"ד - ראה לקוטי שיחות חכ"ט ע' 211 הע' 7.

וראה בהרחבה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שב ואילך.

321. כך נהג כ"ק אדמו"ר הרי"צ בשנת תרצ"ג וכן כ"ק אדמו"ר בשנת

תשכ"ז. וראה גם אוצר מנהגי חב"ד שם.

322. שו"ע אדה"ז ס' תרלו"ו ס' תרלו"ו ס"ט.

323. כף החיים שם סקט"ו. וראה גם פסקי תשובות שם אות ד ובהע'

324. שו"ע אדה"ז שם.
325. ראה שו"ע אדה"ז ס' תרל"ט ס"א וס"ו.
326. שו"ע אדה"ז שם ס"ז. וראה לעיל בפנים ס"ה ואילך.
327. שם ס"א וס"ו.
328. כדלעיל בפנים ס"ט ואילך.
329. ראה גדרו להלן בפנים ס"ז.
330. שו"ע אדה"ז ס' תרל"ט ס"ב. וראה לקוטי שיחות חכ"ט ע' 217 ובהערות שם.
וראה להלן בפנים סכ"ד ואילך לענין שתייה וטיול בסוכת תבירו.
331. שו"ע אדה"ז שם.

"לישב בסוכה"³³², וזאת אף אם יצא בינתיים מהסוכה שלא על-מנת לחזור או שהה מחוץ לסוכה יותר משעה או שתיים³³³.

וראה להלן ס"ו לענין שתיית יין בסוכת חברו.

כב. הפסק בברכת "לישב בסוכה" < אם בירך "לישב בסוכה" על אכילתו ויצא מן הסוכה וכעת חוזר שוב לאכול בסוכה, אזי באם שהה מחוץ לסוכה למעלה משעתיים³³⁴, או אפילו אם חזר מיד אלא שכשיצא היה בדעתו לשהות זמן רב (למעלה משעתיים) מחוץ לסוכה - עליו לחזור ולברך שוב "לישב בסוכה" על האכילה השניה. אבל אם שהה מחוץ לסוכה פחות מזמן זה (וגם לא היה בדעתו לשהות מחוץ לסוכה זמן רב) - אינו צריך לברך שנית³³⁵.

אולם אם חוזר לשתות או לטייל בסוכה, אף אם חזר לאחר זמן מרובה - אינו צריך לברך שוב "לישב בסוכה", ונפטר בברכה שבירך על האכילה³³⁶.

וראה להלן סכ"ה בדין ההולך לסוכת חברו, אם צריך לברך שוב "לישב בסוכה".

כג. שכח לברך < במקום שצריך לברך "לישב בסוכה" ושכח לברך, אפילו אם גמר סעודתו - יכול לברך אף לאחר הסעודה בעודו בסוכה³³⁷.

כד. ברכה בסוכת חברו < הנכנס לסוכת חברו על מנת לאכול בה, אינו מברך "לישב בסוכה" אלא על "אכילת קבע" (כמבואר לעיל סי"ט ואילך), אך כאשר אוכל מיני מאכלים שמוותר לאוכלם מחוץ לסוכה או שאוכל פחות מכשיעור³³⁸ - אינו מברך "לישב בסוכה"³³⁹.

332. ואז לכו"ע אינו צריך לברך על השתייה - ראה שו"ע אדה"ז סי' תרלט סט"ו.

ובפשוטות ה"ה אם קבע שתייתו קודם שאכל בסוכה שדעתו לאכול בה היום, שיכול לשתות ולסמוך בברכה על האכילה שאח"כ, כמבואר שם סו"ב (ולעיל בפנים ס"ב).

333. כדלהלן סכ"ב. וראה שו"ע אדה"ז שם סי"ב.

334. יראה לשון אדה"ז שבהערה הבאה: "שעה או שתיים".

335. שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"ג.

336. שו"ע אדה"ז שם סי"ב.

337. שם סט"ו (וא"ע"פ שכל המצוות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן - מ"מ, הרי גם הישיבה שיושב בסוכה אחר הסעודה הוא ג"כ בכלל המצווה, וא"כ הרי מברך קודם עשיית המצווה).

338. בשו"ע אדה"ז שם סט"ו: "אבל אם נכנס לאכול בתוכה מיני מאכלים שמוותר לאוכלן חוץ לסוכה" ולא הזכיר אכילת עראי, ומאי שנא, וצ"ל דאכילה פחות מכשיעור בכלל "המאכלים שמוותר לאוכלן חוץ לסוכה". ועצ"ע.

339. שו"ע אדה"ז שם.

כה. באם נכנס לאכול בסוכת חברו "אכילת קבע", גם אם קודם אכל בסוכתו, אפילו אם היא סוכה הסמוכה ממש באותה החצר, ואפילו אם הוא עוד באמצע סעודתו וממשיך את סעודתו בסוכת חברו - צריך לחזור ולברך שם "לישב בסוכה"³⁴⁰.

כו. אם קבע עצמו³⁴¹ לשתית יין וכיו"ב בסוכת חברו³⁴² או אפילו אם שותה רביעית יין בלבד³⁴³ - נכון שיאכל מזונות³⁴⁴ כשיעור ויכניס עצמו לחיוב ברכת "לישב בסוכה" או שישמענה מאחר³⁴⁵.

כז. הנכנס לסוכת חברו שלא למטרת אכילה אלא ל"טיול" בלבד וכיו"ב - צריך לברך תחילה "לישב בסוכה" אף שאינו אוכל שם³⁴⁶. ו"טיול" פירושו שהייה למשך זמן בסוכה לצורך הנאה בצילה, לימוד תורה בה, או שאר בילוי ותענוג בה³⁴⁷, אבל כניסה לזמן קצר וכדו' יש להסתפק אם נחשבת ל"טיול". ובכל מקום ספק מוטב להכניס עצמו לחיוב ברכה ודאי, באכילת מזונות כשיעור או לצאת בשמיעת הברכה מאחר³⁴⁸.

340. שו"ע אדה"ז שם סי"ד.

341. ראה לעיל בפנים סכ"א מה נחשב 'קביעות'.

342. וה"ה בסוכתו, אם לא אכל בה ואינו מתכוון לאכול בה היום.

343. דהנה, אף שבשו"ע אדה"ז שם סי"א-יב ברור שאין מברכים "לישב בסוכה" על שתיית רביעית יין בלבד - לאחרונה התפרסם (תשורה קארפ, ח' תמוז תש"פ, ע' 12) העתק מכתב כ"ק אדמו"ר על דף השלמה לספר המנהגים, ושם נכתב בפשטות: "גם על שתיית רביעית יין בסוכה מברכים 'לישב בסוכה', כי היין עושה קביעות", אלא שהודגש שם להכניס מנהגים אלו רק "באם לא יעכב ההדפסה", ולפועל לא הוכנס.

מנהג זה מקורו בהנהגת כ"ק אדמו"ר הרשב"ב שהובאה בספר השיחות תרצ"ט ע' 295, שהיה מברך בקידוש היום "לישב בסוכה" על היין, וביאר כ"ק אדמו"ר הרי"צ שם שהיינו עושה קביעות". וראה בזה בשו"ע אדה"ז סי' ריג ועד"ז בסדר ברכת הנהנין פ"ג סט"ז ופ"ט סי"ח וכן בקצות השלחן סי' נג בדי השלחן סק"ז. אך למרות זאת בס' תרלט, כאמור, פוסק שלמעשה אין לברך על קביעות זו כשלעצמה "לישב בסוכה". ויל"ע אם אכן יש לחדש מנהג ע"פ הנ"ל לברך בכל שתיית רביעית יין, דלא כפי שנפסק בשו"ע אדה"ז. ולכן מוטב לנהוג כבפנים.

344. לפני השתייה או לאחריה, כנ"ל הע' 332.

345. כפשוטו, שכן בשו"ע אדה"ז שם הכריע אודות קביעות לשתית יין רק שלא להיכנס למצב זה, אבל אם כבר קבע עצמו על היין ונכנס לשאלה זו, יכול לעשות כבפנים. ועצוה זו מועילה גם לענין שתיית רביעית יין בלבד, אם חוששים להשמטה שבס' המנהגים שבה' 343. שם סט"ו, ע"פ ה"ט"ז שם סק"ב.

347. בהגדרת הטיול בסוכה נשתברו קולמוסים רבים - ראה בהרחבה אנציקלופדיה תלמודית מע' ישיבת סוכה - חכ"ע' יז ובהערות שם. קובץ אור ישראל (מונס) גל' עז ע' קלו. פרדס חב"ד גל' 14 הע' 169. פרדס שלום ח"א ע' קנא ואילך. ועוד. אולם העולה מדברי רבים מהפוסקים וכן מ"מ בדברי אדה"ז הוא כבפנים, ואין כאן המקום להאריך בדקדוקי השונות.

348. שכן בשתייה מועטת יש להסתפק בה אם היא בגדר טיול - ראה שבלי הלקט סו"ס שמו. וראה גם מג"א סי' תרלט סק"ז. ועוד. וספק

כח. לאור האמור, הנכנס לסוכת חבירו לצורך התועודות וכיו"ב, אף אם יאכל שם מאכלים שמותר לאוכלן מחוץ לסוכה או שיאכל פחות מכשיעור - צריך לברך "לישב בסוכה" מצד ה"טיול" בסוכה, אלא שאם נכנס לזמן מועט ממש, כגון לומר "לחיים" וכיו"ב ויוצא מיד - לא יברך³⁴⁹, ואם נשאר לזמן מועט שיש להסתפק אם נחשב לטיול - נכון שיאכל מזונות כשיעור ויכניס עצמו לחיוב ברכת "לישב בסוכה" או שישמענה מאחר.

דין ברכת "לישב בסוכה" בקידוש - ראה לעיל פ"ד סכ"א-ב.

דין ברכת "לישב בסוכה" בהבדלה - ראה לעיל פ"ה סמ"ג-ד.

דין ברכת "לישב בסוכה" לאחר נטילת לולב בסוכה - ראה להלן פ"ח ס"ו.

כבוד הסוכה

כט. על האדם לנהוג בכבוד הסוכה ואסור לעשות בה שום תשמיש בזוי, כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו³⁵⁰, אלא ינהג בה כפי שנוהג בחדר החשוב שבדירתו, שכל מה שנמנע מלעשות בו לא יעשה בסוכה³⁵¹.

ל. אין להכניס פח אשפה לתוך הסוכה, אולם בסוכה ציבורית גדולה, שנכנסים בה עוברים ושבים ואוכלים בה כל העת - ניתן להקל להכניס פח אשפה לתוך הסוכה, שיהיה זמין למשתמשים בה, ויפנהו לעתים קרובות, ואם אפשר מוטב להניחו בסמוך לסוכה ולא בתוכה³⁵².

לא. אפשר להביא לשולחן האכילה שבסוכה את כלי הבישול ולערות מהם לצלחות המסובים, רק שיש להיזהר להוציאם מיד בתום השימוש, כדלהלן³⁵³.

ברכות להקל, ולכן נכון שיכניס עצמו לדין חיוב ברכה או שישמענה מאחר, ככפנים.

349. ראה אורחות חיים סוכה סל"ט שביוצא ונכנס אינו נחשב טיול.

350. שו"ע אדה"ז שם ס"ב. וראה להלן הע' 353.

351. ראה לשון אדה"ז שם סוס"א. פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א) סי' תרלט אות ד.

352. ע"פ שו"ת מנחת דוד ח"א סי' יא.

353. במג"א שם סק"ג וכן בשו"ע אדה"ז ס"ב משמע שאין מגיעה בהכנסת הקדירות לסוכה, רק שיש להוציאן לאחר האכילה, וכן דייק הפמ"ג שם א"א סק"ג מדברי הב"י.

אלא שמסיים בפמ"ג שם: "ומיהו י"ל, מי שנוהג שאין מביא קדירה לחדרו רק בחדר אחר, והקערה מביא לחדרו - כן יעשה בסוכה, שלא יהו מצוות בויות עליו". ועד"ז כתב במש"ב סק"ה, אלא שבשעת דחק, וכגון שאין לו מקום להניחם או שיש מרחק גדול יחסית בין

לב. לאחר האכילה יש להסיר בהקדם את הכלים והקערות שאכלו בהן, שכן לאחר האכילה הם מאוסים ואין להשאירם בסוכה, אבל כוסות וקנקני שתייה אין צריך להסיר מיידית, כי הם אינם מאוסים³⁵⁴.

לג. מסיבה זו, אין לשטוף בסוכה סכו"ם, צלחות וקערות וכיו"ב שנמאסו לאחר האכילה, אבל מותר לשטוף את הכוסות³⁵⁵.

"אושפזין"

לד. בזהר הק' מובא שבכל יום משבעת ימי חג הסוכות בא אחד משבעת ה"אושפזין" לסוכה, ויחד עמו באים שאר ה"אושפזין".

לה. סדר האושפזין ע"פ האריז"ל הוא: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד³⁵⁶.

לו. כמו כן, ישנם שבעת האושפזין החסידיים: הבעל-שם-טוב, הרב המגיד, כ"ק אדמו"ר הזקן, כ"ק אדמו"ר האמצעי, כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, כ"ק אדמו"ר המהר"ש, כ"ק אדמו"ר הרשב"י³⁵⁷.

לז. אין אומרים את התפילה הנאמרת להזמנת האושפזין³⁵⁸. אך אף שאין מזמינים את האושפזין בדיבור, עניינם כשלעצמם הוא בתוקפו ולומדים אודותם ומזכירים אותם בשמם³⁵⁹.

ביתו לסוכה - מותר לו להכניס לסוכה. וכ"כ במשנ"ב שם. וכן העלה בכף החיים שם סק"ז.

354. שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

355. שו"ע אדה"ז סי' תרלט ס"ב.

356. זהר ח"ג דף קג, ב. רנה, ב. סידור האריז"ל. וסדר זה הוא לפי סדר הספירות. נזכר בסידור עם דא"ח שער הסוכות בתחילתו (רנז, א ואלך). וראה ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל ב' דחג-הסוכות תשל"א (תורת מנחם חס"ב ע' 87) בנוגע לב' הדעות בסדרם של האושפזין [שבזוהר ח"א רסא, סוע"א. ח"ג שא, סוע"ב הסדר הוא לפי סדר תולדותם: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד].

357. ספר השיחות תרצ"ז ע' 161. תש"ח ע' 168. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ט סו"ע תמב ואלך. לקוטי שיחות ח"ג ע' 835.

שיחות כ"ק אדמו"ר: יום ב' דחג-הסוכות תשי"ב (תורת מנחם ח"ד ע' 34). יום ב' דחג-הסוכות תשכ"ג (תורת מנחם ח"ה ע' 55). ר"ד מסעודת ליל ב' דחג-הסוכות תשכ"ו (תורת מנחם ח"ה ע' 62). יום ב' דחג-הסוכות תשכ"ו (שם ע' 78). ליל ב' דחג-הסוכות תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 206). ליל ו' דחג-הסוכות תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 294). ליל שמחת תורה תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 310). ליל ה' דחג-הסוכות תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א ע' 159). ועוד. ספר הערכים חב"ד ח"ד מע' אושפזין דסוכות ע' שדמ ואלך.

יש סדר נוסף, שמונים אותם מכ"ק אדמו"ר הזקן והלאה - ראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל ד' דחג-הסוכות תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 117).

358. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רחצ. וראה ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל ב' דחג-הסוכות תשל"א (תורת מנחם חס"ב ע' 87).

359. רבותינו נשיאנו דיברו כמה פעמים אודות האושפזין, ובפרט

לח. נהוג להזכיר בסוכה את כל שמות האושפיון, הן הכלליים והן החסידיים, דהיינו שמזכירים את האושפיון דיום זה יחד עם כל שאר האושפיון³⁶⁰.

ואכן, כ"ק אדמו"ר נהג בשנים שהיה אומר שיחות בכל לילות חג-הסוכות (החל משנת תשמ"א), להזכיר את שמם של האושפיון, הן האושפיון שבזוהר והן האושפיון החסידיים.

לט. בימי חג-הסוכות צריכה להיות הדגשה מיוחדת בנוגע להוספה בלימוד פנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת חסידות חב"ד ע"י האושפיון החסידיים, ובכל יום צריכה להיות הוספה מיוחדת בלימוד תורתו של האושפיון העיקרי דיום זה³⁶¹.

ח. מצות נטילת לולב

זמנה

א. זמן קיום מצות נטילת לולב הוא ביום דוקא,

שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון" - ביום ולא בלילה³⁶².

ב. זמן נטילת לולב לכתחילה הוא החל מהנץ-החמה³⁶³. אך במקרה שלא יוכל ליטלו לאחר הנץ-החמה - יכול ליטלו החל מעלות-השחר³⁶⁴.

ג. משכימים ומקדימים לקיים מצות לולב, בפרט בעת קיומה בפעם הראשונה - ביום-טוב הראשון של חג הסוכות, ובשנה זו - ביום א' דחול-המועד³⁶⁵.

ד. אכן, כל היום כשר לנטילת לולב, ויכול ליטול לולב בברכה עד שקיעת-החמה. באם לא הספיק ליטול לולב עד לאחר השקיעה - יטלנו בלא ברכה, עד לצאת הכוכבים³⁶⁶.

ה. מן הדין יש לברך על הלולב לאחר תפלת שמונה-עשרה וחזרת הש"ץ קודם ההלל³⁶⁷, אולם כיון שמצוה מן המובחר ליטול את הלולב בסוכה, לפיכך מנהגנו לעשות זאת בבוקר קודם התפילה³⁶⁸.

ו. מפי השמועה - כ"ק אדמו"ר הורה שמן הראוי לאכול מזונות [בשיעור יותר מ'כביצה'] לאחר נטילת הלולב בסוכה, בכדי לברך "לישב בסוכה". וכן פשט המנהג בין אנ"ש³⁶⁹.

אכילה קודם נטילת לולב

ז. החל מחצי שעה קודם עלות-השחר³⁷⁰ אסור לאכול סעודת קבע (לחם או מזונות יותר

כ"ק אדמו"ר הרי"צ בעת בחנו בסוכה, נהג לדבר אודות האושפיון והקשר שלהם לאושפיון החסידיים - ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל ב' דחג-הסוכות תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 241). ליל ב' דחג-הסוכות תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 206). ליל ד' דחג-הסוכות תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 223). ובשיחת ליל ג' דחג-הסוכות תשמ"ז (תורת מנחם תשמ"ז ח"א ע' 203), דבוראי שאדמו"ר הוקן התנהג על פי הכתוב בוהר (ששם מדובר בענין האושפיון) ובהיותו נשיא ישראל רצה שכולם ידעו ע"ד זה ויתנהגו כמותו. וראה גם ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל ב' דחג-הסוכות תשל"ז (תורת מנחם חס"ב ע' 87). ושם, שאדרבה ענין האושפיון קשור יותר למחשבה, וראה גם תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 107. שיחת י"ג תשרי תשל"ז (שיחות קודש תשל"ז ח"א ע' 70). וראה עוד בהמצוין באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רצט. 360. ספר השיחות תש"ה ע' 35.

בפשטות משמע שאינו קשור עם האושפיון החסידיים, אבל ראה שיחות כ"ק אדמו"ר לילות הראשונים דחג-הסוכות וליל הושענא-רבה תש"ג (תורת מנחם תשנ"ג ח"א ע' 151, שם ע' 190), שבכל יום מגיעים כל האושפיון אל אלא שבכל יום יש את אושפיו העיקרי העומד בראש ועימו באים שאר האושפיון.

361. שעמו באים גם שאר האושפיון - שיחת כ"ק אדמו"ר לילות דחג-הסוכות תנש"א (קובץ מיעיני הישועה - תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 112).

כ"ק אדמו"ר נהג (בעיקר החל משנת תשמ"א) לומר בכל לילה מלילות חג-הסוכות אחר תפילת ערבית שיחה שעניינה ביאור השייכות בין האושפיון של אותו יום לאושפיון החסידי מהבעל שם טוב ואילך. בכמה שנים קישר גם בין האושפיון לבין שיעורי הלימוד של אותו יום בחומש תניא וברמב"ם ובשנת תשמ"ח הצביע גם על הקשר לשנת הקהל ונקבצו שיחות אלו בספר "מיעיני הישועה" (אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רצט).

362. שו"ע סי' תרנב ס"א.

363. שו"ע שם.

364. שם.

ויכול אף לברך על כך, כיון שבאמת עיקר זמנו הוא בעלות-השחר, אלא לפי שאין הכל בקיאים בזמן עלות-השחר, צריכים להמתין עד הנץ-החמה (ראה מש"ב שם סק"ג). ולהעיר גם משו"ע אדה"ז סי' תפח ס"א. סי' תקפח ס"א).

אך זהו רק לפי עלות-השחר המאוחר (לפי 72 דקות קודם הנץ-החמה), אבל קודם לכן, כיון ששנוי במחלוקת אם כבר יום הוא - הוי ספק לילה, ויכול אז ליטול אך ללא ברכה, כדן הנוטל בבין-השמשות, כדלעיל בפנים בסעיף הקודם.

365. ראה לעיל פ"ו ס"ד.

366. מש"ב שם סק"ב.

367. שו"ע אדה"ז סי' תרמד ס"א. סידור אדה"ז דיני הלולב.

368. סידור אדה"ז. וראה בהרחבה לקוטי שיחות חכ"ב ע' 124 ואילך. ולהעיר מהמבואר שם, באם ירדו גשמים ולא יכל להיכנס לסוכה, אם צריך להמתין עד שיפסקו הגשמים למצוה מן המובחר. וראה הלכות ומנהגי חב"ד ע' 65.

369. ראה לעיל פ"ו ס"ה ובהערה שם.

370. וכיון שהוא רבוב, אפשר לסמוך על הדעה שעלות השחר הוא 72 דקות קודם הנץ-החמה.

מכביצה³⁷¹) עד שיקיים מצות נטילת לולב³⁷², אך נהוג³⁷³ שגם לא טועמים ולא שותים מאומה קודם נטילת לולב³⁷⁴.

ח. מי שחלש, ואין דעתו מיושבת עד שיטעם וישתה - יכול להקל ולטעום או לשתות מעט³⁷⁵.

ט. נשים, אף שנוהגות ליטול לולב³⁷⁶, אך היות שמעיקר הדין אינן מחויבות בדבר, לכן נהגו להקל להן בטעימה לפני נטילת לולב, אם אי אפשר להן ליטול לולב קודם לכן³⁷⁷. מעוברת ומניקה או יולדת יכולה אף לאכול אכילת קבע, יותר מכביצה, כדי צורכה³⁷⁸.

י. קטנים, אף משהגיעו לגיל חינוך לנטילת לולב³⁷⁹, נהגו להקל להן באכילה ושתייה לפני נטילת לולב, אם אי אפשר להן ליטול לולב קודם לכן³⁸⁰.

סדר ואופן נטילת הלולב

יא. קודם הנטילה והברכה יכין לפניו את הלולב ומיניו ואת האתרוג, אך יזהר שלא יאחו את הלולב ומיניו יחד עם האתרוג קודם הברכה³⁸¹.

יב. נטילת ארבעת-המינים צריכה להיות ב"דרך גדילתן", "שיהא ראשיהם למעלה ועיקריהם [החלק המחובר לאילן] למטה", ובפרט יש להקפיד על כך באתרוג, שבשעה שנוטלו למצוה, יקפיד שעוקצו יהיה למטה, שכך

היא דרך גדילתו³⁸², אבל אם נטלן שלא כדרך גדילתן - לא יצא ידי חובתו³⁸³.

יג. יש לוודא קודם הנטילה שהלולב ומיניו אגודים באופן ששדרת הלולב בולטת לפחות טפח (8 ס"מ) מראש ההדסים והערבות³⁸⁴.

יד. נוטל את הלולב ומיניו ביד ימין, כאשר שדרת הלולב כנגד פניו³⁸⁵ (וראה להלן סי"ט לענין איטר יד).

טו. הנטילה והברכה - מעומד³⁸⁶, כשפניו למזרח [העולם, כדלהלן סכ"ה]³⁸⁷. ובדיעבד, גם אם נטל וברך במימוש - יצא ידי חובתו³⁸⁸.

טז. תחילה מברך את ברכת "על נטילת לולב" כשהלולב בימינו³⁸⁹.

יז. לאחר מכן: ביום הראשון (או בפעם הראשונה שמברך באותה שנה) - נוטל את האתרוג בשמאלו ומתחיל לברך את ברכת "שהחינו", כשבתחילת הברכה הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו, ובסיומה - מחבר אותם יחדיו, ובשאר הימים - לאחר סיום ברכת "על נטילת לולב" נוטל את האתרוג בשמאלו ומחברו אל הלולב³⁹⁰.

יח. מנהגו (הן בסיום הברכה והן בשעת הנענועים) לחבר את הלולב בתחתיתו לשליש העליון של האתרוג, אשר אוחזו באלכסון קצת³⁹¹.

יט. איטר יד נוטל את הלולב ומיניו בשעת הברכה והנענועים ביד שמאל ואת האתרוג ביד ימין³⁹².

כ. אם טעה והחזיק את הלולב בשמאלו ואת האתרוג בימינו (או איטר יד שטעה והחזיק

371. ראה שו"ע סי' רלב סי"ג (לענין תפלת מנחה).

372. שו"ע ורמ"א סי' תרנב סי"ב.

373. עכ"פ מהנהג-החמה - ראה לוח יומי הלכה למעשה שם ע' מא הע' 152.

374. משנ"ב שם סק"ז. וכ"ה ברוקח סי' שנג. שדי חמד, מערכת ד' מינים, סי' ג אות כג.

375. שם.

376. ראה להלן בפנים סל"ז.

377. ראה פסקי תשובות סי' תרנב אות ה. וש"נ.

378. ומ"מ אם הבעל או האב חוזרים מבית-הכנסת או ממבצעים וכיו"ב מאוחר ואין להם אפשרות ליטול לולב - יכולות לאכול ולשתות כרגיל ואינן צריכות להתמתן עד לחזרתם.

379. שם. וראה גם קיצור שו"ע סי' קכט סי"ט (לענין תקיעת שופר). כפי שנתבאר לעיל בפנים פ"א סי'.

380. כשם שאין מונעים אותם מאכילת קודם קידוש והבדלה - ראה שו"ע אדה"ז סי' רסט סי"ג. וראה גם במדריך לראש-השנה פ"ז סי'.

381. שאם יקח את האתרוג כשהלולב בידו, הרי שכבר נטל את כל ארבעת המינים יחד וכבר יצא ידי חובה ונמצא שמברך רק לאחר מכן ואין זה 'עובר לעשייתו' [אף שלא הפסיד הברכה ויכול עדיין לברך], ולכן כשמוציא האתרוג לא יאחו בלולב אלא יחברו לפניו (או שיאחו האתרוג הפוך מדרך גדילתו ובכך לא יצא ידי חובה) - ראה שו"ע סי' תרנב סי"ה. וראה בהרחבה נטעי גביראל, הל' ארבעת המינים, פמ"ט סי"א ובהערות שם.

382. אע"פ שכשהאתרוג תלוי באילן עוקצו למעלה, אמנם דרך גדילתו היא להיפך, שעוקצו למטה - שו"ע אדה"ז סי' תרנא סי"ב.

383. שו"ע אדה"ז שם.

384. ראה לעיל בפנים פ"ג סי"ח. וש"נ.

385. סידור אדה"ז.

386. רמ"א סי' תרנא סי"ה ומשנ"ב שם סק"ז.

387. מג"א שם סק"א.

388. משנ"ב שם.

389. סידור אדה"ז.

390. ראה ב"י ושו"ע סי' תרנא סי"א. סידור אדה"ז. ספר המנהגים ע' 66.

391. ומכל מקום חיבור האתרוג ללולב בשעת הנענועים הוא למצוה מן המוכרח (באר היטב שם סק"א) ולא לעיכובא, כפי הנראה בב"י שם, וכן הוא בעיקר ע"פ קבלה - ראה פרי עץ חיים שער הלולב פ"ב. משנת חסידי מסכת סוכה פ"ה מ"ב. ועוד.

392. ספר המנהגים שם וע"ש בשה"ג.

393. שו"ע אדה"ז שם סי"ד.

את הלולב בימינו ואת האתרוג בשמאלו) - יצא ידי חובתו, ומכל מקום טוב לחזור וליטול כדין ללא ברכה.³⁹³

חציצה בנטילת לולב

כא. בשעת הברכה ונטילת הלולב צריך להיזהר שלא יהיה שום דבר חוצץ בין ידו לבין ארבעת-המינים. אכן, הטבעות האוגדות את הלולב³⁹⁴ - אינן חוצצות.³⁹⁵

כב. אין ליטול לולב באמצעות כפפות, ואם עשה כן - יחזור ויטול שוב ללא הכפפות, אך ללא ברכה.³⁹⁶

כג. חציצה שאינה מכסה את כל כף היד - נחלקו הפוסקים אם נחשב לחציצה מן הדין, ולכן אם נטל לולב יחד עם חציצה זו יחזור ויטול בלא ברכה³⁹⁷, אולם יש שכתב שאם החציצה מכסה רק חלק קטן מכף היד באופן שגם בלי חלק זה נאחז הלולב, וכגון פלסטר או טבעת - אין זה חציצה כלל³⁹⁸, ובתחבושת ניתן להקל יותר, כיון שעשויה להגן על פצע או מכה.³⁹⁹

הנענועים

כד. הנענועים צריכים להיות לששה קצוות: לארבע רוחות השמים, למעלה ולמטה, ובכל צד שמנענע עושה שלש הולכות והובאות ויחד הם ח"י נענועים⁴⁰⁰.

כה. אופן הנענוע < עומד ופניו למזרח (העולם, ולא לכיוון קודש-הקודשים)⁴⁰¹, מצמיד את ארבעת המינים אל החזה⁴⁰², "מקום שמכים

בעת אמירת 'אשמנו'⁴⁰⁴, ובכל צד שמנענע מוליך ומביא שלש פעמים⁴⁰⁵, כאשר בסיום כל הולכה מנענע (מכסס) קצת את הלולב⁴⁰⁶, ולאחר מכן עושה את ההבאה ומחזיר אל החזה⁴⁰⁷.

כו. סדר וצורת הנענועים < 1) לדרום - לקרן דרומית מזרחית. 2) לצפון - לקרן צפונית מזרחית. 3) למזרח - לאמצע המזרח. 4) למעלה - לכיוון מעלה ובהובאה מורידו תחילה מעט למטה מחזהו ואחר כך מחזירו אל החזה. 5) למטה - מוריד את הלולב למטה ובהבאה מעלהו תחילה מעט למעלה מחזהו ואחר כך מחזירו אל החזה. 6) למערב - בשני הפעמים הראשונות מנענע לכיוון קרן מערבית דרומית, ובפעם השלישית מנענע לאמצע צד מערב⁴⁰⁸.

כז. בכל אופן, גם אם לא נענע בסדר הנכון או שלא נענע לכל הכיוונים - יצא ידי חובתו⁴⁰⁹.

כח. במשך כל הנענועים תנוחת הגוף היא שעומד על עומדו (כשפניו למזרח, כנ"ל) ורק מטה את ידו עם לולבו לכל כיוון ולא שפונה בגופו לכל כיוון⁴¹⁰.

כט. בכל הנענועים הלולב עומד בדרך גדילתו, ולכן בנענוע למטה מורידו כפי שהוא ולא הופך את ראש הלולב למטה⁴¹¹.

ל. כשמנענע הלולב כלפי מעלה יזהר שלא ייגע ראש הלולב בסכך או בתקרה, מפני שעלול לבוא לידי פסול⁴¹².

לא. במשך כל הנענועים האתרוג מכוסה בידו [עד כמה שניתן], מלבד בנענוע האחרון שמגלה מקצת האתרוג⁴¹³.

לב. אודות סדר הנענועים בהלל - ראה לעיל פ"ו סי"ז ואילך.

393. שו"ע אדה"ז שם סי"ג.

394. כנ"ל בפנים פ"ג ס"ו. ושו"ג.

395. ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ה.

396. שו"ע שם ס"ז. משנ"ב שם סקל"ג.

397. רמ"א שם ומשנ"ב שם סקל"ו.

398. ראה בהרחבה הליכות שלמה פי"א הע' כה.

399. ערוך השלחן שם סק"כ. שו"ת באר משה ח"ה סי' קצו. הליכות שלמה שם ובהע' כו.

400. סידור אדה"ז. וראה סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות על אתר הע' 14.

401. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 65 ובהע' 354.

402. מג"א שבהע' 387.

403. ראה הלכות ומנהגי חב"ד ע' 65. והוא כפי מנהג רבותינו נשיאנו, שגם ההולכה, כולל ההולכה הראשונה, מתחילה מן החזה

- ראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רצא. וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רסב, שכך נהג כ"ק אדמו"ר הרשב"י. יומן הרב יהושע מונדשיין ע"ה מתשרי תשכ"ח (תשרי פרידמן, ל' תשרי תשע"ט, ע' 63). יומן בית חיינו תשל"ה ע' 19. התקשרות גל' ח ע' 20, שכך נהג כ"ק אדמו"ר בנענועים שבהלל.

404. כ"ה הלשון בספר המנהגים ע' 66.

405. כנ"ל בסעיף הקודם.

406. לקוטי שיחות ח"ד ע' 1162.

407. סידור אדה"ז.

408. לפי סידור אדה"ז וספר המנהגים שם.

409. רמ"א ס' תרנא ס"א.

וראה מג"א שם סקכ"ב, שאם לא נענע כלל, אף שיצא ידי חובתו, מ"מ, טוב שיחזור וליטול את הלולב ולנענעו.

410. ראה כף החיים שם סקצ"ו. וכך נהג כ"ק אדמו"ר - הלכות ומנהגי חב"ד ע' 66. וראה גם אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רצ.

411. סידור אדה"ז, מרמ"א ס' תרנא ס"ט.

412. סידור אדה"ז.

413. ספר המנהגים שם.

השאלת הלולב לאחר

לג. נטילת לולב ביום הראשון של חג-הסוכות היא מצות-עשה מן התורה ובשאר הימים המצוה מן התורה היא רק בבית-המקדש, אלא שהתקינו חכמים ליטול לולב בכל מקום, וזכר למקדש⁴¹⁴.

לד. מדין התורה, ארבעת המינים צריכים להיות "לכם" - משלכם, ואין אדם יוצא ידי חובתו ביום הראשון בלולב השאול מחבירו, אולם בשאר הימים לא נאמר דין "לכם"⁴¹⁵. עם זאת, יש להדר בזה גם בשאר ימי החג⁴¹⁶.

לה. הגם שביום הראשון, אין לתת לחברו לולב בתורת שאלה, יכול לתת לו את לולבו לברך עליו בתורת מתנה, היינו שיאמר לו שנותן לו את הלולב "מתנה על מנת להחזיר", ונכון לומר זאת בפירושו⁴¹⁷. אך גם אם לא אמר לו זאת בפירוש - יצא ידי חובתו אפילו ביום הראשון, שתולים שמן הסתם כך היתה כוונתו⁴¹⁸.

ולמנהגנו אומרים "מתנה על מנת להחזיר" גם בשאר הימים⁴¹⁹.

לו. לא מקפידים שהמקבל יגביה את הלולב ג' טפחים או טפח על מנת לקנותו⁴²⁰.

נטילת לולב לנשים

לז. הנשים אינן חייבות בנטילת לולב, כיון שהיא מצות-עשה שהזמן-גרמא, אך מכל מקום נוהגות ליטול לולב ולברך⁴²¹.

לח. אשה המברכת על נטילת לולב, צריכה לקיים המצוה כתיקונה, ולכן עליה להקפיד לכתחילה שלא לברך על לולב של קטן, אלא תברך על לולב של בעלה או של בנה הגדול וכיו"ב⁴²².

לט. בענין זה יש להדר גם בשאר ימי החג, (לפי מנהגנו הנזכר לעיל סל"ה), להדר בכל ימי החג לומר בעת השאלת הלולב לאחר שהוא בדרך "מתנה על מנת להחזיר").

נטילת לולב לקטנים

מ. קטן היודע לנענע לולב, דהיינו להוליך ולהביא לעלות ולהוריד - יש לחנכו ליטול לולב. ונכון לקנות לו ארבעת-המינים כשרים משלר⁴²³.

ט.

שמחת בית-השואבה

זמנה

א. בזמן הזה שמחת בית-השואבה מתחילה כבר מלייל ראשון דחג-הסוכות⁴²⁴.

ב. התחלת הזמן של שמחת בית-השואבה, היא מיד לאחר זמן הקרבת התמיד של בין הערביים [זמן תפלת מנחה]⁴²⁵, ונמשך זמנה של שמחה זו במשך כל הלילה⁴²⁶.

414. שו"ע סי' תרנ"ט סי"א.

415. שם סי"ג. שו"ע אדה"ז סי' תרמ"ט סי"א-ב.

416. ראה בהלכה הבאה מספר המנהגים. וראה גם נתיבים בשדה השליחות ח"ב פ"י"ב סי"ח ובהערה שם. בירורי מנהגים - מועדים ע' 139 (ושם דן האם הידור זה גובר על שאר ההידורים בד' מינים, ואם יש לו רק לולב כשר ולחבירו לולב מהודר, אם עדיף שיברך על לולב שלו ודקא או שיקח מחבירו. ע"ש בארוכה ובהמצוין שם).

417. ספר המנהגים ע' 66, לפי שו"ע שם סי"ד.

418. לפי שו"ע שם סי"ה. ולהעיר גם משו"ע אדה"ז סי' יד סי"ו גבי ציצית, ושם, שזוהו אפילו אם רק השאילו, ודלא כדעת השו"ע כאן סי"ג אלא כדעת המג"א כאן סק"ג. וראה בקו"א שם סק"ג. אבל בסידורו הל' ציצית כתב: "השואל תלית מחבירו, יקבש ממנו שיתן לו במתנה על-מנת להחזיר כדי שיוכל לברך עליה לדברי הכל, כי מהיות טוב" כו'. וראה גם שו"ת צמח צדק תאה"ע סי' צח אות ה. אבל ראה דובר שלום על אתר (ע' כה ואילך). ואכמ"ל.

אבל באם אינו יודע הדין שצריך לתת מתנה על מנת להחזיר, כתב בבכורי יעקב סי' תרנ"ח סק"א דלא יצא ידי חובה (ביום הראשון). ולהעיר מהמובא במג"א סי' תרנ"ח סק"י"ב.

419. לפי ההדגשה בספר המנהגים שם: "ובפרט ביום הראשון", משמע שהקפדה זו צריכה להיות גם בשאר ימי החג, למרות שאין בהם פסול שאול. ואכן כך נהג כ"ק אדמו"ר כשמסר את ד' המינים שלו לציבור (אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רצג). וע"ע בירורי מנהגים שם.

420. אשל אברהם בוטשאטש מהדורת סי' תרנ"ה. שדי חמד, אסיפת דינים, מערכת ד' מינים סי' ג אות ד. כללים, מערכת הל' סי' קמא אות נח.

421. שו"ע אדה"ז סי' יז סוס"ג.

422. בכורי יעקב סי' תרנ"ו. וראה גם לעיל בפנים פ"א סי"ד.

423. ראה לעיל בפנים פ"א סי"ו.

424. ראה לקוטי שיחות חכ"ד ע' 247, כיון דבזמן הזה שמחת בית השואבה אינו קשורה ל'החליל', קלקלתנו זוהי תקנתנו ושמחת בית השואבה מתחילה בכמה עניינים בלילה הראשון דחג-הסוכות. וראה גם לקוטי שיחות ח"ב ע' 425. שיחת כ"ק אדמו"ר שבת-חול-המועד סוכות תשכ"ז (תורת מנחם חמ"ח ע' 113). ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת יום א' דחג-הסוכות תשכ"ח (תורת מנחם חנ"א ע' 97). וראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל א' דחג-הסוכות תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 172), "דאדרבה - בלילה הראשון צריכה להיות שמחה גדולה ביותר, מכיון שעל-ידי-זה נעשית 'הפתיחה' דכל שמחת בית השואבה דשנה זו". וראה גם שיחת שבת-חול-המועד סוכות תשכ"א (תורת מנחם חכ"ט ע' 45).

425. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר יום ב' דחג-הסוכות תשי"ד (תורת מנחם ח"י ע' 30. וש"ו).

426. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל ד' דחג-הסוכות תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 268).

ריקודים

ט. נוהגים לשורר, לספוק כף ולרקד - גם ביום-טוב ואפילו חל בשבת⁴³⁵.

י. החל משנת תשמ"א - "שנת הקהל", הורה כ"ק אדמו"ר לשמוח ברחובה של עיר בכל לילה מלילות חג-הסוכות ודיבר על זה בביטויים נפלאים ביותר והדגיש שעניין זה שייך לכל אחד ואחת וגם לטף⁴³⁶, וכדלהלן.

יא. המנהג כיום להתחיל את שמחת בית השואבה בבית-הכנסת, ולהמשיכה בהתועדויות בסוכה באמירת לחיים וטעימת "מזונות", כפי המנהג שהיה בליובאוויטש ואצל רבותינו נשיאנו, ולאחר מכן להמשיך שמחה זו ברחוב על ידי שירה וריקודים⁴³⁷.

יב. אף-על-פי שבפועל רק האנשים רוקדים, מנהג ישראל שגם הנשים באות לשמחת בית השואבה - לראות ולשמוע, כפי שהיה בבית-המקדש [ממילא גם צריכים להקפיד ביותר על גדרי הצניעות באירועים אלו, וכפי שהיה בבית-המקדש]⁴³⁸.

לימוד שיחות בענין שמחת בית-השואבה

יג. ראוי ונכון שכל אחד יעיין בשיחות כ"ק אדמו"ר המבארות את העניינים המיוחדים

ג. בזמן הזה ישנו הענין של שמחת בית-השואבה גם בשבת, ואדרבה השמחה בשבת צריכה להיות ביתר שאת (ובאופן המותר, כמובן, וכדלהלן ס"ט)⁴²⁷.

וראה להלן פי"א ס"א לענין שמחת בית-השואבה בליל הושענא-רבה.

מהותה

ד. השמחה של שמחת בית-השואבה היא שמחה נעלית יותר וגדולה אף יותר מה"שמחה יתירה"⁴²⁸ הכללית של חג-הסוכות⁴²⁹.

ה. יש להרבות בשמחה זו למעלה ממדידה והגבלה⁴³⁰, ועניין זה שייך לכל אחד ואחד⁴³¹.

ו. על כל אחד לשמוח בשמחה זו את אלו הנמצאים סביבו, ולהשפיע על אחרים להצטרף לשמחה זו⁴³².

ז. על פי הכלל "מעלין בקודש", יש להוסיף בשמחה זו בכל לילה עד לאופן של חידוש על פני הלילות הקודמים⁴³³.

התועדויות של שמחה

ח. כל ימי החג מתועדים בשמחה ובריקודים⁴³⁴.

427. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: שבת חול-המועד סוכות תשכ"א (תורת מנחם חכ"ט ע' 5-44). יום ב' דחג-הסוכות תשכ"ח (תורת מנחם חנ"א ע' 112, ושם, שבזמן בית שני לא ערכו שמחת בית השואבה בשבת מצד הגזירה של תיקון כל שיר, אך כיום "קלקלתנו זוהי תקנתנו", שניתן לערוך שמחת בית השואבה גם ללא כלי שיר וממילא עורכים אותה גם בשבת. ע"ש). ליל שבת חול-המועד סוכות תשמ"ב (תורת מנחם תש"ב ח"א ע' 190).

428. כלשוף הרמב"ם בסוף הל' לולב.

429. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת-תורה תש"כ (תורת מנחם חכ"ז ע' 9-88). ושם, שמורכח לומר - אף שהוה חידוש גדול - שה"שמחה יתירה" של חג-הסוכות ושמחת בית השואבה הם שני עניינים שונים. ע"ש.

430. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר שמחת בית השואבה תש"כ (תורת מנחם חכ"ז ע' 42). ושם, שהוה מצד שהשמחה בחג-הסוכות היא לאחר התשובה של יום-הכיפורים, שעניינה הוא למעלה מהגבלה. ע"ש. שיחות לילות דחג-הסוכות תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 8-127).

431. שיחת כ"ק אדמו"ר שמחת בית השואבה תש"כ (תורת מנחם חכ"ז ע' 45). שיחות לילות דחג-הסוכות תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 126).

432. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל ו' דחג-הסוכות תשמ"ב (תורת מנחם תשמ"ב ח"א ע' 145).

433. שיחות כ"ק אדמו"ר חג-הסוכות תש"ג (תורת מנחם תש"ג ח"א ע' 9-138). וראה גם שיחות: לילות חג-הסוכות תשמ"ב (תורת מנחם תשמ"ב ח"א ע' 162 ואילך. שם ע' 169, שם ע' 177, שם ע' 190). לילות חג-הסוכות תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א ע' 169. שם ע' 180. שם ע' 210. שם ע' 224). לילות דחג-הסוכות תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 129). ועוד.

434. תקנות כ"ק אדמו"ר הרי"צ לתלמידי הישיבות - הקריאה והקדושה ע"ח טבת תש"א, הובא באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי

ע' שיש. וענין זה קשור עם שמחת בית השואבה - ראה ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת יום א' דחג-הסוכות תשכ"ח (תורת מנחם חנ"א ע' 97). וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ב ע' קיט. וראה שיחת כ"ק אדמו"ר י"ג תשרי תשל"ח (שיחות קודש תשל"ח ח"א ע' 130) אודות מכתב זה, שהוא בתקופה בכל שנה, ושעל ידי עיון במכתב זה אזי העניין יחדור עוד יותר. עיי"ש.

וראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ט ע' שכט אודות התועדות בחג. ושם, שענין התועדות היא "לשוחח בענייני חסידות ובדברי התעוררות בענייני לימוד ועבודת התפילה ודרכי החסידות". שיחת כ"ק אדמו"ר ליל ב' דחג-הסוכות תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 200). ובלייל ב' דחג-הסוכות תשל"ד הורה כ"ק אדמו"ר לערוך התועדות במשך כל ימי חג-הסוכות הן ביום והן בלילה (ספר זכרון דברי שלום ע' מא. יומן הרב אהרן דב הלפרין ש' מתשרי תשל"ד).

וע"ע להלן בפנים ס"א.

435. ספר המנהגים ע' 67 וראה שם בהע' 21. וראה הביאור הפנימי בזה בלקוטי שיחות ח"א ע' 230.

436. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שכג. וראה שיחות כ"ק אדמו"ר לילות דחג-הסוכות תשמ"א - תשנ"ב.

בנוגע לריקודים ברחוב בעת ירידת גשמים - ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל ב' דחג-הסוכות תשמ"מ (תורת מנחם תשמ"מ ח"א ע' 201). ליל א' דחג-הסוכות תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 231). וראה גם יומן ימי ברכה תשרי תשנ"ב ע' 97.

437. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר לילות דחג-הסוכות תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 121). וראה גם שיחת ליל א' דחג-הסוכות תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 192). ליל ב' דחג-הסוכות תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 147).

438. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר שמחת בית השואבה תשל"א (תורת מנחם חס"ב ע' 132).

השייכים לשמחת בית השואבה של כל לילה, ובפרט שיחות שנאמרו בשנה שקביעותה כפי השנה שבה עומדים, לכן יש לדאוג מראש לכך ולהדפיס שיחות אלו ולהפיצם בכל מקום⁴³⁹.

מבצע סוכה ומבצע לולב

מבצע סוכה

א. כ"ק אדמו"ר הורה שיש לדאוג לכך שבמשך כל ימי חג-הסוכות כל יהודי יאכל בסוכה, ובאם אין ליהודי סוכה משלו, יש להזמין להתארח בסוכה, אם בסוכה הפרטית שלו או של חברו או בסוכת בית-הכנסת⁴⁴⁰.

מבצע לולב

ב. כ"ק אדמו"ר הורה אשר בימי חג-הסוכות יוצאים עם ארבעת-המינים לרחוב ולמקומות אשר נמצאים שם בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו⁴⁴¹.

ג. מעלה מיוחדת להשתמש למבצע זה עם ארבעת-המינים הפרטיים⁴⁴².

ד. יש לוודא את כשרותם של ארבעת-המינים לפני שמשתמשים בהם לזיכוי הרבים, ובפרט כשלוקחים כאלו שהשתמשו בהם כבר פעמים רבות.

ה. גם אם המינים לא אגודים כראוי או שכבר נפלו הטבעות מהם ואינם אגודים כלל, מכל מקום ניתן לקיים בהם מצות נטילת לולב ולזכות בהם את הרבים⁴⁴³.

ו. זמן נטילת הלולב > זמן נטילת הלולב הוא החל מהנץ החמה ועד שקיעתה, אולם בשעת הצורך ניתן לזכות יהודים בנטילת לולב כבר בעלות-השחר ובברכה, ולאחר שקיעת-החמה, בזמן בין השמשות - יש ליטול לולב ללא ברכה⁴⁴⁴.

ז. אכן בערב שבת אין ליטול לולב לאחר שקיעת-החמה אף ללא ברכה⁴⁴⁵.

ח. מקום נטילת הלולב > באם אפשרי, אזי כדאי שיקיימו מצות נטילת לולב בתוך הסוכה⁴⁴⁶.

ט. כמו כן, באותה הזדמנות נכון לכבדם בדברי מאכל (בשיעור יותר מכביצה⁴⁴⁷) כדי שיברכו "לישב בסוכה"⁴⁴⁸.

י. בכל אופן, יכולים ליטול את הלולב גם שלא בסוכה, כפשוטו⁴⁴⁹.

יא. הברכות > הנוטל מברך בעצמו "על נטילת לולב", וביום הראשון או בפעם הראשונה שמברך על הלולב בשנה זו, מברך גם "שהחיינו"⁴⁵⁰.

יב. אם אינו יודע לברך - יכול ללמדו ולבטא עבורו כל מילה והוא יחזור אחריו⁴⁵¹, ואם גם זאת אינו יכול - ניתן לברך עבורו⁴⁵² והוא יענה אמן, אך לא יענה "ברוך הוא וברוך שמו"⁴⁵³.

יג. גם הנשים ההולכות לאור פסקי מרן הבית-יוסף, ניתן לזכותם במצות ארבעת-המינים בברכה⁴⁵⁴, שכן נתפשט המנהג גם אצלן

444. ראה לעיל בפנים פ"ח ס"א ואילך.

445. משנ"ב סי' תר סק"ז לענין שופר. וראה פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א) סי' תרנב אות ה ובהע' 23.

446. כך הורה כ"ק אדמו"ר באמצעות המזכירות בשנת תשי"ד. וכן הוא במינשר שהתפרסם ע"י אגודת חסידי חב"ד באה"ק לריכוזי אנ"ש מכ"ו אלול תשל"ט. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 70.

447. ראה לעיל בפנים פ"ז ס"ג ואילך.

448. ראה בהמצוין לעיל הע' 243.

449. שכן הנטילה בסוכה היא רק למצוה מן המובחר (סידור אדה"ז דיני הלולב).

450. ראה לעיל בפנים פ"ח ס"ו.

451. ראה שו"ע אדה"ז סי' תפד ס"ד: "ואם הם אין יודעים לברך ברכת-המזון, יקרא הוא עמהם כל ברכת-המזון מילה במילה, ואינו כמברך לבטלה, כיון שהן עונין אחריו כל מילה ומילה, והרי הוא כמקרא את הקטן ומלמדו ברכת המזון אחר אכילתו". וראה נתיבים בשדה השליחות ח"ב פ"ט הע' 3. שיעורי הלכה למעשה סי' עא אות ג.

452. לפי שו"ע אדה"ז סי' תקפ"ה סי' תקפ"ה. וראה נתיבים בשדה השליחות שם הע' 1.

453. שכן נחשב מחויב בדבר מצד דין "ערוכות" - לפי שו"ע אדה"ז סי' קסז סכ"ג.

454. אולם יש לזכור שהנשים עקרונית פטורות ממצות נטילת

439. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל א' דחג-הסוכות תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 221). וראה גם שיחת ליל הושענא-רבה תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 321).

440. שיחת י"ג תשרי תשל"ז (שיחות קודש תשל"ז ח"א ע' 70-1). וראה בכמה מהשיחות שנסמנו להלן במבצע ד' מינים. וראה גם התקשרות ג' סג ע' 13. וראה לעיל בפנים פ"א סט"ז, שמה טוב לדאוג שלכל אחד יהיה סוכה משלו.

441. ספר המנהגים ע' 67. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ב ע' נד. חיד"ע ע' לו. וראה שם ע' נב. ח"ט ע' יח. שיחת כ"ק אדמו"ר י"ג תשרי תשל"ז (שיחות קודש תשל"ז ח"א ע' 71, 94), ושם פירט בתי הרפואה, בתי האסורים ובאה"ב מנחנות הצבא. ח"י אלול תשל"ח (שיחות קודש תשל"ח ח"ג ע' 418). ושם, שיש לסדר הפעולות כבר לפני זה, כדי שיהיה בהצלחה. שיחת י"ג תשרי תשמ"ו (שיחות קודש תשמ"ו ח"א ע' 124).

442. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר חט"ז ע' לח. ומביא בשם אחד מצדיקי פולין שאמר שעל-ידי זה מתווסף בהדר דארבעת-המינים.

443. ראה לעיל הע' 94.

לברך על כל מצות-עשה שהזמן גרמא, אף שפטורות ממנה⁴⁵⁵.

ד. אופן הנטילה והנענועים < נתבאר בהרחבה לעיל פ"ח ס"א ואילך. ולמעשה, אין כל פרטי הנטילה והנענועים מעכבים, והעיקר שיטול את המינים כדרך גדילתן ויחזיק את הלולב בימינו קודם הברכה ללא האתרוג, ולאחריה יקח בשמאלו גם את האתרוג (ואיטר יד - להיפך)⁴⁵⁶, וגם אם לא הצמיד את ארבעת המינים יחד⁴⁵⁷ או לא נענע כפי המנהג⁴⁵⁸ - אינו מעכב.

טו. כשנותנים לאחר לברך על הלולב, נכון לומר בפירוש שהנתינה היא באופן של "מתנה על מנת להחזיר", בפרט ביום הראשון (כשחל בחול), וכן כשנותנים לנשים לברך, אך גם אם לא אמר בפירוש - יצא⁴⁵⁹.

יא. ליל הושענא-רבה

מעלת היום

א. חיתום הדין < "הושענא רבה" הוא יום חיתום הדין דראש-השנה ובו "פתקין נפקין מבי מלכא"⁴⁶⁰, ואף נקרא בהלכה "יום דין" ולילו "ליל דין"⁴⁶¹, ועל כך בקשתנו ביום זה מהקב"ה "הושע נא" וחתום דיננו לטובה⁴⁶².

ב. ריבוי הושענות < הסיבה שנקרא "הושענא רבה" הוא גם מצד אמירת ריבוי הושענות ביום זה⁴⁶³, אלא שכבר מתחילת הלילה קיימת מעלה זו, ולכן נקרא כך כל היום, והוא החיתום של ימי השמחה דחג-הסוכות,

לולב, ויש להעדיף את ההתעסקות ביובי כמה שיותר גברים, שהם המחויבים במצוה זו.

455. דאף שרעת הש"ע בסי' יז אינה כן - מכל מקום נתפשט המנהג שגם בנות הספרדים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, וכמ"ש בשו"ת רב פעלים ח"א סוד ישירים סי' יב ובכף החיים סי' יז סק"ד וסי' תקפט סק"ג בשם החיד"א וזכור לאברהם, שכן היה מנהג הנשים הספרדיות באה"ק ובפרט בירושלים עיה"ק. וכ"כ בשדי חמד, מערכת המ"ם כלל קלו, שאין לנו בזה אלא דברי החיד"א ושכן פשט המנהג ואין להרהר על דבריו. וראה גם שו"ת שמש וגמן ח"ב סי' עב אות ג.

456. וגם זה אינו מעכב בדריעה, כנ"ל בפנים פ"ח ס"כ.

457. ראה לעיל הע' 387.

458. ראה לעיל בפנים פ"ח סכ"ז.

459. ראה לעיל בפנים פ"ח סל"ה.

460. וזהו ח"ג לא, ב.

461. ראה שו"ע אדה"ז סי' תסח סכ"ג-ג.

462. שו"ע סי' תרסד ס"א.

463. ראה לבוש סי' תרסד ס"א. ועוד.

ועליו נאמר בזהר⁴⁶⁴: "בהוא חדותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו"⁴⁶⁵.

ג. השתדלות יתירה < מצד מעלת היום יש להשתדל בהשתדלות יתירה בכל ענייני העבודה של חג-הסוכות (בנוסף לעבודות המיוחדות של הושענא-רבה); תפילה ולימוד התורה, סעודת יום-טוב (כדלהלן פי"ב סכ"ה ואילך), שמחת-בית-השואבה וזיכוי בני ישראל במצות ארבעת-המינים במשך כל היום כולו⁴⁶⁶.

ד. איחולים < אין נוהגים לאחל איש לחברו בהושענא-רבה "גמר חתימה טובה" או "פתקא טבא" וכיו"ב, אולם הענין שבזה נכון הוא ונזכר - וכו"כ פעמים - בשיחות כ"ק אדמו"ר⁴⁶⁷.

שמחת בית-השואבה

ה. בליל הושענא-רבה יש להוסיף בשמחת בית-השואבה בריקוד וכלי זמר יותר מכל לילות החג ועד להוספה שבאין ערוך, ואף שהזמן מועט בכמות (כיון שצריכים לומר חומש ותהילים, כדלהלן) - יש לנצל כל רגע פנוי, ושאיכות וגודל השמחה יהיו באופן של "מועט המחזיק את המרובה"⁴⁶⁸.

ו. גם בליל הושענא-רבה נוהגים להתוועד⁴⁶⁹.

464. ש"ס.

465. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל הושענא-רבה תשמ"ב (תורת מנחם תשמ"ב ח"א ע' 208). ליל הושענא-רבה תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א ע' 247 ואילך). ליל הושענא-רבה תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 285 ואילך). ועוד.

466. ובוודאי שהקב"ה יתן את הכח שבזמן מועט בכמות יפעלו בשלימות בכל עניין בפני עצמו ועד למעלה ממדידה והגבלה - שיחת כ"ק אדמו"ר ליל הושענא-רבה תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 148).

467. ספר המנהגים ע' 68. ספר השיחות תש"ח ע' 171.

אכן, ענין "פתקא טבא" בהושענא-רבה מוזכר בוהר הקדוש, כנ"ל בפנים ס"א, וכ"ק אדמו"ר הזכיר זאת כמה פעמים, אך לא כאיחול אלא כעניין שנפעל ביום זה - ראה תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 309, תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 163. וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"א ע' כא. וראה גם הלכות ומנהגי חב"ד ע' 78. בטאון כפר חב"ד גל' 1028 ע' 68.

468. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל הושענא-רבה תשמ"ב (תורת מנחם תשמ"ב ח"א ע' 208). ליל הושענא-רבה תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א ע' 247 ואילך), ושם מפרט שיש לנצל את הזמן לכך: "הן לפני אמירת 'משנה תורה', הן בין אמירת 'משנה תורה' לאמירת תהלים. . . והן לאחר אמירת תהלים". ליל הושענא-רבה תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 285 ואילך).

469. שיחת כ"ק אדמו"ר שמחת בית השואבה תשי"ח (תורת מנחם ח"א ע' 83).

תיקון ליל הושענא-רבה

- יג. לאחר סיום כל ספר וספר מתהילים אומרים קדיש יתום⁴⁷⁸.
- יד. לאחר סיום אמירת כל התהילים אומרים את מאמרי הזהר שנדפסו ב"תיקון ליל הושענא-רבה"⁴⁷⁹.

חלוקת תפוחים וטיבולם בדבש

- טו. כ"ק אדמו"ר חידש את המנהג אשר היה נהוג מקדם, שבלייל הושענא-רבה הגבאים קונים מקופת הציבור תפוחים מתוקים ומחלקים לכל הקהל, את התפוח טובלים בדבש ואוכלים⁴⁸⁰.
- טז. אכילת התפוח בדבש היא לאחר אמירת התהלים בציבור, כשחוזר לביתו או מיד לאחר התהלים, בסוכת בית-הכנסת⁴⁸¹.
- יז. לפני אכילת תפוח בדבש יש ליטול ידיים, כדין כל דבר שטיבולו במשקה⁴⁸². ויש שהקילו בזה⁴⁸³.

נעורים כל הלילה

- יח. גם לאחר אמירת התהילים היו בליובאוויטש נעורים כל הלילה⁴⁸⁴ ועוסקים בלימוד

- ז. נוהגים להישאר נעורים בליל הושענא-רבה⁴⁷⁰, ועוסקים בקריאת "משנה תורה" - ספר דברים, ובאמירת כל התהילים ומאמרי זוהר, כדלהלן.
- ח. לפני חצות הלילה, קוראים את כל ספר דברים מתחילתו ועד סופו⁴⁷¹ - פעם אחת מקרא, ללא תרגום אונקלוס⁴⁷².
- ט. הקריאה היא מתוך חומש, כל אחד ואחד לעצמו ולא בספר-תורה ובציבור⁴⁷³.
- י. לאחר חצות הלילה אומרים את כל ספר התהלים בציבור, והנשואים - בחגירת אבנט⁴⁷⁴.
- יא. אין מאריכים באמירת התהלים בלילה זה⁴⁷⁵.
- יב. לאחר כל ספר מתהילים אומרים את ה"יהי רצון" של הושענא רבא וה"יהי רצון" שלאחר צאת הלבנה (שנדפסו בסוף ספר תהילים)⁴⁷⁶. ומכמה שיחות משמע שאומרים [קודם] גם את ה"יהי רצון" של שבת ויום-טוב⁴⁷⁷.

470. ספר המנהגים ע' 42.

471. לוח כולל חב"ד. וראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל הושענא-רבה תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א ע' 247). ליל הושענא-רבה תשמ"ד (תורת מנחם תשמ"ד ח"א ע' 308). ליל הושענא-רבה תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 291). ליל הושענא-רבה תש"נ (תורת מנחם תש"נ ח"א ע' 193).

472. ספר המנהגים ע' 68.

473. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' של. אם צריך להיות הלימוד בסוכה ודוקא - ראה המובא בלוח יומי הלכה למעשה תשרי תשפ"א ח"ג ע' ט ובהע' 31.

474. ספר המנהגים ע' 68. ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת הושענא-רבה תשכ"ז (תורת מנחם ח"ח ע' 122). ושם, שא' מוקני החסידים אמר ש"ק אדמו"ר הרשב"י היה אומר את התהלים בהושענא-רבה ללא אבנט וכ"ק אדמו"ר ענה ש"ק אדמו"ר הרייצ' אמר שצריך להיות בחגירת אבנט.

475. ספר המנהגים ע' 68. וראה גם תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסג.

476. ספר המנהגים ע' 68.

ב"הי רצון" לליל הושענא-רבה שאומרים אחרי ספרי התהלים, הנה אחרי ספר ג' נכתב: "ספר מוזנות ופרנסה טובה", אחרי ספר ד': "ספר ישרים ותמימים", ואחרי ספר ה': "ספר צדיקים", וכיון שבסידורנו לא נתקבלו שינויים אלו (ב"אבינו מלכנו"), כתב כ"ק אדמו"ר (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ב ע' אקו), בסגם ב"הי רצון" צריך לתקן כן: "ספר פרנסה וכלכלה", "ספר זכויות", "ספר סליחה ומחילה".

אך לפועל לא תוקן מאז בהוצאות החדשות של תהלים אהל יוסף יצחק, ולהעיר שבתהלים "יהי אור" יש שינויים קלים בנוסח ה"יהי רצון" שלאחר צאת הלבנה. (אכן, בסרט ההקלטה מאמירת התהלים בליל הושענא-רבה תשמ"ט נשמע כ"ק אדמו"ר אומר כבנוסח הנדפס (לוח יומי הלכה למעשה שם הע' 33).

477. בהלכות ומנהגי חב"ד ע' 74 ובהע' 373 שם דייק אשר כ"ק אדמו"ר דיבר כמה פעמים בהושענא-רבה אודות הנוסח של ה"יהי רצון" של יום-טוב, בו נאמר "כאלו אמרם דוד מלך ישראל בעצמו", ומתוכן הדברים שם משמע שאומרים אותו בהושענא-רבה - ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: הושענא-רבה תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א

ע' 249). ליל הושענא-רבה תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א ע' 189). ובפרט בשיחת הושענא-רבה תש"נ (תורת מנחם תש"נ ח"א ע' 193 ובהע' 33 שם). וראה עוד לוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ג, ע' ט ובהע' 32.

478. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל הושענא-רבה תשמ"ב (שיחות קודש תשנ"ב ח"א ע' 176, וכ"ה בסרט ההקלטה). אבל ראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שלב. אסיף מנהגים והנהגות לחסידי חב"ד, מעגל החיים, פל"ח סע"ב. ויש"נ.

479. שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל הושענא-רבה תשמ"א (שיחות קודש תשמ"א ח"א ע' 210). ליל הושענא-רבה תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א ע' 247). ליל הושענא-רבה תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 335).

480. הושענא-רבה תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 308). ליל הושענא-רבה תשמ"ז (תורת מנחם תשמ"ז ח"א ע' 346). הושענא-רבה תשמ"ז (תורת מנחם תשמ"ז ח"א ע' 326). ליל ה' דחג-הסוכות תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ע' 161).

481. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל ה' דחג-הסוכות תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ע' 161). ליל הושענא-רבה תשנ"ב (שיחות קודש תשנ"ב ח"א ע' 180). ש"פ תולדות תשנ"ב (שם ע' 370).

482. ראה קובץ הערות וביאורים גל' תתס"ע ע' 51. וראה גם באגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ג ע' רט. קובץ היכל הבעש"ט גל' ח ע' סד. וראה בהרחבה ממלכת כהנים סי' מט.

483. ראה קובץ הערות וביאורים גלילון תתע"ו ע' 75. קובץ היכל הבעש"ט גל' ט ע' קפב.

484. ספר המנהגים ע' 42. לוח כולל חב"ד. וראה גם כף החיים סי' תרסד כ"ק בשם הארז"ל.

יום הושענא-רבה

הוספה בצדקה

א. ביום הושענא-רבה, שעניינו מיתוק הגבורות, מוסיפים בנתינת הצדקה יותר מהרגיל⁴⁹⁵.

תפילת הושענא-רבה

ב. קודם התפילה יש להכין הערכות לחביטת ערבות, כדלהלן סי"ד ואילך.

ג. אין לובשין קיטל בהושענא-רבה, גם לא השליח-ציבור, ואין משנים דבר בתפילת הושענא-רבה משאר ימי חול-המועד⁴⁹⁶.

ד. קודם הלל מסירים את שתי הכריכות אשר על הלולב ואין נשארים אלא שלוש הכריכות המאגדים את הלולב, ההדסים והערבות יחד⁴⁹⁷.

ה. בהושענא-רבה צריך להשתדל בריבוי הכסוס (נענוע) בלולב ובשמחה⁴⁹⁸.

ו. סדר ההושענות⁴⁹⁹ < לאמירת ההושענות מוציאים את כל ספרי-התורה שבארון-הקודש ועומדים איתם על-יד בימת הקריאה, ובאם לכל הקהל יש ארבעת-המינים - מניחים את ספרי-התורה על בימת-הקריאה⁵⁰⁰.

אם יש מספר אנשים שאין להם ארבעת-המינים, אבל יש יותר ספרי-תורה, אזי יחזיקו חלק מספרי התורה ואת השאר יניחו על בימת הקריאה.

ז. תחילה אומרים את סדר ההושענות הרגיל שבכל יום, מ"הושענא למענך אלוקיננו" וכו', ולאחר מכן אומרים את ההושענות של כל ימי חג הסוכות, ובכל פעם מקיפים את

התורה⁴⁸⁵, ואין אומרים קריאת-שמע-שעל-המיטה⁴⁸⁶.

עלות-השחר

ט. לאחר שעלה השחר בוודאות (היינו גם לפי השיטה המחמירה, כלומר 72 דקות קודם הנץ), נוטלים ידיים⁴⁸⁷ ג' פעמים לסירוגין⁴⁸⁸ ומברכים ברכות-השחר וברכות-התורה על הסדר, החל מברכת "על נטילת ידיים"⁴⁸⁹.

כ. את ברכת הציצית, באם מחליף ציצית, מברך רק לאחר שהגיע זמן "משיכיר"⁴⁹⁰.

כא. טוב לישון מעט קודם התפלה כדי שיוכל להתפלל בכוונה⁴⁹¹, ובלבד שאינו חושש שיירדם ויפסיד זמן קריאת-שמע.

כב. מסיבה זו, באם הגיע זמן "משיכיר", יאמר קריאת-שמע של שחרית⁴⁹², ואם עדיין לא הגיע זמן זה, והוא לאחר עלות-השחר, כיון שבשעת הדחק ניתן אז לקרוא כבר קריאת-שמע של שחרית⁴⁹³ - יקראנה עתה ויתנה שאם לא יתעורר לפני סוף זמנה - ייצא ידי חובתו בקריאה זו, ואם יתעורר קודם לכן - אינו יוצא בקריאה זו ויקרא שוב קריאת-שמע בזמנה לכתחילה⁴⁹⁴.

485. ספר המנהגים שם. תקנות כ"ק אדמו"ר הרי"צ לתלמידי ישיבת תומכי תמימים - 'הקריאה והקדושה' ער"ח טבת תש"א, הובא באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שלד.

486. היום יום כ"א ניסן.

אכן מי שהולך לישון קודם עלות-השחר עליו לומר קריאת שמע שעל המיטה.

487. ולכתחילה יש לו לעשות צרכיו לפני שנוטל ידיו - ראה שו"ע אדה"ז סי' 1 ו"א, היכל מנחם ח"ב ע' ריב.

488. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 242. וראה בהרחבה בירורי מנהגים - מועדים ע' 83 ואילך. וש"נ.

489. בסידור אדה"ז פסק שמי שניער כל הלילה מברך ברכות-השחר אך אינו מברך ברכות "על נטילת ידיים" ו"אלוקי נשמה", אולם כ"ק אדמו"ר כתב שההוראה בחשאי ששמע מכ"ק אדמו"ר מהור"צ היא שכן לברך, וכך הורה בפועל - ראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ג ע' ד. היכל מנחם ח"ב ע' ריב. וראה בירורי מנהגים - מועדים ע' 90 ואילך. וש"נ.

490. שו"ע אדה"ז סי' יח ס"ו. סידור אדה"ז סוף הל' ציצית.

491. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ג ע' תלד. וראה גם ח"ט ע' רלט.

492. שו"ע אדה"ז סי' נח ט"ב.

493. שם ס"ה.

494. ע"פ המבואר שם בסעיפים ו-ח.

495. שיחת כ"ק אדמו"ר הושענא-רבה תשד"מ (תורת מנחם תשד"מ ח"א ע' 294 ואילך).

496. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שלו. שבח המועדים ע' 89. וראה גם מג"א סי' תרסד סק"ג.

497. ספר המנהגים ע' 68. תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסג. וראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת תורה תשי"ח (לקוטי שיחות ח"ד ע' 1368). וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ט ע' כו.

498. לקוטי שיחות ח"ד ע' 1368, וזו הסיבה לכך שמסירים הטבעות מהלולב.

499. דיני ומנהגי ההושענות בכלל - ראה לעיל בפנים פ"ו סכ"ב ואילך.

500. ספר המנהגים ע' 68. והוא משיחת כ"ק אדמו"ר הרי"צ הושענא-רבה תשי"ח (ספר השיחות תש"ח ע' 171). ושם מסיים: "כן הוא מנהג ליובאוויטש". וכן הגיה כ"ק אדמו"ר בלוח כולל חב"ד.

הושענות. ויש אומרים שיש לחבוט גם עבור הקטנים שבכיתה⁵⁰⁸.

יח. אם אין מספיק ערבות לכולם, ניתן לחבוט בערבה שכבר חבט בה חבריו, ובלבד שנשאר בה לכל-הפחות עלה אחד בענף אחד⁵⁰⁹.

יט. כאמור, לאחר אמירת קדיש שלם נוטל בידו את הערבות וחובטם חמש פעמים בקרקע, כדי למתק הגבורות, ולאחר-מכן אומרים את ה"יהי רצון" הנדפס בסידור⁵¹⁰.

כ. אין צורך לחבוט את הערבות עד שיוטרו כל העלים, וגם אם לא נחסרו עליה כלל עקב החבטות - די בכך⁵¹¹, ואדרבה, לפי האריזו"ל והמקובלים, צריכה הערבה להישאר כשרה גם לאחר החבטות⁵¹².

כא. כ"ק אדמו"ר היה מפריד את ענפי הערבות זה מזה קודם החבטה (כשהן באיגודן) וחובט קלות⁵¹³.

כב. החבטה היא על הרצפה דווקא, ולא על גבי שטיח, כסא וכיו"ב⁵¹⁴.

כג. כ"ק אדמו"ר לא היה זורק את הערבות החבוטות על ארון-הקודש, אלא לעיתים השאירם על כסאו, לעיתים השאירם על הקרקע, ולעיתים הכניסן בסידורו ולקחן עמו⁵¹⁵.

כד. בכל אופן, אין לנהוג מנהג בזיון בערבות ואסור לזלול בהן או לפסוע על גבן⁵¹⁶.

סעודת יום-טוב

כה. במהלך היום נוהגים לאכול סעודת יום-טוב,

הבימה, ולאחר מכן אומרים "למען איתן" וגם בו מקיפים את הבימה, כך שבסך הכל מקיפים שבע פעמים.

ח. גם בהושענא-רבה מתחילים להקיף באות "ס" או "ע"⁵⁰¹.

ט. ההקפות וכן אמירת הושענות של הושענא-רבה הן עם ארבעת-המינים בלבד ללא הערבות של הושענות⁵⁰².

י. לאחר אמירת הושענות של כל יום וסיום ההקפה אומרים את הפסוק השייך להושענא-רבה, כפי הנדפס בסידור.

יא. לאחר מכן אומרים את הנוסח להושענא-רבה.

יב. באמירת "ואוצרך הטוב לנו תפתח" יש לעשות אתנחתא אחר תיבת "ואוצרך"⁵⁰³, וכן לחבר "לנו" ל"הטוב"⁵⁰⁴ - "ואוצרך, הטוב לנו - תפתח".

יג. לאחר סיום הושענות מכניסים את ספרי-התורה להיכל, מניחים את ארבעת-המינים במקומם ואומר השליח-ציבור קדיש תקבל. ולאחר מכן חובטים את בדי הערבה, כדלהלן.

חביטת ערבה

יד. לוקחים חמשה ענפי ערבה הקשורים באגודה וחובטים אותם חמש פעמים בקרקע⁵⁰⁵, כדלהלן.

טו. נכון לאגוד את הערבות בעלי לולב [שלא בירכו עלין]⁵⁰⁶.

טז. ערבות אלו צריכות להיות כשרות כמו הערבות שלוקחים למצות ארבעת-המינים⁵⁰⁷.

יז. גם הנשים והקטנים נוהגים בחביטת

508. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שלו. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 75.

509. שו"ת דברי יהושע ח"ג סי' עד. שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' נח. הליכות שלמה פ"ב סי' א. אבל ראה שו"ת משנת יוסף ח"י סי' קיו.

510. סידור אדה"ז על אתר.

511. ראה המובא בפסקי תשובות ס' תרסד אות ח, שהמנהג להסיר כל העולם הוא מנהג תינוקות משום שמחה.

512. ראה לוח יומי הלכה למעשה, תשרי תשפ"א ח"ג, ע' יב.

513. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ס"ע שלט.

514. סידור אדה"ז על אתר. וכן הקפיד כ"ק אדמו"ר - אוצר מנהגי חב"ד שם ע' שמ.

515. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שמ. ובשו"ע אדה"ז סי' תמה סי"ב מביא דיש הנהיגין לשרוף את החמץ בערב פסח עם הערבה שחבטו אותה בהושענא-רבה. כי כל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בו מצוה אחרת, ויש נוהגים לעשות היסק מערבות שבלולב לאפיית המצות.

516. שו"ע סי' תרסד ס"ח ובמשנ"ב שם סק"ח.

501. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שלט. וראה לעיל בפנים פ"ז ס"ל.

502. שער הכולל פמ"ח ס"ט משמעות הלשון בסידור אדה"ז.

503. לקוטי דיבורים ח"א ע' נט.

504. מכתב כללי "בשם השם" תשמ"ב (לקוטי שיחות חכ"ד ע' 583).

ושם מציין לנאמר בספר המאמרים תרפ"ו ע' כא ואילך ש"הטוב לנו" פירושו חסד פרטי בטוב הנראה והנגלה. וראה גם מאמר ד"ה ביום

השמיני עצרת תרצ"ו (ספר המאמרים תרצ"ו ע' 40, ספר המאמרים קונטרסים ח"ג קפט): "הטוב לנו - היינו, באותן העניינים הטובים דבני חיי ומוזנא שמוכן ומושג בשכלנו שהוא טוב".

505. פרי עץ חיים שער הלולב פ"ו.

506. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שלד.

507. כף החיים סי' תרסד סק"ד.

יש להשתדל לאוכלה קודם שעה עשירית
(15:24 לערך לפי אופק תל-אביב)⁵¹⁷.

כו. בהושענא-רבה טובלים פרוסת "המוציא"
בדבש⁵¹⁸.

כז. מנהג ישראל לאכול "קרעפכין" (כיסני בצק
ממולאים בבשר) בהושענא-רבה⁵¹⁹.

שניים מקרא ואחד תרגום

כת. בארץ ישראל מעבירים את הסדרה
"וזאת הברכה" שניים מקרא ואחד תרגום
בהושענא-רבה - ערב שמחת-תורה⁵²⁰.

כט. באם לא סיים העברת סדרת "וזאת הברכה"
בערב שמחת-תורה - צריך להזדרז ולהשלים
לפני הקריאה בציבור של פרשת "וזאת
הברכה" ביום שמחת-תורה, ועל-כל-פנים
לא יאוחר ממוציא שמחת-תורה⁵²¹.

הכנות לשמחת-תורה

ל. רחצה וטבילה < מצוה להתרחץ ולטבול
במקוה לכבוד החג, ונכון לעשות כן סמוך
לכניסת החג (החל מחצות היום, ועכ"פ שעה
קודם חצות), כדי שיהיה ניכר שרוחץ וטובל
לכבוד החג⁵²².

לא. ציפורניים < אין גוזזים את הציפורניים, כיון
שאסור לגזוז ציפורניים בחול-המועד⁵²³.

לב. אף מי שנוהג לטול את ציפורניו בכל ערב
שבת ויום-טוב, באם אפשר נכון שלא יגזום
במספרים אלא בשינוי - בידיו או בשינוי
וכדו', ויכול להתחיל הגזיזה במספרים
ולאחר מכן לסיים נטילתן בשינוי⁵²⁴.

517. כיון שהיא סעודה בערב יום-טוב, וראה בהרחבה לוח יומי הלכה
למעשה, תשרי תשפ"א ח"ג, הע' 47, שיש מקום לכתחילה לאוכלה
קודם חצות ועכ"פ קודם שעה עשירית. ע"ש"ב.

518. ספר המנהגים ע' 68.

519. ספר המנהגים ע' 58 בהערה. שיחת כ"ק אדמו"ר הושענא-רבה
תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 213)

520. היום יום כ"א תשרי. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת-תורה
תש"א (תורת מנחם ח"ב ע' 35).

521. שיחות כ"ק אדמו"ר: יום שמחת-תורה תשמ"ו (תורת מנחם
תשמ"ו ח"א ע' 396). ליל שמחת תורה תשמ"ז (תורת מנחם תשמ"ז
ח"א ע' 350).

522. ראה לעיל פ"ב ס"ה. ו"ש"ג.

523. רמ"א ס' תקלב ס"א.

524. בשו"ת נחלת שבעה ח"ב סי' נו כתב להתיר זאת משום שהוא
צורך מצוה, ובצירוף שיטת המחבר שם שנטילת הציפורניים מותרת
בכל אופן. אבל בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' יז דחה דבריו, ושלא
התירו אלא לצורך טבילת מצוה, ולכן בנדו"ד אין להתיר אלא בשינוי.
וכדבריו כן פסק בשערי תשובה סי' תסח. וראה גם הערות תפארת
לשבעה על הנחלת שבעה שם סוף אות ב, שכן נהוג להחמיר. ולהעיר
מש"ע אדה"ו סי' תסח ס"ו.

אכן, אם גזז ציפורניו בערב החג הראשון,
או אפילו כמה ימים קודם לכן באופן שלא
הוצרך לגזוזן בערב החג - מותר לו לגזוזן
שוב היום⁵²⁵.

לג. צדקה < הנותנים צדקה בכל יום, יתנו היום
גם עבור השבת והחג⁵²⁶.

לד. למשמש בכיסוי < מצוה על כל אדם למשמש
בכיסוי לפני כניסת החג, שלא יהיה בהם
דבר מוקצה, בפרט שהשתמש בבגדי יום-
טוב במהלך היום⁵²⁷.

פרידה מהסוכה

לה. בארץ-ישראל בהושענא-רבה לפנות ערב
נכנסים לסוכה ואוכלים או שותים דבר מה
כדי להיפרד מהסוכה, אבל אין אומרים את
ה"יהי רצון" שנדפס בסידורים אחרים⁵²⁸.

הדלקת נרות⁵²⁹

לו. זמן ההדלקה < זמן הדלקת הנרות - בזמן
הנקוב בלוחות, כמו בכל ערב שבת.
בקביעות שנה זו, ששמחת-תורה חל בשבת
- יש להיזהר ולהקפיד שלא להדליק לאחר
זמן זה.

לז. בין כשחל החג בחול ובין כשחל בשבת,
מדליקים את הנרות ואחר-כך מברכים. וכן
אין מכבים את הגפרור, אלא מניחים אותו
שיכבה מעצמו.

לח. נוסח הברכה < בהדלקת-נרות מברכים שתי
ברכות: [בשנה זו] "להדליק נר של שבת
ושל יום טוב" וברכת "שהחיינו".

לט. טעויות בברכה < אם בירכה בטעות "להדליק
נר של שבת" בלבד ולא אמרה גם "של יום
טוב" או שאמרה "להדליק נר של יום-טוב"
בלבד ולא אמרה גם "של שבת", אם נזכרה

ובחול המועד כהלכתו פ"ד ס"ו כתב להחמיר במקום שיכול לגזוזן
בשינוי, וציון לדבריו לעיל שם ס"ג - בשם השבות יעקב עצמו בח"ג
סי' ק שאם קשה לו לגזוזן בשינוי יתחיל גזיזתו במספרים וכפפים
וסמך על כך במקום הצורך, ולכאורה כ"ש הוא בנדו"ד, שיש מתירים
גם בלא שינוי.

525. לפי מגן אברהם סי' תקלב סק"א. ערוך השולחן שם סק"ב. וראה
חול המועד כהלכתו שם ס"ה.

526. לקוטי שיחות חכ"ח ע' 315.

527. ראה שו"ע אדה"ו סי' רנב קו"א סק"ד.

528. ספר המנהגים ע' 69. ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל שמיני-
עצרת תשכ"ז (תורת מנחם ח"ח ע' 124). שיחת ש"פ בראשית (א)
תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 208). וראה גם ספר השיחות
תרצ"ט ע' 304.

529. מקורות והערות לסעיפים אלו - ראה לעיל פ"ב סכ"ד ואילך.

תוך כדי דיבור - חוזרת ואומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב". ואם נזכרה לאחר כדי דיבור - נחלקו בזה הפוסקים, ולמעשה אינה חוזרת ומברכת.

מ. ברכת "שהחיינו" > אם שכחה לברך "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות - תכוון לצאת ידי חובת ברכה זו כשתשמענה בעת הקידוש.

מא. איש המדליק, יברך "שהחיינו" רק בקידוש. ואם טעה וברך "שהחיינו" בהדלקת נרות - אינו מברך שוב בקידוש.

מב. גם אשה המקדשת לעצמה מברכת "שהחיינו" בשעת הדלקת-הנרות ולא תברך שנית בקידוש.

מג. הנאה מהנרות > כיון שרבים נוהגים לסעוד את סעודת ליל החג בבית-הכנסת, לכן באם אין מי שיאכל בבית לאור הנרות, יש להכין נרות שידלקו גם לאחר שיחזרו מבית-הכנסת שיוכלו ליהנות מהם, או שאחד מבני הבית יהנה מהם (כלומר, יעשה לידם שימוש מסוים שצריכים בו לאור) לאחר הדלקת הנרות.⁵³⁰

תפילת מנחה

מד. בקביעות שנה זו, כאשר שמחת-תורה חל בשבת, קודם תפילת מנחה אין אומרים "הודו", אבל אומרים "פתח אליהו".⁵³¹

מה. מתפללים מנחה עם "יעלה ויבוא" כככל חול-המועד סוכות ואומרים "לדוד ה' אורי" בפעם האחרונה.⁵³²

ג.

ליל שמיני-עצרת ושמחת-תורה (שהל בשבת)

יקר הזמן דשמחת-תורה

א. כ"ק אדמו"ר הריי"צ הזהיר בשם אביו, כ"ק אדמו"ר הרש"ב: יש לייקר מאד את ארבעים ושמונה השעות [בחול] של שמיני-

עצרת ושמחת-תורה.⁵³³ בכל רגע יכולים לשאוב אוצרות בדליים וחביות, בגשמיות וברוחניות, וזאת - על ידי הריקודים.⁵³⁴

ב. כ"ק אדמו"ר הריי"צ אמר: בשמיני-עצרת ושמחת-תורה צריכה להיות העבודה להעמיד את עצמו בתנועה טובה, ובאותה תנועה טובה יעמוד בתוקף ובחזוק במשך כל השנה. שכן, כעת פתוחים כל השערים, והזמן הנוכחי של שמיני-עצרת ושמחת-תורה יקר מאד ויש לייקרו.⁵³⁵

שמחה וריקודים

ג. בשמיני-עצרת ושמחת-תורה מנהגן של ישראל - אשר "תורה הוא"⁵³⁶ - לשמוח בשמחה זו יותר מבשמחת-בית-השואבה ויותר משמחת-יום-טוב סתם.⁵³⁷

ד. השמחה בשמחת-תורה אינה קשורה עם לימוד-התורה בהבנה והשגה, אלא בריקודים באופן שספר-התורה חגור באבנט ועטוף במעיל - ריקוד שאינו קשור עם השכל, אלא עם הרגליים וכח המעשה,⁵³⁸

533. בענין זה ראה גם ספר השיחות תרצ"ז ע' 196. תורת מנחה - רשימת היומן ע' שנג (בשמיני עצרת היו מייקרים מאד את הזמן). אגרות קודש כ"ק אדמו"ר חי"ד ע' מא. וראה ספר השיחות תש"ב ע' 9, ש"כ"ק אדמו"ר הרש"ב התבטא פעם: "בשמחת-תורה, כל דקה היא שנה".

534. ספר המנהגים ע' 68. ספר השיחות תש"ד ע' 31.

535. ספר השיחות תש"ה ע' 54.

536. ראה תוס' מנחות כ, ב ד"ה נפסל. רמ"א יו"ד סי' שעו ס"ד בשם המהרי"ל. שו"ע אדה"א או"ח סו"ס קפ. סי' תלב סי"א. סי' תנב ס"ד. סי' תצד סט"ו. ועוד.

537. ספר המנהגים ע' 68. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר חי"ד ע' כ. לקוטי שיחות חי"ד ע' 166 ואילך. וראה בהרחבה שיחות כ"ק אדמו"ר: שבת חול-המועד-סוכות תשי"ט (תורת מנחה חכ"ד ע' 116). ליל שמחת-תורה תש"כ (תורת מנחה חכ"ז ע' 87 ואילך). ש"פ בראשית (התוועדות ב') תשכ"א (תורת מנחה חכ"ט ע' 128). יום שמחת-תורה תשכ"ה (תורת מנחה חמ"א ע' 114). יום שמחת-תורה תשכ"ו (תורת מנחה חמ"ה ע' 115 ואילך. ושם, שבזה גופא - השמחה דשמחת-תורה נעלית עוד יותר מהשמחה דשמיני-עצרת). ש"פ בראשית (התוועדות ב') תשכ"ז (תורת מנחה חמ"ח ע' 212). יום ב' דחג-הסוכות תשכ"ח (תורת מנחה חנ"א ע' 113. ושם, דמ"מ יש מעלה בשמחת-בית-השואבה, שרק עליה נאמר (סוכה נא, א-ב) "מי שלא ראה כו' לא ראה שמחה מימיו"). ש"פ ואתחנן תשכ"ח (תורת מנחה חנ"ג ע' 344). ש"פ בראשית (התוועדות ב') תשל"א (תורת מנחה חס"ב ע' 198). שיחת ליל שמחת-תורה תשמ"ה (תורת מנחה תשמ"ה ח"א ע' 355). ובכ"מ. וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הריי"צ ח"ו ע' רסט. ספר השיחות תש"ד ע' 13.

538. ראה ספר המאמרים תרפ"ו ע' נה. תרפ"ט ע' 57. תרצ"ו ע' 41. תרצ"ט ע' 68. תש"ה ע' 69. תש"ו ע' 40. לקוטי שיחות חי"ד ע' 1167-8. מאמר כ"ק אדמו"ר ד"ה להבין ענין שמחת-תורה תשל"ח (ספר המאמרים מלוקט תשרי ע' רי). שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל שמחת-תורה תשי"ג (תורת מנחה ח"ז ע' 95 ואילך). יום שמחת-תורה תש"כ (תורת מנחה חכ"ז ע' 101). ש"פ בראשית תשכ"ה (תורת מנחה חמ"א ע' 177). ועוד. וראה גם דברי כ"ק אדמו"ר הריי"צ בליובאוויטש וחייליה ע' 33.

530. לפי שו"ע אדה"א סי' רסג סי"ד.

531. ספר המנהגים ע' 25.

532. ראה שער הכולל פמ"ו ס"ח.

וראה גם ספר השיחות תרצ"ז ע' 189, שאצל כ"ק אדמו"ר הרש"ב היתה תפילה זו כמו תפילת מנחה דערב ראש-השנה.

יא. לאחר "ברכו", באם יש אבל בתוך י"א חודש אומר משניות וקדיש דרבנן, אך אין אומרים "עלינו" והקדיש שלאחריו אלא רק לאחר ההקפות, כדלהלן⁵⁴³.

קידוש והתוועדות לפני הקפות

יב. מיד אחר מעריב, קודם הקפות, עורכים קידוש, סועדים סעודת יום-טוב או עכ"פ אוכלים מזונות עבור 'קידוש במקום סעודה'⁵⁴⁴, ומתוועדים יחדיו בשמחת החג כהכנה להקפות, ורק אז הולכים להקפות⁵⁴⁵. וראה להלן סמ"ז פרטים נוספים בקשר לסעודת יום-טוב.

סדר הקידוש

יג. בקביעות זו, שליל שמחת תורה הוא ליל שבת, יש לשים לב למנהגנו שלא לעשות קידוש בשעה השביעית (בין 18:40-19:40 לפי שעות קיץ באה"ק)⁵⁴⁶.

יד. בקביעות שנה זו, כאשר שמחת-תורה חל בשבת, אומרים תחילה "שלוש עליכם", "אשת חיל", "מזמור לדוד", "דא היא סעודתא" [ו"אתקיננו סעודתא" דשבת]⁵⁴⁷ - בלחש.

טו. לאחר מכן אומרים בקול: "אתקיננו" דיום-טוב, "יום השישי", ברכת הקידוש היא של שלוש רגלים עם ההוספות לשבת⁵⁴⁸, ברכת "שהחיינו"⁵⁴⁹.

טז. נוהגים שכל אחד (מעל גיל מצוות) עושה קידוש לעצמו ואינו יוצא ידי חובה

ומצד זה השמחה בשמחת-תורה היא בשווה אצל כל עם ישראל, ללא הבדל בין הדרגות בהם אוזנים⁵³⁹.

ה. בשמיני-עצרת ושמחת-תורה שמחים בעיקר ובדווקא בבית-הכנסת ולא ברחוב⁵⁴⁰.

וראה עוד להלן סכ"ט ואילך אודות ההקפות.

תהלוכה

ו. כ"ק אדמו"ר תיקן ללכת בתהלוכה לבתי-כנסת נוספים ולהוסיף בשמחת החג, בשמחה וריקודים ובאמירת דברי תורה וחסידות⁵⁴¹.

תפילת ערבית

ז. בקביעות שנה זו, שחל בשבת, מתחילים קבלת-שבת ב"מזמור לדוד" ואומרים על הסדר כמו בכל ליל שבת.

ח. ב"בואי בשלום" אומרים "גם בשמחה ובצהלה"⁵⁴².

ט. בתפלת שמונה-עשרה מתפללים תפילת שלש רגלים ואומרים "יום שמיני-עצרת החג הזה" וכל ההוספות השייכות לשבת.

דין השוכח והטועה - ראה בהרחבה לעיל פ"ד ס"ז ואילך.

י. לאחר תפלת שמונה-עשרה אומרים "ויכולו", ברכת "מעין שבע", קדיש תקבל, "מזמור לדוד", חצי קדיש, "ברכו".

539. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"א ע' קצד. ח"ג ע' תסה. וראה גם ספר השיחות תרצ"ו ע' 79 ואילך. לקוטי שיחות ח"ד ע' 166-7. שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל שמחת-תורה תשכ"ב (תורת מנחם חל"ב ע' 99 ואילך. ושם, שאצל "ראשיכם שבטיכם" צריך להיות ענין הריקודים אפילו עוד יותר מאנשים רגילים, וכפי שראו אצל רבותינו נשיאינו, כדלהלן בפנים). יום שמחת-תורה תשכ"ה (תורת מנחם חמ"א ע' 152). יום שמחת-תורה תשל"ב (תורת מנחם חס"ו ע' 124). ליל שמחת-תורה תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 149). ובכ"מ. וראה מאמרי כ"ק אדמו"ר הזקן - הקצרים ע' רד.

540. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל שמחת-תורה תשמ"ב (תורת מנחם תשמ"ב ח"א ע' 228). ליל שמחת-תורה תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א 362).

541. והוא ע"ד מה שכתב אדה"ו בסידורו בסדר ההקפות: "גם כי עשה כן [ריקודים והקפות עם ספרי-התורה] בבית-הכנסת שלו, אם הולך לבית הכנסת אחר שלא גמרו - ירגן וישמח גם כן עמהם". - ראה בזה בהרחבה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"י ע' רסא. שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל שמחת-תורה תשח"י (לקוטי שיחות ח"ט ע' 578). יום שמחת תורה תשל"ז (שיחות קודש תשל"ז ח"א ע' 151). שבת בראשית תשמ"ה התוועדות הב' (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 455). יום שמחת-תורה תשנ"ב (שיחות קודש תשנ"ב ח"א ע' 210). וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ה ע' טו. ועוד.

542. ספר המנהגים ע' 26.

543. ראה קובץ אהלי ליובאוויטש גל' ד ע' 139. אוצר מנהגים והוראות ע' שיט.

544. ראה להלן בפנים ס"ט.

האוכל 'מזונות' - יזכור לאכול סעודת יום-טוב לאחר הקפות.

545. ראה קובץ ליובאוויטש גל' ה ע' 72. וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסג. ספר השיחות תש"ב ע' 135. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת-תורה תשל"ט (שיחות קודש תשל"ט ח"א ע' 123, לגבי ליל שמחת-תורה). קובץ אהלי ליובאוויטש גל' ד ע' 139.

546. ראה שו"ע אדה"ו סי' רעא ס"ג. שלחן מנחם א"ח סי' קסא. קיצור הלכות משר"ע אדה"ו סי' רעא הע' 21. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 80 הע' 407.

547. ראה הלכות ומנהגי חב"ד ע' 81 הע' 409. ואכה"ל בזה.

548. ספר המנהגים ע' 28.

549. ראה שו"ע אדה"ו סי' תרמג ס"א.

כב. אבל בתוך שבעה יש לו לומר "לחיים", כדי שלא תהיה אבלות בפרהסיא⁵⁵⁹.

אושפיזין

כג. האושפיזין הכללי דשמיני-עצרת ושמחת-תורה הוא שלמה המלך, ואילו האושפיזין החסידי דשמיני עצרת הוא כ"ק אדמו"ר הרי"י⁵⁶⁰, דורשי רשומות הוסיפו שעל-פי סדר זה, אזי שמחת-תורה [בחוף-לארץ] הוא יומו של כ"ק אדמו"ר⁵⁶¹.

ברכה אחרונה

כד. לאחר ההתוועדות, קודם ההקפות, יש לזכור ולהזכיר לומר ברכה אחרונה.

השתתפות נשים וילדים בהקפות

כה. אף-על-פי שבפועל רק האנשים רוקדים בהקפות, מנהג ישראל שגם הנשים באות להקפות כדי לראות ולשמוע⁵⁶². אך יש לשמור על גדר הצניעות, שיהיו האנשים במקומם והנשים במקומן - בעזרת הנשים⁵⁶³.

כו. אין נכון להיכנס עם ספר-תורה לעזרת הנשים על מנת שינשקו את ספרי התורה⁵⁶⁴, אולם נהגו להקל שמגיעות לפתח עזרת-הגברים ושם נותנים להם לנשק את ספרי התורה⁵⁶⁵.

כז. מנהג ישראל שבשמחת-תורה משתתפים בשמחה אפילו ילדים קטנים ביותר, על-ידי שנותנים להם ספרי-תורה קטנים או דגלים עליהם מצוירים תורה ושמחת-תורה וכיו"ב, והם שמחים ורוקדים יחד עם דברים אלו, ואף אם אינם רוקדים עם דברים אלו

מאחרים⁵⁵⁰, כיון שבלייל שמחת-תורה ברכת "שהחיינו" היא על התורה⁵⁵¹.

כשנוהגים כן - יש לומר את המילים "סברי מרנן" בחשאי, כדי שלא להוציא ידי חובה אחרים⁵⁵².

יז. גם מי שכבר יצא ידי חובת קידוש יכול לכתחילה לקדש עבור בני-ביתו שעדיין לא שמעו ברכת הקידוש (ואם הוא מקדש רק לנשים - לא יברך "שהחיינו")⁵⁵³.

יח. כ"ק אדמו"ר הורה אשר במקום שיש חשש שחלק מהנוכחים ישתו ויאמרו 'לחיים' לפני קידוש, יעשה אחד קידוש בקול רם ויוציא את כל מי שרוצה לצאת ידי חובה⁵⁵⁴.

יט. מיד לאחר הקידוש חובה לאכול כזית מזונות או רביעית יין עכ"פ, כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה⁵⁵⁵.

אמירת "לחיים"

כ. בשמיני-עצרת ובשמחת-תורה יש לומר "לחיים" בשתיית 'משקה'⁵⁵⁶.

כא. לפעמים בתור הוראת שעה, היה כ"ק אדמו"ר מסיר בשמחת-תורה את ההגבלה שהטיל על שתיית 'משקה'⁵⁵⁷, אך בפעמים אחרות הורה במפורש לאיסור⁵⁵⁸.

550. כיון שברכת "שהחיינו" שהיא על התורה אי אפשר לצאת ידי חובה בשמיעה מאחר, והלוואי שכל אחד יפקיע את עצמו - ספר השיחות תש"ד ע' 32. וראה עוד בזה לקוטי שיחות ח"ט ע' 371 ובהע' 6 שם. וראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שסח. קובץ אהלי ליובאוויטש גל' ד ע' 152.

551. ראה גם ספר המאמרים תש"ה ע' 69. לקוטי דיבורים ח"א ה, א. ספר השיחות תרצ"ו ע' 15. תרצ"ז ע' 196. תש"ח ע' 55.

552. ראה ספר השיחות תרצ"ו (מהדורה חדשה) ע' 16 ובהע' 3 שם. 553. אף כי בשו"ע אדה"ז סי' רעג ס"ו פסק שלכתחילה לא יקדש להם אם יודעים לקדש לעצמם, כ"ק אדמו"ר הקל בזה גם לכתחילה - ראה שיחת כ"ק אדמו"ר יום ב' ד-חג הסוכות תשכ"ז (תורת מנחם חמ"ח ע' 101). וראה עוד בזה בהלכות ומנהגי חב"ד ע' 83 הע' 431.

554. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר: ליל שמחת-תורה תשכ"ה (תורת מנחם חמ"א ע' 96). ליל שמחת-תורה תשכ"ט (תורת מנחם חמ"ד ע' 149). ליל שמחת-תורה תש"א (תורת מנחם חס"ב ע' 124). ליל שמחת-תורה תשמ"א (שיחות קודש תשמ"א ח"א ע' 219 ואילך). 555. ראה שו"ע אדה"ז סי' רעג ס"א, ז-ט.

556. ספר השיחות תרפ"ב ע' 28. תרפ"ו ע' 96. תרפ"ז ע' 114. תש"ב ע' 13. שיחות כ"ק אדמו"ר: ש"פ בראשית תשכ"א (תורת מנחם חכ"ט ע' 121). ליל שמחת-תורה תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 362). ליל שמחת-תורה תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 360. ושם, שברוך כלל סדר העבודה הוא למלאות כלים ריקים, אך בשמחת תורה הסדר הפוך - שיש לרוקן כלים מלאים בין, על ידי אמירת "לחיים"...). ליל שמחת-תורה תשנ"ג (תורת מנחם תשנ"ג ח"א ע' 220. וראה רשימות הרב"ש ע' מה-ו. שם ע' קנג.

557. ראה שיחת שמחת-תורה תשכ"ז (תורת מנחם חמ"ה ע' 127). יום שמחת-תורה תשל"ל (תורת מנחם חני"ח ע' 162).

558. ראה שיחת ליל שמחת-תורה תשכ"ט (תורת מנחם חמ"ד ע' 158).

י"ב תמוז תשכ"ה (תורת מנחם חמ"ד ע' 100). היכל מנחם ח"ג ע' רנח.

התקשרות גל' סג ע' 15.

559. ראה ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל שמיני-עצרת תשל"ל (תורת מנחם חנ"ה ע' 136).

560. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת-תורה תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א ע' 309). ליל שמחת תורה תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א ע' 208 ואילך) ושם, ש"אושפיזין" אלו אינם "אורחים" אלא "בעלי בתים".

561. ראה ימי מלך ח"א ע' 219.

562. שיחת כ"ק אדמו"ר שמחת-בית-השואבה תשל"א (תורת מנחם חס"ב ע' 132). וראה עוד בהמצוין בהערה הבאה.

563. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל שמחת תורה תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 345). ליל שמחת תורה תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 173).

564. ראה שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' עג. נטעי גבריאל, הל' חג הסוכות, פצ"ד סכ"ג ובהערה שם.

565. כך נוהגים בהרבה קהילות, ואף ביומני בית חיינו מתואר שנהגו כן. וכ"כ כמה אחרונים שבכה"ג אין לחוש.

מסבירים להם שרוקדים לכבוד שמחת-
תורה⁵⁶⁶.
כח. מנהג ישראל להביא גם את התינוקות
להקפות⁵⁶⁷.

סדר ההקפות

כט. פסוקי "אתה הראת" < המנהג בבית הרב,
שמוכרים את פסוקי "אתה הראת" ואנ"ש
קונים ומכבדים את רבותינו נשיאינו בפסוק
ראשון ואחרון של "אתה הראת" ולפעמים
בפסוקים נוספים⁵⁶⁸.

ל. אומרים פסוקי "אתה הראת" שלוש
פעמים⁵⁶⁹.

לא. פסוקים אלו אומרים פסוק בפסוק אחר
המקריא⁵⁷⁰.

לב. נוהגים לכבד אנשים מהקהל שיאמרו כל
א' פסוק (ויש הנוהגים שאת ב' הפסוקים
הראשון והאחרון מכבדים את כ"ק אדמו"ר,
וכל הקהל אומרם יחד), ובסיום כל פעם של
אמירת "אתה הראת" אומרים "אב הרחמים"
וכו'.

לג. מנהג חב"ד על פי הוראת כ"ק אדמו"ר, אשר
לאחרי אמירת "אתה הראת" בפעם השלישית
ואמירת "אב הרחמים"⁵⁷¹, מוסיפים לומר את
הפסוק "והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת וגו"
שלוש פעמים⁵⁷².

566. שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת-תורה תשמ"א (שיחות קודש
תשמ"א ח"א ע' 224). וראה גם שיחת ליל שמחת-תורה תשל"ד
(שיחות קודש תשל"ד ח"א ע' 74).

567. שיחת כ"ק אדמו"ר י"ג תשרי תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט
ח"א ע' 87).

568. ראה ספר המנהגים ע' 68.

569. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ש"פ בראשית תשכ"ז (תורת מנחם
תשמ"ז ח"א ע' 195). ליל שמחת-תורה תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב
ח"א 158). וראה גם שיחת ליל שמחת-תורה תנש"א (תורת מנחם
תנש"א ח"א ע' 178). וראה גם קובץ ליובאוויטש גל' 5 ע' 73 (משנת

תש"ה) "על פסוקי 'אתה הראת' חזורים שלוש פעמים ויותר", אך
בהמשך נקבע המנהג כבפנים. ולמעשה, בבית מדרשו של כ"ק
אדמו"ר לכבד הצורך לכבד רבים מאנ"ש, כשעמדו לסיים את הפעם
השלישית, היו חזורים לפסוקים הקודמים ואומרים אותם שוב, כך
שאת רוב הפסוקים אמרו ארבע פעמים (אוצר מנהגי חב"ד אלו
תשרי ע' שנה). וראה קובץ אהלי ליובאוויטש גל' ד ע' 142.

570. לוח כולל חב"ד.
571. כפי המפורש בשיחות דלהלן בהערה הבאה, ודלא כפי הנדפס
בסידורי תהלת ה' החדשים. וראה גם הלכות ומנהגי חב"ד ע' 82
והע' 414.

572. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: יום שמחת-תורה תש"ג (תורת מנחם
תש"ג ח"א ע' 211. שם ע' 226 וע' 235). ליל שמחת-תורה תשנ"ב
(תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 164). וברוב השנים הוסיפו פסוק זה רק
בשמחת-תורה, אך בשנים תש"ג ותשנ"ב הוסיפו פסוק זה אף בליל

לד. פתיחת הארון והוצאת ספרי-התורה < פותחים
את הארון ומוציאים את כל ספרי-התורה
שבהיכל (גם הפסולים, באם ישנם⁵⁷³),
ומכבדים אנשים שיאחזום⁵⁷⁴.

לה. אין מסירים את הכתרים מספרי-התורה
לקראת הריקודים⁵⁷⁵.

לו. ההקפות < את הקטעים לפי סדר האל"ף-
בי"ת הנאמרים ב'הקפות', אומרים קטע
קטע אחר המקריא⁵⁷⁶, ואחר-כך אומר כל
אחד לעצמו את המשך הפסוקים השייכים
להקפה זו.

לז. בפסקא "עוזר דלים" צריכים לומר "עוזר",
להפסיק קמעא ולהמשיך "דלים" - "הושיעה
נא"⁵⁷⁷.

לח. את קטעי ההקפה אומרים תוך כדי הקפת
בימת הקריאה ולאחר מכן ממשיכים בהקפה
בשירה וריקודים לכבוד התורה.

לט. נוהגים שהגבאי מכריז בסוף כל הקפה "עד
כאן הקפה א" וכו'⁵⁷⁸.

מ. הניגונים המושרים בשעת ההקפות הם

שמייני-עצרת (ראה בית חיינו גל' 15 ע' 9 וגל' 108 ע' 13). וראה קובץ
אהלי ליובאוויטש גל' ד ע' 142.

כמו"כ לעיתים בשנת הקהל" הורה כ"ק אדמו"ר להוסיף את הפסוק
"הנני מביא אותם מאיץ צפון" וגו' (ראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-
תשרי ע' שנו. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 82). היו שנים בהם הורה כ"ק
אדמו"ר להוסיף את הפסוק "הושיעה את עמך" (אוצר מנהגי חב"ד
שם, ודלא כבהלכות מנהגי חב"ד שם. סידור רבינו הזקן עם ציונים
מקורות והערות ע' תקצג).

כן היו מספר שנים, בהם הורה כ"ק אדמו"ר להוסיף פסוקים שונים,
באופן חד-פעמי, כגון: בשנת תשכ"ט הורה כ"ק אדמו"ר להוסיף את
הפסוק "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" (יומן תשרי תשכ"ט).
בשנת תשל"ג, ביום שמחת-תורה הוסיפו את שלושת הפסוקים
הראשונים של פרק ע"א בתהלים - פרקו של כ"ק אדמו"ר (יומן הר"ב
ברנשטיין - תשורה ברנשטיין, ה' מרחשון תשס"ח, ע' 14). בשנת
תשל"ו, ביום שמחת-תורה הוסיפו את הפסוקים "זכור עדתך קנית
קדם" ו"ואלוקים מלכי מקדם" מפרק ע"ה בתהלים - פרקו של כ"ק
אדמו"ר (יומן הרמ"ח לוי - תשורה לוי, בדר"ח טבת תשע"ה, ע' 37).

573. ראה נטעי גבריאל, הל' חג הסוכות, פצ"ג ס"ה. וש"ג.
אבל ראה אגרות קודש ח"י ע' ג, שתמה על ההנהגה להשאיר ספרי-
תורה פסולים בארון-הקודש בכלל. אך לכאורה באם בפועל מונחים
בארון-הקודש, נוהגים להוציאם בשמחת תורה.

574. ראה רמ"א סי' ארסט ס"א. סידור אדה"ו.

575. כיון שעיקר העניין דכתר תורה שייך לשמחת-תורה, כמפורש
בוהר ח"ג רנ"ב, בקשר לשמחת-תורה: "ומעטרים לספר-תורה בכתר
דיליה", והרי הכתר מורכב על העצי-חיים באופן שאינו יכול ליפול
משם - שיחת כ"ק אדמו"ר יום שמחת-תורה תשמ"ג (תורת מנחם
תשמ"ג ח"א ע' 308). וראה גם שיחת יום שמחת-תורה תש"ג (תורת
מנחם תש"ג ח"א ע' 234).

576. לוח כולל חב"ד.

577. הוראת כ"ק אדמו"ר הרשב"ב - ספר השיחות תש"ד ע' 31.

578. לוח כולל חב"ד. וראה שער הכולל פמ"ה ס"ו. שיחת כ"ק
אדמו"ר ליל שמחת-תורה תשל"ה (שיחות קודש תשל"ה ח"א ע' 81).
יומן הרב מני מנחם מענדל וולף שי' מתשרי תשכ"ט ע' ח.

סעודת יום-טוב

מז. בשמיני-עצרת ושמחת-תורה אין טובלים פרוסת "המוציא" בדבש⁵⁸⁸.

שאר דיני סעודת יום-טוב וברכת-המזון - ראה לעיל בהרחבה פ"ד ס"ל ואילך. וש"נ.

קריאת שמע שעל המטה

מח. כ"ק אדמו"ר הרי"צ כתב: כשאומרים "שמע ישראל" בקריאת שמע שעל המטה בליל שמחת-תורה, על האדם לקבל על עצמו מסירה ונתינה על הרבצת התורה במסירות נפש בגופו, רוחו ונשמתו, וזה צריך להיות כל המהות שלו⁵⁸⁹.

י.ד. יום שמחת-תורה (שהל בשבת)

תפילת שחרית

א. בקביעות שנה זו, ששמחת-תורה חל בשבת, מתפללים תפילת שחרית לשבת ויום-טוב, ובשמונה-עשרה מתפללים תפלת שלוש רגלים ואומרים "יום שמיני-עצרת חג הזה" עם ההוספות לשבת.

ב. לאחר חזרת הש"ץ אומרים הלל שלם, ולאחריו קדיש שלם, שיר של יום, קדיש יתום.

ג. נשיאת-כפיים בשמחת-תורה - רק בתפילת שחרית ולא בתפילת מוסף⁵⁹⁰.

דיני ומנהגי תפילת יום-טוב והלל - ראה לעיל פ"ה ס"ג וש"נ.

התועודות הכנה להקפות

ד. נוהגים לערוך קידוש והתועודות לאחר תפילת שחרית, כהכנה להקפות, וכיון שהוא קודם תפילת מוסף - יש נוהגים לעשות את הקידוש רק עם מיני מזונות, ושאר מאכלים, כדגים ובשר, סלטים ושתייה וכו' - ללא

ניגונים קבועים מדור לדור: "וכל קרני רשעים אנדע", "על הסלע הך"⁵⁷⁹, ניגון ההקפות להרה"ק המקובל וכו' ר' לוי יצחק שניאורסה"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר⁵⁸⁰, "ניגון הקפות לשמחת-תורה" ועוד, וכ"ק אדמו"ר היה מוסיף עליהם ניגונים נוספים, כגון "ופרצת", "ניעט ניעט ניקאווא" ועוד. כמו-כן, בעת ההקפות אצל כ"ק אדמו"ר היו החסידים מוסיפים ניגונים נוספים⁵⁸¹.

מא. מאריכים בהקפות כדי לאפשר לכל אחד מהקהל לרקוד עם ספר-תורה⁵⁸².

מב. בעת פתיחת ארון-הקודש, הוצאת והכנסת ספרי-התורה חייבים לעמוד, אך בכל משך זמן ההקפות - הנצרך לשבת יש לו על מי לסמוך⁵⁸³, אולם לכתחילה יש להיזהר שלא לשבת גם בזמן ההקפות אלא אם כן אוחו ספר-תורה בחיקו⁵⁸⁴.

מג. אין האבל ר"ל הולך בהקפות (עם ספר-תורה) לבד אלא בליווי אדם נוסף⁵⁸⁵.

מד. מחזירים את ספרי-התורה לארון-הקודש לאחר כל הקפה⁵⁸⁶, אולם ארון הקודש נשאר פתוח במשך כל זמן ההקפות.

מה. לאחר סיום ההקפות והחזרת ספרי-התורה לארון-הקודש וסגירת ארון-הקודש, אומרים "עלינו לשבח" וקדיש יתום.

מו. אין מנהגנו לקרוא בתורה בליל שמחת-תורה⁵⁸⁷.

579. ספר הניגונים ח"א ע' סא. וראה בטאון כפר חב"ד גל' 748 ע' 25. 580. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת-תורה תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 185). ספר הניגונים ח"ב ע' טז. אודות ניגון זה בכלל - ראה גם ר"ד כ"ק אדמו"ר מסעודת ליל שמיני-עצרת תשכ"ט (תורת מנחם חב"ד ע' 165).

581. על פי אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שנה. יומני בית חיינו מתשרי תנש"א ותשנ"ב. ועוד.

582. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר ליל שמחת-תורה תשי"ב (תורת מנחם ח"ד ע' 80).

583. ראה שלחן הטהור סי' קמט סק"ב. ערוך השולחן יו"ד סי' רפב סק"ה. שו"ת יתרו דעת ח"ו סי' מב. שו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קלט. שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' שיט. שו"ת חבל נחלתו חט"ז סי' כב. פסקי תשובות סי' תרסט אות ד ובערות שם. וש"נ.

584. ראה שלחן הטהור שם. פסקי תשובות שם.

585. ספר השיחות תש"ד ע' 30 (ושם משמע שעיקר ההקפדה היא בהקפה עם ספר-תורה). ספר המנהגים ע' 78.

586. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שנט.

587. ספר המנהגים ע' 69.

588. ספר המנהגים ע' 68. וראה קובץ אהלי ליובאוויטש גל' ד ע' 146. אך אם שמו בטעות דבש על השלחן אזי טובלים גם בדבש - ראה לקוטי דיבורים ח"א ע' ח.

589. ספר השיחות תש"ד ע' 39.

590. ספר המנהגים ע' 69. צמח צדק פסקי דינים ח"ב חידושים על הרמב"ם ו, ד. וראה חקרי מנהגים ח"ג ע' רו.

הגבלה, וכן לאכול פת עד כביצה ולא יותר⁵⁹¹ (וראה בהערה).

יש הנוהגים לערוך התוועדות זו מתוך סעודה עם פת יותר מכביצה, וסומכים על כך שמאחר שרבים הם הרי זה בגדר "שומר"⁵⁹², כיון ד"רבים מדכרי אהדדי"⁵⁹³.

ה. בכל אופן, מיד לאחר הקידוש חובה לאכול כזית מזונות או רביעית יין עכ"פ, כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה⁵⁹⁴.

ו. סדר הקידוש < **בקיעות שנה זו, ששמחת-תורה חל בשבת, מקדימים את סדר הקידוש של שבת, החל מ"מזמור לדוד" עד "על כן ברך . . ויקדשהו" בלחש, ולאחר-מכן אומרים (בקול): "אתקיננו" (דיו"ט), "אלה מועדי", "בורא פרי הגפן".**

ז. לאחר הקידוש והטעימה מברכים ברכה אחרונה או ברכת-המזון.

דיני ברכת מעין שלש - ראה לעיל פ"ד סמ"ב.

דיני ברכת-המזון - ראה לעיל פ"ד סל"ז ואילך. וש"נ.

הקפות

ח. אומרים פסוקי "אתה הראת" ומוציאים את כל ספרי-התורה, כבליה.

ט. ביום שמחת-תורה עושים שבעה חצאי

הקפות, דהיינו שבכל הקפה סובבים רק חצי סיבוב (תוך כדי אמירת הנוסח השייך להקפה זו), כך שבסך הכל מקיפים את הבימה שלוש וחצי פעמים.

י. כמו-כן, אין מפסיקים בריקודים בין הקפה להקפה, אלא אומרים את כל סדר ההקפות ברציפות, ואין אומרים "עד כאן הקפה" כו' בין ההקפות, וכל אלו שהתכבדו בראשונה מקיפים את כל ההקפות ובסיומן שרים ורוקדים לכבוד התורה⁵⁹⁵.

יא. לאחר ההקפות מחזירים את כל ספרי-התורה לארון-הקודש.

קריאת-התורה

יב. פתיחת הארון והוצאת ספרי-התורה < בעת פתיחת הארון, כשחל יום-טוב בחול אומרים לפני "ברוך שמה" י"ג מדות ותפלת "ריבוננו של עולם" פעם אחת. ואם חל בשבת אין אומרים אותם⁵⁹⁶.

יג. מוציאים שלשה ספרי-תורה, את הספר הראשון נותנים לשליח-הציבור שיוליכו לבימת-הקריאה, את הספר שני מוליך אדם אחר, ואילו את הספר השלישי מוליך הפותח את הארון בעצמו⁵⁹⁷.

יד. יש להשתדל שהספר הראשון שמוציאים מההיכל יהיה הספר שמכוון לקריאה הראשונה.

אם טעו והוציאו תחילה את הספר המכוון לקריאה השנייה/השלישית, יש לקרוא בו בתחילה - ולכן יגללו אותו לקריאה הראשונה ויקראו בו, ואח"כ יגללו את הספר השני לקריאה השנייה/השלישית⁵⁹⁸.

טו. לכתחילה יש לגלול את ספרי-התורה לפני התפילה, כדי למנוע טרחא דציבורא בגלילתו בציבור בשעת הקריאה⁵⁹⁹.

591. ראה שו"ע אדה"ז סי' רפו ס"ד: "מותר לטעום אחר תפילת שחרית קודם תפילת המוספין . . דהיינו אכילת פירות אפילו הרבה כדי לטעור הלב, ופת כביצה ולא יותר". ולא נתפרש מה דין אכילת מזונות, ובדובר שלום על אחר למד מזה שמוזנות ניתן לאכול גם יותר מכביצה ורק שלא יהיה בגדר "סעודה", ומכאן שניתן לאכול תבשילים של מיני דגן שאין קובעין עליהם סעודה. וראה גם שיעורי הלכה למעשה א"ח סי' עט. וכ"ה במשנ"ב שם סק"ח. שמירת שבת כהלכתה פנ"ב הע' נב. וכ"כ בבאורי הלכה לשר"ע אדה"ז סי' רפו שם. אבל ראה הלכות ומנהגי חב"ד ע' 84 הע' 435.

592. ראה בזה שמירת שבת כהלכתה פנ"ב הע' נ והע' נה. פסקי תשובות סי' רפו אות ח ובהערות שם.

וכן מפורש בתורת מנחם - רשימת היומן ע' רלב, בשם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, שפעם אירע שערכו התוועדות בין מנחה למערב [וראה בזה לקוטי שיחות חכ"ד ע' 413, ואכמ"ל]. ע"פ פסק של ר' הלל מפאריש ע"ה, ונכח בהתוועדות זו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, והתבטא ע"כ ר' הלל ש"שמחה פורץ גדר", שאף שיש גדר בשו"ע שלא לאכול קודם רביית, הנה התוועדות זו ניתן להתירה מב' טעמים: הטעם הראשון, שתפלת ערבית רשות ואינה חובה, וע"כ הביט בו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בפליאה, והטעם השני, שכיון שזה סעודה של רבים הרי "רבים מדכרי אהדדי", וע"ז השיבו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק שזוהו הטעם הראשון ואין צריך לחפש עוד טעמים. ע"ש. וכן כתב עפ"י בנוד"ד בשו"ת ממלכת כהנים א"ח סי' יב.

593. ראה שבת קמז. ב.

594. ראה שו"ע אדה"ז סי' רעג ס"א, ז-ט.

כג. בשמחת-תורה יכולים לעלות גם אב ובנו ביחד (וכל שכן בזה אחר זה), מכיון שניטל אז כח עין הרע⁶⁰⁶.

כד. עליית "כל הנערים" > נוהגים בשמחת-תורה להעלות גם את כל הילדים לתורה⁶⁰⁷, ועלייה זו נקראת "כל הנערים". המנהג בפועל הוא שאין הילדים עולים לתורה ומברכים לבדם, אלא מצטרף עמהם גדול והוא המברך, כדלהלן ס"ח.

כה. המנהג בבית-חינו ששלילית "כל הנערים" היא לחמישי - "ולדן אמר"⁶⁰⁸.

כו. מאחר ש(בדרך-כלל) חוזרים על כל הקריאה מספר פעמים, כ"ל, יעשו את עליית "כל הנערים" בפעם האחרונה שחוזרים על הקריאה, וזו תהיה העליה האחרונה לפני "חתן תורה"⁶⁰⁹.

כז. נוהגים שהגדול העולה לעלייה זו יחד עם כל הנערים מברך את ברכות התורה לבדו והוא מוציא את הנערים בברכה והנערים עונים אחריו אמן⁶¹⁰.

כח. גם מבוגרים שלא הספיקו לעלות בעליות הקודמות יכולים להצטרף לעלייה זו⁶¹¹.

כט. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לעליית "כל הנערים" ולומר "המלאך הגואל"⁶¹².

ל. "חתן תורה" ו"חתן בראשית" > נהגו שהעולה לסיים התורה נקרא "חתן תורה", ולאחריו מעלים עולה נוסף לקריאת תחילת פרשת בראשית ונקרא "חתן בראשית", לבטא את הדביקות בתורה, שמיד לאחר שסיימו

טז. לאחר שספרי-התורה מגיעים אל בימת-הקריאה, מניחים על הבימה את ספר-התורה הראשון, ומוסרים את ספר-התורה השני והשלישי למי שישב עמו ויחזיקנו עד שיגיע זמן הקריאה בו⁶⁰⁰.

יז. סדר הקריאה ואופן עליית כולם לתורה < בספר-התורה הראשון קוראים לששה קרואים בפרשת "וזאת הברכה".

יח. הקריאה - בנעימת הטעמים הרגילה ולא בנעימת הימים-הנוראים⁶⁰¹.

יט. המנהג הוא להרבות בעליות לתורה, כדי לזכות את כל הציבור כולו - לרבות הילדים (כדלהלן) - בעלייה לתורה ביום שמחת סיום התורה⁶⁰².

כ. על מנת שכולם יעלו לתורה, חוזרים כמה פעמים על חמשת העליות הראשונות של פרשת "וזאת הברכה" (עד "מעונה אלוקי קדם") עד שכל הציבור יעלה לתורה⁶⁰³, ובפעם האחרונה, בעליית חמישי ("ולדן אמר") יעלו "כל הנערים", כדלהלן ס"ו.

כא. בשמחת תורה, אחר שעשו את הסדר של כהן לוי ישראל בסדר הקריאה הראשון, כשחוזרים על הפרשה אין חובה לתת שוב עלייה לכהן ראשון (אם אין שם עוד כהן שלא עלה עדיין לתורה)⁶⁰⁴.

כב. במקומות שיש ריבוי מתפללים, ניתן לקיים מניינים נוספים לקריאת-התורה (במקביל לקריאת-התורה במנין המרכזי או בזמנים נוספים במהלך היום), וכשגם זה לא ניתן או כשיש קהל רב מאוד, נהגו לעלות בעלייה אחת מספר אנשים, ובעליית כהן עולים כל הכהנים ובעליית לוי כל הלויים, וכן נוהגים בבית-חינו⁶⁰⁵.

600. שערי אפרים שם.

אין מניעה שקטן יישב עם ספר-התורה, ובלבד שיחזיקנו ביציבות ובכבוד - ראה אגרות קודש ח"ג ע' קלח (לענין נתינה לקטן להחזיק ספר-תורה "לאחר מנהגי וכו'"). וראה מ"ש בזה בשערי אפרים שם. ספר חיים (להר"ח פאלאג'י, סי' ב ס"א). חקרי מנהגים או"ח סי' לה (ח"א ע' רכז). אסיף מנהגים והנהגות לחסידי חב"ד - קריאת התורה (נדפס בסוף תיקון קוראים בהוצאת חזק, תש"פ), סמ"ה. וש"נ.

601. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שעט.

602. רמ"א סי' תרטס ס"א.

603. לוח כולל חב"ד.

לענין חלוקת הקריאה בשמחת-תורה שחל בשבת (בא"ק) - ראה שם גל' עדר ע' 19 וגל' רפנ ע' 17.

604. ראה פסקי תשובות סי' תרטס אות ה ובהערות שם. וש"נ.

605. ראה מג"א בהקדמה לסי' תרטס. פסקי תשובות שם אות ו. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שעט.

606. ראה ספר השיחות תש"ג ע' 12.

וראה רשימות הרב"ש ע' מז, שכשעלה כ"ק אדמו"ר הרש"ב ל"חתן תורה" (בשמחת תורה תרע"ג) עלה יחד עמו בנו, כ"ק אדמו"ר הרי"צ.

607. רמ"א שם.

ולמנהגנו, שהגדול העולה מברך את הברכה לבדו והילדים שומעים, ניתן להביא גם תינוקות בידי אביהם [וראה נטעי גבריאל, הל' חג הסוכות, פצ"ט ס"ג, שלא יביאו תינוקות עם חיתולים מפני כבוד התורה].

608. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שעט.

609. לפי לוח כולל חב"ד.

610. שיחת כ"ק אדמו"ר יום שמחת תורה תשי"ט (תורת מנחם חכ"ד ע' 146). ודלא כמ"ש בלוח כולל חב"ד שהגדול מברך אתם. ויש

המצטרפים לברכת העולה.

611. אוצר מנהגי חב"ד שם.

612. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: ליל שמחת תורה תשט"ו (תורת מנחם ח"ג ע' 55). ליל שמחת-תורה תשי"ז (תורת מנחם ח"ה ע' 80). ש"פ

בראשית (התוועדות הב' בהמשך לשמחת-תורה) תשכ"ד (תורת מנחם ח"ה ע' 152). ושם, שאף שאין זה מנהג חב"ד אך תוכן העניין הוא טוב

ונכון). והוא דלא כמ"ש בלוח כולל חב"ד.

השישי, ויכולו" וגו' עד "אשר ברא אלוקים לעשות" ובעל-הקריאה חוזר אחריהם⁶²⁰.

לח. יש שכתבו שכ"ק אדמו"ר, כשעלה ל"חתן בראשית", נהג לומר את פסוקי "ויהי ערב" וגו' ופרשת "ויכולו" עם הציבור ולא עם בעל-הקריאה, אך יתכן שרק התחיל באמירתם עם הציבור אך סיים יחד עם בעל-הקריאה⁶²¹.

לט. לאחר סיום הקריאה מניחים את ספר- התורה השלישי ליד⁶²² ספר-התורה השני, אומרים חצי-קדיש, ולאחר מכן מגביהים וגוללים את ספר-התורה השני⁶²³.

מ. לאחר סיום גלילת ספר-התורה השני, פותחים את ספר-התורה השלישי וקוראים בו למפטיר בפרשת פינחס: "ביום השמיני עצרת", ובסיום הקריאה מגביהים וגוללים אותו כרגיל⁶²⁴.

מא. במקום שיש רק ספר-תורה אחד - לאחר סיום עליית "חתן תורה", בעת אמירת "רשות לחתן בראשית", יגללו את ספר- התורה לפרשת בראשית, ומיד לאחר סיום עליית "חתן בראשית" יאמרו חצי-קדיש, ורק לאחר-מכן יגללו את ספר-התורה למפטיר ולאחר קריאת המפטיר מגביהים וגוללים אותו כרגיל⁶²⁵.

מב. באם יש רק שני ספרי-תורה - יקראו בספר הראשון פרשת "וזאת הברכה", לאחר מכן יניחו את הספר השני על בימת הקריאה ויעשו הגבהה וגלילה של הספר הראשון, בספר השני יקראו את הקריאה לחתן בראשית ולאחריה יאמרו חצי קדיש⁶²⁶, לאחר

לקרותה מתחילים לקרוא מחדש⁶¹³. עליות אלו נחשבים לעליות חשובות ומסוגלות ביותר ונוהגים למזכרם בדמים מרובים וראוי שיהיו הקונים מוכתרים בתורה או מגדולי הקהל⁶¹⁴. רבותינו נשיאינו היו עולים בדרך כלל ל"חתן בראשית"⁶¹⁵.

לא. "חתן תורה" ו"חתן בראשית" יכולים להיות גם כוהנים או לויים⁶¹⁶.

לב. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים ל"חתן תורה" או ל"חתן בראשית"⁶¹⁷.

לג. אומרים "מרשות" לחתן תורה, כפי הנדפס בסידור, וקוראים עבורו מ"מעונה אלוקי קדם" ועד לסיום התורה.

לד. גם העולה לתורה - ל"חתן תורה", ככל עולה לעליית "חזק" - אומר "חזק חזק ונתחזק" יחד עם הציבור⁶¹⁸.

לה. לאחר סיום קריאת פרשת "וזאת הברכה" מניחים את ספר-התורה השני על בימת הקריאה ליד ספר-התורה הראשון, ואין אומרים קדיש, ואחר-כך מגביהים וגוללים את ספר-התורה הראשון.

לו. לאחר סיום⁶¹⁹ גלילת ספר-התורה הראשון, אומרים "מרשות" לחתן בראשית, כפי הנדפס בסידור, ופותחים את ספר-התורה השני וקוראים בו בפרשת בראשית, מ"בראשית ברא" עד "אשר ברא אלוקים לעשות".

לז. בכל פעם שמגיע הקורא לפסוק "ויהי ערב" וגו', אומרים אותו קודם הציבור בקול רם ולאחר מכן חוזרו בעל-הקריאה, וכן קורין בקול רם ברצף מ"ויהי ערב ויהי בוקר יום

620. לבוש ס' תרסט. ליקוטי מהר"ח. טעמי המנהגים ס' תתל. לוח כולל חב"ד. וראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שפה.

621. ראה ציצית הלכה למעשה פ"ט הע' 48. אבל ראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שפה. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 86 הע' 444.

622. בשו"ת משנה הלכות ח"ג ס' כב כתב שצריך להניחו משמאל לספר-התורה הראשון, כדי שיהיה קרוב יותר לבעל-הקריאה ולא ייראה כמעביר על המצוות. ע"ש. וי"א שכך היה המנהג בבית-חיינו. אבל ראה התקשרות גל' תתק"ו ע' 13 הע' 7.

623. ואם שכחו ואמרו חצי-קדיש לפני הנחת ספר-התורה השני - אין זה מעכב ולא צריכים לומר שוב קדיש לאחר קריאת המפטיר (ראה פסקי תשובות ס' קמז סק"י ובהע' 37 שם).

624. האוחז את ספר-התורה הראשון אינו צריך לעמוד בעת הגבהת ספר- התורה השני - שו"ת קנין תורה ח"ה ס' טז. התקשרות גל' א"ע ע' 8 הע' 10.

625. וראה בהערה הקודמת שהאוחזים את ספר-התורה הראשון והשני אינם צריכים לעמוד בעת הגבהת ספר-התורה השלישי.

626. א"א בוטשאטש שם. אלף המגן ס' תקפד סק"ה.

626. ויש לעיין אם צריכים להניח את הספר הראשון על בימת

613. ראה טור ס' תרסט ובדרכי משה שם.

614. משנ"ב שם סק"א. וראה בהמצוין בפסקי תשובות שם אות ח ובהערות שם.

615. ראה בהמצוין באוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שפד. וראה אסיף מנהגים ונהגות לחסידי חב"ד - מנהגי קריאת התורה (נדפס בסוף 'תיקון קוראים' חב"ד, 'חזק' תש"פ) סק"ח/1.

616. לוח כולל חב"ד. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 85.

617. ספר המנהגים ע' 69 ושו"נ.

618. ספר המנהגים ע' 31 ושו"נ. נתבאר באגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ד ע' יד. ליקוטי שיחות חכ"ה ע' 474 הע' 8. תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 254 הע' 31, דלא כבקצות השולחן סו"ס פד ובבדי השלחן שם סק"ב. וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' תג. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שפא. ניסן-סיון ע' רפו. חקרי מנהגים ח"א ע' קבו ואילך. התקשרות גל' תתפח ע' 12 הע' 1.

619. ראה שו"ע ס' קמז ס"ח ובמשנ"ב סק"ה. וכ"ה בשערי אפרים שערי ס"ב

- אמירת 'זכור'⁶³³, ונוהגים גם לסגור את הדלתות⁶³⁴.
- נ. אבלים שנמצאים בתוך שנת האבלות, נשארים בבית-הכנסת, אך לא אומרים 'זכור'⁶³⁵.
- נא. מי שכלו י"ב חודשי אבלותו, אך עדיין לא הושלמה השנה (כיון שהיתה שנה מעוברת), יאמר את תפילת 'זכור'⁶³⁶.
- נב. בתפילת 'זכור' מזכירים הנשמות עם שם אימם (ולא עם שם האב כבדרך כלל)⁶³⁷.
- נג. נוהגים בעת הזכרת נשמות לנדב לצדקה, יש האומרים באופן סתמי שיתנו לצדקה ויש האומרים במפורש את הסכום שיתנו⁶³⁸.
- נד. רבותינו נשיאינו הקפידו לאחוז ב'עצי-חיים' של ספר-התורה המונח על הבימה⁶³⁹.
- נה. "ידוע מנהג החסידים להזכיר גם את כ"ק מו"ח אדמו"ר (וכן את רבותינו נשיאינו שלפניו, בנוגע לאלו שהכירו אותם), שזוהו ענין שפעולתו היא עבור האומר..⁶⁴⁰
- נו. לאחר הזכרת נשמות, [חוזרים לבית-הכנסת ו]אומרים "אב הרחמים" [גם כשחל בשבת], וגם מי שלא אמר "זכור" יכול לאומר⁶⁴¹.
- נז. לאחר מכן אומרים "אשרי" ומחזירים את ספרי-התורה לארון-הקודש, אומרים חצי קדיש ומתפללים תפילת מוסף.

מכן יעשו הגבחה וגלילה של הספר השני, ולאחר מכן יחזרו ויקראו בספר הראשון למפטי, ולאחריו יעשו הגבחה וגלילה⁶²⁷.

את הספר הראשון יגללו למפטי לפני שמגיע זמן הקריאה בו, וכגון שיגלוהו בעת אמירת "רשות לחתן בראשית"⁶²⁸.

מג. לאחר מכן קוראים להפטרה: "ויהי אחרי מות משה" וגו' (יהושע פ"א).

מד. בנוסח ברכות ההפטרה מזכיר של שבת ושל יום-טוב בברכה וכוללן יחד - "על התורה ועל העבודה . . ועל יום השבת הזה ועל יום שמיני עצרת החג הזה . . לקדושה ולמנוחה לששון ולשמחה", וחותרם: "מקדש השבת וישראל והזמנים"⁶²⁹.

דיני השוכח והטועה בברכה זו - ראה לעיל פ"ה סכ"ז ואילך. וש"נ.

מה. לאחר סיום ההפטרה וברכותיה, בקביעות זו - שחל בשבת, אומרים "קיום פורקן" הראשון והשני ו"מי שברך", כבכל שבת.

מו. לאחר מכן⁶³⁰ אומרים את הפיוטים (הנדפסים בסידור): "שישו ושמחו בשמחת התורה .. התקבצו מלאכים זה אל זה . . אגיל ואשמח בשמחת-תורה" וכו'⁶³¹.

מז. אחר כך היו רוקדים ריקוד נוסף בניגון שמחת-תורה בהתלהבות גדולה⁶³².

הזכרת נשמות

מח. לאחר סיום קריאת-התורה ואמירת הפיוטים, מניחים את ספרי-התורה על הבימה ואומרים סדר הזכרת נשמות.

מט. מי שהוריו בחיים, יוצא מבית הכנסת בשעת

הקריאה בעת אמירת הקדיש, ולכאורה תלוי בטעם לכך שבדרך כלל אין מניחים את הס"ת הראשון על בימת הקריאה בעת אמירת הקדיש ביום שמוציאים ג' ס"ת, שנחלקו בזה הפרי מגדים אשל אברהם סי' תרפד סק"ה והחמד משה סי' קמו סק"ג. ואכ"מ. ולמעשה יש לשאול רב מורה הוראה כיצד לנהוג בפועל.

627. ראה רמ"א סו"ס תרטס.
628. ביאור הלכה סי' תרטס.
629. סידור אדה"ו.
630. ולא לאחר "זכור" [בא"י, שכן בחו"ל אומרים "זכור" בשמיני-עצרת] - לוח כולל חב"ד. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 86 הע' 448.
631. סידור אדה"ו.
632. קובץ ליובאוויטש גל' 13 (תשט"ז) ע' 64. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 86.

633. שערי אפרים שער י סל"ב. לוח כולל חב"ד.
634. ע"פ הקפדת כ"ק אדמו"ר בזה, שהיה נוהר בזה מאוד ולא היה מתחיל באמירת "זכור" עד שאחרון הילדים יצא מבית-הכנסת - ראה נתיבים בשדה השליחות ח"ב פ"י הע' 8. וראה גם יומן אראנו נפלאות תשרי תנש"א ע' 18.
635. ספר המנהגים ע' 59. וראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' רכא. וש"נ.
636. הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, לפי עדות הרב יעקב לנדא ע"ה - קובץ הערות התמימים ואנ"ש מאריסטאן גל' שמת ע' י.
637. סידור תורה אור ע' 259. המלך במסיבו ח"ב עמ' קסו. וראה כף החיים סי' רפד סקל"ז ע"פ זוהר ח"א פד, א.
638. שיחת כ"ק אדמו"ר יום ב' דהג השבועות תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"ג ע' 437 הע' 132).
639. לקוטי שיחות ח"ד ע' 233. המלך במסיבו ח"א ע' שט.
640. שיחת כ"ק אדמו"ר אחרון של פסח תשכ"ו (תורת מנחם חמ"ו ע' 343).
וראה הלכות ומנהגי חב"ד ע' 51, שלכאורה הכוונה להזכיר נשמת האדמו"ר קודם נשמת הוריו, וע"ד המנהג בברכת המזון באמירת "הרחמן הוא יברך את אדוננו מורנו ורבינו" לפני "הרחמן הוא יברך את אבי מורי" וכו' וכן בפסוקים לשמות אנשים שבסיום שמונה-עשרה.
641. המלך במסיבו ח"ב ע' נט.

תפילת מוסף

נח. בקביעות שנה זו, ששמחת-תורה חל בשבת, מתפללים תפלת מוסף לשלש רגלים ואומרים "ביום שמיני עצרת החג הזה" עם כל ההוספות השייכות לשבת.

דין השוכח והטועה - ראה בהרחבה לעיל פ"ד ס"ו ואילך. וש"נ.

נט. "משיב הרוח ומוריד הגשם" < החל מתפילת מוסף ואילך מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם"⁶⁴².

ס. לפני תפילת מוסף מכריז השמש "משיב הרוח ומוריד הגשם"⁶⁴³.

סא. המתפלל ביחיד, ימתין מלהתפלל תפילת מוסף עד שיתפללו הציבור [בבית-הכנסת בו הוא מתפלל בדרך-כלל⁶⁴⁴] כדי שיוכל לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם"⁶⁴⁵.

סב. באם שמע הכרות "משיב הרוח ומוריד הגשם" של מוסף קודם שהתפלל שחרית, אם אינו מתפלל שחרית עם מנין אחר - יאמר גם בשחרית "משיב הרוח ומוריד הגשם"⁶⁴⁶.

סג. באם שכח לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" ואמר "מוריד הטל" - אינו חוזר⁶⁴⁷.

סד. בחזרת הש"ץ אומרים "תפילת גשם", ופותחים את ארון-הקודש מתחילת חזרת הש"ץ ועד לסיום תפילת הגשם.

סה. יש לשליח-הציבור (לפחות) להבין את פירוש המלות של תפילת גשם⁶⁴⁸.

סו. באמירת הפזמון "זכור אב", לאחר אמירת שליח-הציבור את הבית הראשון אומרים

הקהל בית זה וכן שאר הבתים נאמרים על ידי הציבור לפני שליח-הציבור⁶⁴⁹.

סז. אין הכהנים נושאים כפיהם בתפילה זו, אלא השליח-ציבור אומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו" וכו'.

סח. לאחר תפילת מוסף - "קוה", "אין כאלוקינו", קדיש דרבנן, "עלינו לשבח", שיעור תהלים היומי, קדיש יתום, "ולקחת סולת", שש זכירות.

סעודת יום-טוב

סט. לאחר תפילת מוסף עורכים סעודת יום-טוב. ויש הנוהגים להתפלל מנחה קודם, ורק לאחר-מכן לערוך סעודת יום-טוב⁶⁵⁰. וראה להלן סע"ג אודות ההתוועדות שלאחר תפלת מנחה.

שיעורי חת"ת

ע. ביום שמחת-תורה לומדים את פרשת "וזאת הברכה" מהיום שעומדים בו עד לסוף הפרשה עם פירוש רש"י⁶⁵¹. וכן לומדים את פרשת "בראשית" עד היום שעומדים בו ועד בכלל⁶⁵².

ובקביעות זו, ששמחת-תורה חל בשבת, לומדים רק 'שביעי' של "וזאת הברכה" ותו לא.

649. הלכות ומנהגי חב"ד ע' 87 וע' 452. אכן, בסידורי תהלת ה' מהדורת קה"ת אה"ק תשס"א ואילך כתבו שהקהל אומר בנחת אחרי הש"ץ ועונה בקול במילים של סוף כל בית.

650. ולהעיר מאוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שפו, שהמנהג בימי קדם היה אשר ביום שמחת-תורה מקדשין [=עורכים התוועדות], מתפללים מנחה וסועדים סעודת יום-טוב. בקידוש וסעודת היום היו משוחחים בעניינים שונים בענייני התעוררות ועבודה ומנגנים ניגונים וכו'. וראה גם אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ע' תב. וראה להלן בפנים סע"ג.

651. ראה פתח דבר למורה שיעור בספר התניא. היום יום כ"ב תשרי. שיחת כ"ק אדמו"ר יום שמחת-תורה תשכ"ד (תורת מנחם הל"ח ע' 133).

652. הוראת כ"ק אדמו"ר החל משנת תשמ"ו - ראה שיחות: יום שמחת-תורה תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"א ע' 369). ש"פ בראשית תשמ"ו (שם ע' 451 ואילך. ושם נתבאר שהדבר הוא בגדר הצעה, ואי"ז סתירה להוראה בספר המנהגים ע' 19 (מהיום יום כ"ג-כ"ד תשרי) לאומרים באסרו חג, היות ובעצם שייכים הם לשמחת-תורה, כיון שקוראים אז בתורה גם פרשת בראשית, ולא נדחו אלא מצד שמצות היום בשמחה ועד כדי כך שיש לייקר כל רגע ורגע כדי לשמוח בשמחת-תורה, אך כיון שראוי שיש לפחות עשרה מישראל שלא ניצלו כל רגע ורגע לעניין השמחה, הרי כיון דמפסיק ומבטל בלאו הכי - אין כל סיבה לדחות את הלימוד של פרשת בראשית). יום שמחת-תורה תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א ע' 229). יום שמחת-תורה תש"נ (תורת מנחם תש"נ ח"א ע' 223). וראה גם ספר השיחות תרצ"ו ע' 14 ובהע' 12.

642. שו"ע אדה"ו סי' קיד ס"א.

643. שו"ע אדה"ו סי' קיד ס"א.

644. ראה שו"ת בדרי ישראל ח"א סי' מא. שו"ת חיי הלוי ח"ג סי' יא. פסקי תשובות סי' קיד אות ד ובהערות שם. וש"נ.

645. שמי שאינו מתפלל בקביעות במנין מסוים או שהוא אורח שלא נמצא בעירו ובקהילתו, אזי הוא נגרר אחרי המנין שהיה בדעתו להתפלל שם.

646. שו"ע אדה"ו שם. לוח כולל חב"ד.

647. ספר המנהגים ע' 68. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ב ע' ג. הגהת כ"ק אדמו"ר ללוח כולל חב"ד (אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' סד).

648. שו"ע אדה"ו שם ס"ו.

649. נתיבים בשדה השליחות ח"ב ע' 36 ע"פ מנהגנו בנוגע לתפילות הימים הנוראים.

תפילת מנחה

עא. קרבנות, "אשרי", "ובא לציון", ובקביעות שנה זו, ששמחת-תורה חל בשבת: "ואני תפילתי", מוציאים ספר-תורה, וקוראים בתורה לשלשה עולים בפרשת בראשית.

עב. מתפללים תפלת מנחה של שלש רגלים [ויש לזכור לומר "משיב הרוח"] ואומרים "ביום שמיני עצרת החג הזה" וכל ההוספות השייכות לשבת.

דין השוכח והטועה - ראה לעיל בהרחבה פ"ד ס"ו ואילך. וש"נ.

התוועדות לאחר מנחה

עג. נוהגים להתוועד ולנגן ניגוני רבותינו נשיאנו לאחר תפילת מנחה ומאריכים בהתוועדות זו עד לאחר צאת החג, כדי להמשיך את היום-טוב ליום שלאחריו.⁶⁵³

עד. בשמחת-תורה נוהגים לנגן את ניגון "האפ קאזאק" של הסבא משפולי ("דער שפאלער זיידע")⁶⁵⁴.

עה. גם אם נמשכה הסעודה למוצאי השבת והיום-טוב, אפילו כמה שעות בלילה, כל עוד לא התפלל מעריב, חייב להזכיר "רצה" ו"יעלה ויבוא" בברכת-המזון.⁶⁵⁵

דיני השוכח והטועה בברכת-המזון - ראה לעיל פ"ד סל"ח ואילך. וש"נ.

תפלת ערבית

עו. במוצאי השבת והיום-טוב מתפללים תפלת ערבית כבכל מוצאי-שבת, ואומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם" ו"אתה חוננתנו", וכן "ויהי נועם" ו"אתה קדוש".

653. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר ש"פ בראשית תשל"ד (שיחות קודש תשל"ד ח"א ע' 86). ושם, שבאותה השנה חל יום-טוב בערב שבת ובשבת-המשיך תשכ"ז (תורת מנחם חמ"ח ע' 217). וראה גם שיחת בחגן" עם המילים "ופרצת".

654. ספר השיחות תורת שלום ע' 236. ספר השיחות תש"ד ע' 116. שיחת כ"ק אדמו"ר שבת פרשת בראשית (התוועדות הב' בהמשך לשמחת-המשיך) תשכ"ז (תורת מנחם חמ"ח ע' 217). וראה גם שיחת שבת בראשית תשכ"ו (תורת מנחם חמ"ה ע' 162) שניגון זה קשור עם היציאה לעבודה דימות השנה הרגילים שתהיה במסירות נפש.

וראה ספר השיחות תורת שלום שם, שמדברי כ"ק אדמו"ר הרשב"ה היה נשמע שכיין שזהו ניגון שיש בו תוכן יש לנגנו בעיקר בסעודת שמחת-תורה. וכ"כ בספר הניגונים ח"א ע' מט: "המנהג בליובאוויטש לשרי את הניגון 'האפ קאזאק' בסעודת שמחת-תורה".

655. שו"ע אדו"ה ס"י קפח ס"יז.

"ויעקב הלך לדרכו"

עז. במוצאי שמחת-תורה מכריזין "ויעקב הלך לדרכו"⁶⁵⁶.

הבדלה

עח. בשנה זו עושים הבדלה על הכוס כבכל מוצאי-שבת עם נר ובשמים.

עט. לאחר הבדלה אומרים "ויתן לך" בלחש⁶⁵⁷.

הקפות שניות

פ. האריז"ל היה נוהג לערוך במוצאי שמחת-תורה [בארץ ישראל] שוב את סדר ההקפות ולרקד ולשורר לפני ספר התורה ככל יכולתו, כמו בליל שמחת-תורה⁶⁵⁸, וכך נוהגים כיום בכל קהילות ישראל בארץ-הקודש, לערוך במוצאי שמחת-תורה הקפות שניות⁶⁵⁹.

פא. כ"ק אדמו"ר עודד את קיום המנהג והיה שולח מכתבים להקפות שניות שהתקיימו בכפר חב"ד, בנחלת הר חב"ד ובירושלים עיה"ק⁶⁶⁰.

טו.

אסרו-הג הסוכות

מרבית באכילה ושתייה

א. "כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג

656. כן נהג גם כ"ק אדמו"ר הרשב"ב וכן נהגו בליובאוויטש - ראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"א ע' קצד. ספר השיחות תרצ"ז ע' 205. תרצ"ט ע' 313. תש"ח ע' 233. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ד ע' יח. ח"כ ע' יא. שם ע' לד. לקוטי שיחות ח"י ע' 192. שיחת כ"ק אדמו"ר יום שמחת-תורה תשכ"ה (תורת מנחם חמ"א ע' 125). וראה שיחת מוצאי ש"פ בראשית תשל"ח (לקוטי שיחות ח"כ ע' 266. וראה שם עוד ע' 367 וע' 556 וש"נ). וראה בלקוטי שיחות חט"ו ע' 259 הערה 2 שעיקר ענין זה מתחיל במוצאי-שבת בראשית. ולהעיר אשר "ויעקב הלך לדרכו" מתחיל גם במוצאי יום הכיפורים (ראה בלקוטי שיחות שם, וכן בשיחת יום שמחת-תורה תשי"א (תורת מנחם תשי"א ח"ב ע' 47) ממאמר ד"ה וככה תרל"ז לכ"ק אדמו"ר המהר"ש רפצ"ו) ואפילו אחרי התקיעת שופר דראש-השנה (תורת מנחם תשמ"ז ח"א ע' 47. ספר השיחות תש"נ ח"א ע' 71 הע' 1), אך אז ההליכה הוא בענייני תורה ומצוות ולא לעובדין דחול כבמוצאי שמחת-תורה. וראה ביאורים נוספים במהות הכרזה זו ובשבלים של עניין זה במשך חודש תשרי בשיחות יום שמחת-תורה תשמ"ב (תורת מנחם תשמ"ב ח"א ע' 266). ש"פ לך לך תשמ"ה (תורת מנחם תשמ"ה ח"א ע' 557. ושם, שהשלב האחרון של עבודתו זו הוא בי-מר-חשון).

657. לפי היום יום י"ז תשרי.

658. ראה שער הכוונות קד, א

659. ראה כף החיים ס"י תרסט סק"ל. וראה בהרחבה בהמובא בפסקי תשובות ס"י תרסט אות ג ובהערות שם. וש"נ.

660. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 579. חכ"ד ע' 593 ואילך. חכ"ט ע' 507 ואילך. שיחת יום שמחת-תורה תשנ"ב (תורת מנחם תשנ"ב ח"א ע' 171 הע' 164).

שיירי ארבעת-המינים והסך

ד. כמה פעמים הורה כ"ק אדמו"ר לאנשים שונים אחר החג לערב מעלי ההדסים בבשמים להבדלה⁶⁶⁴ ומן האתרוג להכין מרקחת⁶⁶⁵.

ה. פעם הורה כ"ק אדמו"ר ביחידות לשרוף את הלולב בביעור חמץ⁶⁶⁶. ויש אומרים (שהיו שנים) ש"ק אדמו"ר היה מורה לשרוף את לולבו ואת אתרוגו בביעור חמץ⁶⁶⁷.

באכילה ושתייה, דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר 'אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח', לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג, ואין מתעניין תענית יום שמת בו אביו ואמו, ואיסור זה אינו אלא מנהג, אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו, אלא שהמונע - הרי זה משובח⁶⁶¹.

תחנון

ב. אין אומרים תחנון עד לסוף חודש תשרי⁶⁶².

כינוס תורה

ג. כ"ק אדמו"ר הורה לערוך "כינוס תורה" באסרו-חג הסוכות. בחלק מהשנים אף היה אומר שיחה - פלפול בנגלה בהתוועדות של שמחת-תורה בתור השתתפות בכינוס⁶⁶³.

661. שו"ע אדה"ז סי' תכט סי"ז.

662. סידור אדה"ז קודם למנצח יענך.

663. ראה שיחות כ"ק אדמו"ר: יום שמחת-תורה תשכ"ו (תורת מנחם

חמ"ה ע' 151). יום שמחת-תורה תשמ"ב (תורת מנחם תשמ"ב ח"א ע' 269). ש"פ בראשית (ב) תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א ע' 206). ועוד.

664. ראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 569. יומן הרב מיכאל אהרן זליגסון ש' מתשרי תש"מ ע' ג. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שמא. וראה גם 'למען ידעו... בניס יוולדו' ע' 146 ש"ק אדמו"ר נתן מההדסים של כ"ק אדמו"ר הרי"צ עבור בשמים להבדלה. ובהלכות ומנהגי חב"ד ע' 89 הע' 462 העיר משו"ע אדה"ז סי' רצו ס"ו דה"ה בכל ההדסים דמצוה.

665. אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי ע' שמא. וראה התקשרות גל' סג ע' 11.

666. התקשרות גל' סג ע' 11. אבל ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רסו. קובץ אהלי ליובאוויטש גל' ד ע' 166.

667. התקשרות שם. בקודש פנימה ע' 25. ובחקרי מנהגים ח"ה סו"ס כ כתב שהיו שנים בהם שרף כ"ק אדמו"ר את הלולב והערבות (של ארבעת המינים) בשריפת חמץ והיו שנים שלא נהג כך.

יש לכם שאלות?
בהלכות חג הסוכות?

תשרי כהלכה!

www.graphicdesign

דואר אלקטרוני
בשליחת שאלה
למוקד:
halacha144@gmail.com

הודעות SMS
בשליחת הודעה
למספר המוקד:
055-7000144

מענה טלפוני
בחיג
למספר המוקד:
055-7000144

אפליקציה
חרידן ענשין בחנות
האפליקציות:
מוקד הלכה חב"ד

מענה הלכתי מרבי קולות איש
שניי ב"ד רבני חב"ד ברוק

מוקד הלכה זמין לשאלותיכם
במגוון דרכי התקשרות:

שנה טובה ומעשרת!

לקראת השנה החדשה
מצטרפים לאלפי החברים
ב'קרן המעשרות חב"ד'
ומוסיפים בהידור הפירות והירקות!

מה אנחנו עושים בשבילכם?

הסכם הלוואה עם גבאי צדקה המעניק
לעניים את המעשר עני' (בשנות מעשר עני)
שתפרשו ומאפשר לכם לאוכלו.

הסכם הלוואה עם לוי המעניק לו את
המעשר ראשון שתפרישו
ומאפשר לכם לאוכלו.

יעוד מטבעות לחילול 'מעשר שני'
(עם פרוטה חמורה). הניהול, הפיקוח
והטיפול על ידי הקרן.

מגנט נוסח מהודר
ומדריך מיוחד
ישלח אליכם בדואר
לאחר הרישום.

שימו לב!
מני לשנתיים
במחיר מוזל

הצטרפו כעת
לקרן הייחודית:
Kerenm.org
072-2770102

או חפשו בגוגל: קרן המעשרות חב"ד